

Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ, ПОПЕРЕДЖЕННЯ
ТА ПРИПИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

*Матеріали постійно діючого
науково-практичного семінару
(інтернет-видання)*

25 травня 2018 року

Львів

УДК 34.072.2:[343.35+342.841](477)
П78

Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол від 27 червня 2018 р. № 11)

*Упорядник – Д. І. Йосифович,
кандидат юридичних наук, доцент*

П78 Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (інтернет-видання) / упор. Д. І. Йосифович. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 236 с.

Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару містять тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені й обговорені під час проведення науково-практичного заходу «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів», що відбувся у Львівському державному університеті внутрішніх справ 25 травня 2018 р.

Опубліковано в авторській редакції.

УДК 34.072.2:[343.35+342.841](477)

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2018

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Шановні науковці та практики!

Щиро вітаю Вас у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

Ми вкотре збираємося у цій залі в колі представників правоохоронних і правозахисних органів та науковців, аби обговорити питання вдосконалення діяльності з виявлення, попередження й припинення корупційних проявів. Але, попри це, тема обговорення не втрачає актуальності.

Демократичні зміни, що відбуваються в Українській державі, супроводжуються складними процесами реформування політичних, економічних і правових відносин. Запобігання та протидія корупції є однією з найважливіших складових цього складного процесу.

Корупція гальмує еволюцію правової системи, унеможливорюючи наближення України до передових світових показників рівня життя. Відсутність дієвих важелів боротьби з корупцією, поширення корупціогенних ризиків майже на всі сфери суспільного життя, лояльне ставлення деяких громадян до вказаного явища призвели до того, що корупційна діяльність на всіх щаблях влади паралізує проведення реформ, визначених керівництвом держави як пріоритет розвитку. Саме корупція, за даними міжнародних досліджень, стала однією з причин, що призвели до масових протестів в Україні наприкінці 2013 – на початку 2014 р.

Високий показник сприйняття корупції громадянами України пояснюється відсутністю дієвих реформ у сфері протидії корупції та неефективною діяльністю органів правопорядку з виявлення корупційних правопорушень і притягнення винуватців до відповідальності, про що свідчить незадовільне виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо запровадження антикорупційних стандартів, зокрема рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO).

Так, представники нашої держави вжили декілька важливих заходів для реальної протидії корупції. Зокрема, засновано державні структури, завдання яких полягає у викоріненні й попередженні корупції, а саме: Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державне бюро розслідувань. Також обрано Голову САП і детективів. Міністерством фінансів України впроваджено електронний портал Edata, який є системою контролю над використанням загальнонаціональних фінансових ресурсів. Окрім того, державними органами активно використовується система допорогових державних закупівель ProZorro.

Чи зумовило це реальні позитивні результати?

На жаль, констатуємо, що вони не втішні. Передусім зауважимо на конфлікт між САП і НАБУ, який, попри гучні заяви Генерального прокурора України, нічим не завершився. Але це дискредитувало новостворені антикорупційні органи (і перед громадянами України, і міжнародними партнерами). Донині справу «бурштинової мафії» логічно не завершено. Також наразі є безрезультатними для суспільства затримання на засіданні Кабінету Міністрів України, операція щодо так званих «екс-податківців» із негайним їх доставленням вертольотами до м. Києва, справа екс-ректора Національного університету державної податкової служби Петра Мельника, якого суд визнав невинним і виправдав. І таких прикладів, на жаль, чимало.

Зауважимо також й на неефективність роботи судової системи у розгляді справ, що стосуються корупційних злочинів, про яку твердять «антикорупціонери». Так, за офіційною інформацією, у третині з-поміж 127 справ, у яких станом на травень 2018 року детективи Національного антикорупційного бюро завершили досудове розслідування, а прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури скерували обвинувальний акт до судових інстанцій, розгляд по суті досі не розпочався. Водночас у 48 провадженнях наразі не відбулося навіть підготовчого засідання (деякі справи чекають своєї черги до року-півтора).

Питання про створення Спеціалізованого антикорупційного суду відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії досі не вирішене.

Виникає логічне запитання: «Які причини такої ситуації й як її змінити?».

Саме на пошук відповіді на це й інші запитання, які стосуються протидії корупційним проявам, спрямовано науково-практичний семінар.

Прагнемо, щоб на цьому заході було комплексно розглянуто всі аспекти протидії корупції в Україні: і адміністративно-правові проблеми функціонування антикорупційного законодавства України; і питання кримінально-правової кваліфікації корупційних злочинів; і проблеми застосування антикорупційного законодавства України у правоохоронній та правозастосовній діяльності; і питання впровадження принципів доброчесності у формуванні фахової, діяльнісної, соціальної й особистісної компетенції під час підготовки працівників правоохоронних органів тощо. Цей захід буде надзвичайно цінним тоді, коли за наслідками обговорення напрацюємо відповідний результат.

Бажаю учасникам семінару провести плідну дискусію, одержати нові знання та напрацювати якісні рекомендації, впровадження яких наблизить вирішення ситуації з протидією корупційним проявам в Україні.

Роман Благута,
ректор Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,
полковник поліції

А.-М. Ю. Ангеленюк,
кандидат юридичних наук,
старший викладач
кафедри кримінального процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПО КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРУПЦІЄЮ

Корупція як явище присутнє у суспільстві з давніх давен, виникає внаслідок наявності матеріальних інтересів окремих індивідів та бажання реалізувати їх незаконними способами всупереч чинного законодавства. Окрім, прояви корупції залежать від правосвідомості суспільства, саме тому, з метою зменшення зазначеного явища в Україні, приділяють багато уваги питанням корупції, що визначає актуальність проведення обговорення зазначеного питання.

Враховуючи наведене, вважаю необхідним звернути увагу на можливості застосування затримання під час досудового розслідування корупційних злочинів, оскільки ефективність застосування зазначеного заходу суттєво впливає на боротьбу з корупцією загалом.

Корупція (від лат. *Corrumpere* – псувати) – протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їхніх прав і посадових можливостей для особистого збагачення; підкупність і продажність громадських і політичних діячів [1]. Враховуючи загальне поняття корупції законодавець визначив діяння, пов'язані із ним. Так, згідно примітки до ст. 45 КК України визначено перелік злочинів, що вважаються корупційними та зазначені статті, якими вони регламентовані [2].

Окрім цього, з метою протидії кримінальним корупційним правопорушенням, 14 жовтня 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України № 1698 VII», відповідно до якого законо-

давець посилив кримінальну відповідальність осіб за вчинення ними корупційних злочинів.

Враховуючи масштаби вказаного явища, подоланню корупції в Україні приділяють багато уваги. Так, згідно чинного законодавства, зокрема Кримінального кодексу України (далі – КК), закріплено ряд норм, які стосуються лише корупційних злочинів та посилюють відповідальність у разі їх вчинення. Зокрема, не дозволяється призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом у випадках засудження за корупційні злочини (ст. 69 КК), звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК), окрім звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років (ст. 79 КК). Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання у випадку вчинення корупційних злочинів може бути застосоване лише після фактичного відбуття засудженим не менше двох третин строку покарання, призначеного судом, що є більшим ніж строк для злочинів, що не пов'язані з корупційними діяннями (ст. 81 КК). Зняття судимості до закінчення строків, зазначених у статті 89 КК, не допускається у випадках засудження корупційні злочини (ст. 91 КК) [2].

Враховуючи масштаби корупції у 2015 році була прийнята поправка до ст. 208 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [3] згідно якої уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Однак, згідно ч. 2, ч. 3 ст. 482 КПК [2] затримання народного депутата України не може бути здійснено без згоди Верховної Ради України, але допускається у разі, якщо Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, в тому числі і за кримінальні правопорушення пов'язані з корупцією.

Згідно ст. 218 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» (далі – ВРУ) [4] подання про надання згоди на затримання щодо народного депутата повинно бути підтримано і внесено до ВРУ Ради Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) далі Голова ВРУ пропонує народному депутату, щодо якого внесено подання про надання згоди на затримання, подати протягом п'яти днів письмові пояснення відповідному комітету і доручає зазначеному комітету надати висновок щодо подання про надання згоди на затримання народного депутата згідно із законом.

Комітет, якому доручено надати висновок щодо питання про надання згоди на затримання, відповідно до закону визначає достатність, законність і обґрунтованість подання, законність одержання доказів, зазначених у поданні, і встановлює наявність відповідних скарг. Підготовку цього питання комітет здійснює у терміновому порядку, але в строк не більш як 20 днів [4].

Верховна Рада розглядає на пленарному засіданні внесені подання про надання згоди на затримання народного депутата у визначений нею день, але не пізніше семи днів з дня подання відповідного висновку комітетом.

Таким чином слід розуміти, що розгляд питання щодо отримання дозволу на затримання народного депутата з моменту внесення відповідного подання у ВРУ може тривати не більше 27 днів, однак може бути коротшою у випадку отримання висновку комітету швидше 20-ти днів та призначення розгляду зазначеного питання швидше 7-ми днів [4]. У будь-якому випадку народний депутат проінформований з приводу внесення до ВРУ подання щодо його затримання, так як згідно регламенту ВРУ йому повинні запропонувати подати відповідні письмові пояснення. Враховуючи наведе, зокрема наявність у народного депутата інформації про заплановане затримання, слід констатувати відсутність фактору раптовості та несподіваності його проведення, що може сприяти протидії застосуванню правосуддя та намаганням уникнути відповідальності за вчинення злочину народним депутатом чи втечі за кордон.

Вважаю, що до ст. 482 КПК слід внести зміни щодо неможливості застосовувати до народних депутатів особливого порядку здійснення кримінального провадження у випадку вчинення ними корупційних кримінальних правопорушень, оскільки народний депутат України повинен бути прикладом для наслідування, а тому не може мати жодних преференцій, що стосуються вчинення ним корупційних діянь.

-
1. Корупція. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
 2. Кримінальний кодекс України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.
 3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
 4. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>

І. М. Ардель,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня «магістр» факультету № 1 ІПФНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

О. В. Нагірна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДҐРУНТЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

З моменту проголошення України незалежною корупція вважається загрозою демократії, національній безпеці, порушує принципи рівності та соціальної справедливості, підриває ефективне державне управління, довіру людей до влади. Поширюючись серед посадових осіб, які виконують управлінські

функції, корупція не розповсюджується локально, а поширюється як відзначила Н. Осипова, на відносини між органами державної влади та громадянським суспільством (окремими громадянами) [2, с. 112]. Про таке «розширення» або про подібну «експансію корупції» висловлювались також російські дослідники А. Цаплін та В. Бакушев [4, с. 8–11]. Мова йде про поширення корупції не тільки серед посадових осіб, а й зв'язок корупційних керівників з криміногенним світом. Про вихід корупції за вузькі межі системи державного управління писав також Л. Багрій-Шахматов, який характеризував корупцію як одночасно «соціальну та управлінську патологію» [1, с. 3]. Цієї ж думки дотримується Ф. Шиманський, за словами якого, корупція в Україні вже давно набула глобального та системного характеру [3, с. 173]. Таким чином, проблема з подолання корупції є актуальною на даний час, необхідність боротьби з цим негативним соціально-правовим явищем є очевидною як для політиків, так і для різних верств населення не причетних до управлінської діяльності.

Якщо ж говорити про нормативно-правову основу протидії корупції в Україні, то необхідно зазначити, що вона в Україні налічує велику кількість нормативно-правових актів, серед яких закони України, укази, розпорядження Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, галузеві нормативні документи.

З початку незалежності України робота з визначення пріоритетних цілей боротьби з корупцією на загальнодержавному рівні в системі державної влади розпочалась з виданням Указу Президента України «Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю» від 26 листопада 1993 року, в якому зазначалось надзвичайно важливе значення посилення боротьби з організованими формами корупційної-злочинної діяльності та виконання Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року. Постановлялось утворити при Президентові України Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю. У 1995 році

прийнято Закон України «Про боротьбу з корупцією», який був спрямований на здійснення заходів репресивного характеру, зокрема йшлося лише про дисциплінарну та адміністративну відповідальність за корупційні дії. На думку І. В. Корулі, основний у цій сфері Закон України «Про боротьбу з корупцією» встановлював лише адміністративну та дисциплінарну відповідальність і його ефективно не можна було застосовувати, тому що до КУпАП та Закону України «Про державну службу» не було внесено відповідних змін та доповнень [5, с. 37–38].

Доцільно також згадати Указ Президента України від 8 лютого 2005 року «Про підвищення ефективності діяльності Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю», який удосконалював методи проведення боротьби з корупцією, розширював методи та сферу її дії. У вересні 2006 р. до Верховної Ради України було подано ряд антикорупційних правових актів, зокрема Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції (UNCAC), Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією і Додатковий протокол до Конвенції. Також до Верховної Ради України було подано проекти законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення». Перший із законів визначає основні засади запобігання та протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Закон України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» встановлює відповідальність юридичних осіб за вчинення їх уповноваженими особами корупційних правопорушень, а також визначає порядок притягнення їх до відповідальності. Третій закон – «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» – передбачав зміни щодо притягнення до

кримінальної відповідальності за заявою юридичної особи, корупційні адміністративні правопорушення, злочини у сфері службової діяльності в юридичних особах приватного права та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Проте, ці закони так і не було введено в дію. Можна ще перерахувати багато нормативно-правових актів, прийнятих за період незалежності України і які були ефективні за своєю суттю та не знайшли ефективного застосування.

Якщо говорити про сучасні нормативно-правові акти у сфері протидії корупції, то в Указі Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» антикорупційна реформа зазначена, як одна з пріоритетних поряд з реформою системи національної безпеки і оборони, судовою реформою та реформою правоохоронної системи, децентралізацією та реформою державного управління [6]. Основною метою антикорупційної реформи є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції. Це має бути досягнуто завдяки належній реалізації нової Антикорупційної стратегії та успішному впровадженню нових антикорупційних механізмів, а саме: декларування майнового стану публічних службовців, запобігання та врегулювання конфліктів інтересів, перевірка доброчесності службовців і моніторинг їхнього способу життя. Подолання політичної корупції вимагає докорінної реформи системи політичного фінансування. Важливим є використання новітніх технологій, зокрема для забезпечення державою доступу до інформації у формі «відкритих даних» [6].

Основним антикорупційним нормативно-правовим актом в Україні є Закон «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, який визначив правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень. Також 14 жовтня 2014 року Верховною Радою

України був прийнятий Закон «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки».

Відповідно до його положень у нашій державі передбачені такі заходи, спрямовані на формування і реалізацію антикорупційної політики: визначити на законодавчому рівні засади організації та діяльності спеціально уповноваженого органу щодо запобігання корупції, розробити проект акта Кабінету Міністрів України щодо схвалення загальнонаціональної методики оцінки рівня корупції відповідно до стандартів ООН, щороку проводити із залученням громадськості дослідження щодо сприйняття корупції та довіри населення до органів, відповідальних за запобігання корупції, проводити щорічні слухання у Верховній Раді України щодо національного звіту про стан справ з питань запобігання корупції, що готуватиметься спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики, та оприлюднювати звіт разом із висновками та рекомендаціями парламентських слухань та інші.

Можна вважати, що в державі існує достатня система антикорупційного законодавства. Але, на жаль як свідчить практика, застосування цих нормативно-правових заходів залишається на низькому рівні, ефективність протидії корупції має фрагментарний, вибірковий та малозначний характер.

В Україні взято вірний курс на реформування системи органів державної влади, впровадження європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Це нелегка і не проста задача, а також не мало затратна в часі. Але рано чи пізно, ці кроки потрібно здійснювати. Реформи потребують ґрунтового наукового забезпечення, створення і законодавчого закріплення системи органів, які будуть нести відповідальність за стан боротьби з корупцією, поряд з іншими правоохоронними структурами.

Дати оцінку об'єктивному рівню і масштабам корупції практично неможливо, адже критерії загальноновизнаної оцінки цього явища не відображають реального стану справ. З огляду на латентний характер корупції, її рівень у суспільстві зали-

шається, на жаль, дуже високим, незважаючи на весь комплекс нормативно-правових заходів.

-
1. Багрій-Шахматов А. В. Організована злочинність та корупція. *Юридичний вісник*. 1999. № 2. С. 3.
 2. Осипова Н. П. Політико-правовий інститут як суб'єкт реалізації законності. *Проблеми законності*. Харків, 2003. Вип. 60. С. 197.
 3. Француз А. Й. Складні адміністративні системи: організаційно-правові засади управління: монографія. Рівне: [б. в.], 2001. 355 с.
 4. Цаплин А. В., Бакушев В. В. Коррупция: тенденции в мире и России. М.: Мир, 2000. 257 с.
 5. Коруля І. В. Державний контроль та нагляд як ефективні засоби діяльності міліції у сфері протидії корупції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2014. Сер.: Право. Вип. 25. 171 с.
 6. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 № 5/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

А. І. Барілка,

курсант 2 курсу факультету № 2
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

О. Л. Хитра,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Наша держава упродовж останніх років зазнає гострої критики з приводу відсутності прогресу у боротьбі з корупцією і виконанні міжнародних рекомендацій у цій сфері. Особливо неефективною є протидія так званих високопосадовій корупції, тобто правопорушеннями, що вчиняються вищими посадовими

особами органів державної влади або органів місцевого самоврядування [1, с. 94]. З іншого боку, зазначені показники свідчать про те, що тема боротьби з цим протиправним явищем набула останнім часом неабиякої популярності. Значна увага людей до корупційних скандалів в Україні створює враження зростання корупції, проте, насправді корупція, укорінена протягом попередніх років, лише зараз стала очевидною. За таких обставин проблема боротьби з корупцією відходить від методології покарання за корупцію, як це сьогодні має місце, і більше спрямована на попередження виникнення причин та умов для корупції. Згідно цього, питання боротьби з корупцією значною мірою виходить за межі нормативно-правового регулювання, і потребує взаємодії з економічними, соціальними, політичними, педагогічними та іншими методами [2, с. 3]. На думку багатьох вчених високий рівень корупції в Україні зумовлений непрозорістю діяльності органів державної влади; відсутністю політичної волі щодо запровадження дієвих механізмів протидії корупції та неефективної участі у цій роботі правоохоронних органів. Однак діяльність останніх стикається з низкою невирішених проблем. На думку зарубіжних експертів, в діяльності правоохоронних органів України щодо боротьби з корупцією існують проблеми, пов'язані з нестабільністю структур, змінами статусу, остраху за втрату роботи, низькою заробітною платою, які спричиняють відтік найбільш кваліфікованої частини кадрів державної служби, що знаходять своє застосування у приватному секторі [3, с. 117]. Особливо небезпечною тенденцією є те, що слідчі Національної поліції, оперативні працівники є найбільш вразливою категорією для політичних впливів. Часті зміни у керівництві правоохоронних органів тягнуть за собою і кадрові перестановки на всіх рівнях, що спричиняє дестабілізацію системи в цілому, ослаблення слідчих та оперативних апаратів. Отже, головною проблемою залишається те, що зусилля у подоланні корупції у державі недостатньо скеровані на глибоке розуміння конкретних проблем країни та врахування стадії політичного розвитку держави. Отже, вирішення зазначених проблем повинна бути політична воля уряду.

По-друге – це реальна, гарантована незалежність судової, слідчої систем, діяльності прокуратури та кримінальної поліції. У світлі змін, внесених до чинного законодавства, на сьогодні можна говорити лише про певну незалежність судової системи; разом з тим, менше за все ведеться розмова про незалежність оперативних та слідчих підрозділів, які виявляють злочини, а не отримують готові кримінальні справи з обвинувальними висновками. Вважаємо, що інститут слідчого є недосконалим. Слідчий, де-юре, являючись незалежним суб'єктом розслідування, самостійно приймає рішення по кримінальній справі, де-факто постійно зазнає втручання у процес розслідування. Слідчий не може повною мірою реалізувати свою процесуальну незалежність та самостійність у розслідуванні, оцінці доказів і прийнятті процесуальних рішень у справі [3, с. 120; 4]. З іншого боку, у Р. III, гл. 2, ст. 30 Кримінального процесуального кодексу України (КПКУ) прокурор наділяється правом давати вказівки про притягнення певної особи як обвинуваченого, визначати кваліфікацію злочину, обсяг обвинувачення, втручатися у хід розслідування. Таким чином заперечується право слідчого оцінювати зібрані ним докази у кримінальній справі за своїм внутрішнім переконанням, а коли він визнає, що цих доказів достатньо, то тільки тоді виносить мотивовану постанову про притягнення певної особи як обвинуваченого під координацією прокурорського нагляду. При цьому, згідно ст. 40 КПКУ, слідчий органу досудового розслідування несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій, уповноважений починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим кодексом, проводити слідчі (розшукові) дії та ін.. Отже КПК вказує на повну відповідальність саме слідчого, а не прокурора за законне і своєчасне прийняття рішення та проведення слідчих дій [4; 5]. Законодавець не робить винятку для таких рішень та слідчих дій, які проводяться слідчим за письмовою вказівкою прокурора. Тому вважаємо, що дача прокурором вказівок слідчому всупереч його внутрішньому переконанню є не зовсім гуманною. З іншого боку, привертає увагу недостатня кваліфікація кадрів

у правоохоронній сфері, що обумовлює низьку ефективність розслідування, дискредитацію всієї системи правосуддя. Отже, виходячи з вищенаведеного, існують проблеми в діяльності правоохоронних органів щодо подолання корупції. Вони пов'язані з відсутністю якісної законодавчої бази, де б чітко зазначалися системні підходи стосовно діяльності суб'єктів протидії корупції та їх взаємодії з громадянським суспільством у цій сфері. Крім цього, вкрай небезпечним явищем можна вважати відсутність намірів у потерпілих громадян звертатися до правоохоронних органів з питань оскарження ними корупційних дій, вчинених посадовими особами. Як відомо, саме активна участь громадян є фундаментом та невід'ємною компонентою у запобіганні та протидії корупції [4].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції визначено: органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [6]. Незважаючи на це, виникає парадоксальна і досить зловісна ситуація: з одного боку, правоохоронні органи та суди є основою державності, оскільки вони покликані забезпечувати реалізацію конституційних прав і свобод громадян, дотримання законності в державі, а їхня корумпованість паралізує виконання правоохоронних функцій держави, суттєво дискредитує авторитет влади та зводить «до нуля» ефективність управління державою; з іншого боку, «атрофія» практики звернення «жертв» корупції до правоохоронних органів означає деморалізацію громадян, яка з'являється у них через негативні наслідки оскарження дій корупціонерів, істотно підриває засади демократії в державі, створює загрози приходу до влади недемократичних режимів та узурпації влади. Тобто, на сьогодні існує необхідність в осмисленні ситуації, що подолати корупцію неможливо без належної законодавчої бази, яка б удосконалила механізм невідвортної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення [3, с. 120]. Не менш вразливою ланкою, на нашу думку, є спроба весь комплекс адміністративних, економічних та пра-

вових проблем втиснути в рамки одного Закону «Про боротьбу з корупцією», що має місце в Україні. А до цього додається ще той факт, що боротьба з корупцією покладена в основному на правоохоронні органи. Згідно цього, законодавча база повинна надавати більше гарантій безпеки діяльності і захисту поліцейських [4; 5]. Поряд з удосконаленням антикорупційного законодавства та запровадження контролюючих заходів, на нашу думку, шлях до подолання корупції в державі може полягати через злам суспільної свідомості, відкрити державну політику, цілеспрямовану та персональну громадянську відповідальність для службовців, правоохоронців, керівників міністерств і відомств, підприємств і установ, партій і громадських об'єднань, кожної особи. Отже, адміністративна реформа в Україні потребує ґрунтовного наукового переосмислення і, в першу чергу, центральним об'єктом досліджень повинні стати правила прийняття управлінських рішень [2, с. 37]. Потрібна розробка загальновизнаних критеріїв оцінки корупції як негативного, злочинного явища. Необхідним, на нашу думку, є проведення інвентаризації та ревізії системи правоохоронних органів з метою ліквідації необґрунтованого дублювання функцій і повноважень правоохоронних органів; посилення спеціалізації правоохоронних органів, що веде до підвищення професіоналізму їх працівників; істотне підвищення заробітної плати працівників правоохоронних органів при одночасній оптимізації їх чисельності та посиленні їх відповідальності, у тому числі шляхом встановлення як кваліфікаційної ознаки вчинення корисливого злочину співробітником правоохоронного органу; підвищення рівня технічного забезпечення і впровадження в роботу сучасних інформаційних технологій; більш глибоке інтегрування національних правоохоронних органів у міжнародні антикримінальні організації; проведення стажувань українських поліцейських у країнах, де були успішно реалізовані програми боротьби з корупцією; підготовка і випуск сучасної популярної та наукової літератури про боротьбу з корупцією, розповсюдження антикорупційних наочних плакатів, лозунгів та активації роботи засобів масової інформації

[2, с. 40–42; 4]. Адже, правові реформи лише частково розв’язують проблему. Щоб одержати віддачу, вони мають бути тісно поєднані з іншими формами боротьби з корупцією з економічними, фінансовими, соціальними, організаційними, культурно-освітніми.

1. Маркеева О. Д. Проблеми координації антикорупційної політики в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2012. №3 (24). С. 94–101.

2. Зубкова Л. А. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104).

3. Мовчан А. В. Актуальні проблеми протидії корупції в Україні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. №1. С. 116–121.

4. Гончарук Г. О. Реалізація заходів подолання та попередження корупції в органах державної влади. URL: <http://old.minjust.gov.ua/6678>

5. Про запобігання корупції: Закон України (із змінами) № 2136-VIII від 13.07.2017. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

6. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/4651-17s/show/1002-05/page>

І. В. Бесага,

в. о. викладача кафедри АП та АП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ ВЕРХОВНИМ СУДОМ СПРАВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Із вступом в силу Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року №1700-VII [1] та прийняття рішення Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) від 14 серпня 2016 року №1 «Про початок діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції» [2], розпочало свою діяльність НАЗК, до повноважень якого згідно з пунктом 8 частини 1 статті 11 Закону від

14 жовтня 2014 року № 1700-VII належить здійснення в порядку, визначеному цим Законом, контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Водночас на практиці виникає ситуація, за якої згадане вище повноваження НАЗК перебирає на себе інший орган, що має повноваження у сфері діяльності прокуратури. Цим органом є Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів (далі – КДКП), що згідно зі статтею 44 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII наділена повноваженням здійснення дисциплінарного провадження зокрема у випадку пункту 4 частини 1 статті 43 вищезгаданого Закону (порушення встановленого законом порядку подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру) [3].

Так, у справах щодо розмежування компетенції вищезгаданих органів, Верховний Суд (згідно частини 4 статті 22 Кодексу адміністративного судочинства України Верховному Суду як суду першої інстанції підсудні справи за позовом щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів) виходить з пріоритету повноважень органу спеціальної компетенції – Національного агентства з питань запобігання корупції та приходить до висновку про наявність правових підстав для задоволення позовних вимог щодо визнання протиправним і скасування рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів про накладення дисциплінарного стягнення [4; 5].

Відповідно до частини першої статті 45 Закону України «Про прокуратуру» дисциплінарне провадження – це процедура розгляду Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокурорів дисциплінарної скарги, в якій містяться відомості про вчинення прокурором дисциплінарного проступку.

Частина друга статті 45 Закону України «Про прокуратуру» передбачає, що право на звернення до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів із дисциплінарною скаргою про вчинення прокурором дисциплінарного проступку має

кожен, кому відомі такі факти. Останнє дає підстави вважати, що у випадку надходження до КДКП скарги чи інших відомостей, що можуть свідчити про вчинення прокурором дисциплінарного проступку, комісія має законні підстави на відкриття дисциплінарного провадження.

Натомість частиною 2 статті 49 Закону України «Про запобігання корупції» роботодавця суб'єкта декларування (державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, а також юридичні особи публічного права), яким у межах нашого дослідження обрано органи прокуратури, наділено повноваженнями лише щодо здійснення перевірки факту подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоєчасного подання цих декларацій.

Таким чином, здійснення контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у тому числі щодо достовірності і повноти відомостей, зазначених суб'єктом декларування у декларації, належить до виключної компетенції Національного агентства з питань запобігання корупції.

У свою чергу Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів як орган, уповноважений на притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності, в межах вирішення питання про наявність у його (прокурора) діях ознак дисциплінарного проступку, не наділений компетенцією здійснювати контроль та перевіряти подану прокурором декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у тому числі на предмет достовірності, наведених у ній відомостей.

Окрім того, цікавим є факт посилення Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокурорів на п. 1 ч. 1 ст. 43 Закону України «Про прокуратуру» (невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків), як підставу для притягнення особи до дисциплінарної відповідальності у разі відкриття прова-

дження щодо порушення встановленого законом порядку подання декларації. З приводу цього Верховний Суд висловив позицію, що п. 1 ч. 1 ст. 43 Закону України «Про прокуратуру» не може бути підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності, оскільки неподання повідомлення про суттєві зміни у майновому стані не відповідає ознакам невиконання чи неналежного виконання службових обов'язків. Такі ознаки передбачені пунктом 4 вказаної норми (порушення встановленого законом порядку подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру). Крім того, цим пунктом передбачена можливість притягнення прокурора у порядку дисциплінарного провадження з підстав порушення встановленого законом порядку подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру [6].

Як висновок можна сказати, що здійснення контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у тому числі щодо достовірності і повноти відомостей, зазначених суб'єктом декларування у декларації, належить до виключної компетенції Національного агентства з питань запобігання корупції. Тому винесення рішення щодо притягнення особи до дисциплінарної відповідальності КДКП є незаконним без наявності обґрунтованого висновку НАЗК, який би свідчив про порушення прокурором вимог законодавства у сфері запобігання корупції.

1. Про запобігання корупції: Закон від 14.10.2014 № 1700-VII. *База даних «Законодавство України». ВР України.* URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page3> (дата звернення: 18.05.2018).

2. Про початок діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції: Рішення від 14 серпня 2016 року № 1. *Національне агентство з питань запобігання корупції.*

3. Про прокуратуру: Закон від 14.10.2014 № 1697-VII. *База даних «Законодавство України». ВР України.* URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/page?text=%E4%E5%EA%EB%E0%F0>

4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 22 березня 2018 року у справі №800/433/17 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72965605>

5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 11 квітня 2018 року у справі №814/886/17 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73355978>

6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 26 березня 2018 року у справі № 800/513/17 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73042295>

В. С. Бондар,

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник відділу організації наукової роботи
*(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка)*

РОЗРОБКА БАЛІСТИЧНОГО СТАНДАРТУ ПО ГІЛЬЗАХ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Одним факторів підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення та розслідування злочинів, учинених із застосуванням вогнепальної зброї є якісна ідентифікація зброї по слідах бойку, яка пов'язана з перевіркою за великими масивами гільзотек.

Цільову спрямованість на вирішення завдань ідентифікації має балістичний облік Експертної служби МВС України, який функціонує на центральному та обласних рівнях і складається, зокрема з оперативно-пошукових колекцій:

– куль, гільз та патронів зі слідами зброї (формується з куль, гільз, патронів зі слідами зброї, їх копій та зображень, вилучених під час проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів);

- куль та гільз, експериментально відстріляних з вилученої, знайденої та добровільно зданої зброї;
- куль та гільз, експериментально відстріляних з табельної зброї, що знаходиться на озброєнні правоохоронних органів, уповноважених органів державної влади;
- куль та гільз, експериментально відстріляних зі зброї, зареєстрованої на об'єктах дозвільної системи;
- куль та гільз, експериментально відстріляних зі зброї, яка перебуває у власності громадян;
- відомостей про зразки саморобної зброї;
- гільз утраченої гладкоствольної вогнепальної зброї;
- відомостей про вчинені із застосуванням вогнепальної зброї злочини та факти її вилучення з незаконного обігу.

Зазначений балістичний облік регламентований положеннями наказу МВС України від 10.09.2009 № 390 «Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України». Перевірка здійснюється шляхом порівняння слідів зброї на кулях та гільзах з масиву кулегільзотеки та слідів зброї на контрольних кулях та гільзах.

Для проведення перевірок широко використовуються автоматизовані балістичні ідентифікаційні системи (далі – АБІС) виробництва Чехії, зокрема «BalScan», яка застосовує в своїй основі фотограметричний метод та дозволяє отримувати тривимірні розгортки поверхонь куль та гільз зі слідами зброї калібру від 5 до 11,43 мм та ін.

Вирішення цього завдання гарантує слідчому та оперативному працівнику не лише виявлення конкретної зброї, з якої було зроблено постріли, що стали наслідком скоєного правопорушення за умов попередньої наявності інформації про зброю у автоматизованій базі даних, а й отримання наступних відомостей:

- перелік можливих для визначення фактів застосування її в минулому;
- встановлення конкретної категорії, моделі зброї, її виробника;

– оперативне винайдення можливих каналів надходження зброї на територію міста, регіону, країни та осіб, які супроводжували ці процеси тощо, тобто швидко відслідковувати: модель із номерними позначеннями; власника зброї або ж механізм її реалізації – звідки завезена; якою установою/Ф. О. П. поставлена на загальнодержавний облік; хто є реалізатором; на якому складі військової частини могла перебувати на обліку тощо.

Отриманню такого роду інформації передують ретельна робота з веденням окремої спеціалізованої бази даних із зазначенням необхідних фактичних даних, своєрідного «досьє зброї»:

- серія, номер, індекс;
- марка, модель;
- виробник;
- країна виробника;
- шлях потрапляння в Україну;
- облік МВС чи Збройних сил України, інші правоохоронні органи;
- шлях у руках власників (переоформлення/продаж)

Коли зброя потрапляє в категорію речей, які «важко дістати», працівникам оперативних підрозділів за власною агентурною інформацією набагато легше відслідковувати факти появи такої зброї «поза законом».

Наприклад, за відсутності шуканого об'єкту (зброї, що розшукується) під час судово-експертного дослідження тільки стріляних гільз судовий експерт лише теоретично в змозі надавати певним виявленим слідам від деталей зброї характеру стійкості та індивідуальності, що утворювали б відповідний комплекс ознак, достатній для проведення подальшої ідентифікації вже самої зброї.

За наявності шуканого об'єкту, або ж попередньо отриманих експериментально відстріляних гільз/куль із певного зразка зброї, дослідження і виокремлення відповідних ознак базується на принципах повторюваності, простежуваності та стійкості.

Аби судовий експерт мав таку можливість, необхідно забезпечити відповідні підрозділи контрольними відстрілами зброї усіх видів, що перебуває на теренах областей/держави, – магазинної, зброї власників (за дозволами від МВС), табельної зброї правоохоронних органів, табельної зброї військових підрозділів (у тому числі Збройних сил України тощо), нагородної зброї та ін.

До можливих шляхів вирішення окреслених вище проблем, на мій погляд, варто віднести:

1) запровадження світовою спільнотою поширення автоматизованих балістичних ідентифікаційних систем із єдиним реєстром кодування інформації, що дало б можливість отримувати оперативну інформацію під час перевірок вилучених об'єктів за створеним та накопиченим масивом даних із багатьох країн світу у режимі реального часу;

2) впровадження балістичного стандарту по гільзам;

3) маркування зброї мітками будь-якого характеру (криміналістичними або ж літерними/символьними), яке має проводити кожен виробник зброї, що має контролюватися державою.

У теперішній час методики ототожнення нарізної вогнепальної зброї за слідами на стріляних гільзах з використанням АБІС різних систем у цілому розроблені. Однак, індивідуальні ознаки зброї, які відображуються в слідах бойків, мають велику морфологічну різнобічність та високу варіативність, а самі зображення – нерівномірну яскравість. Ці фактори серйозно ускладнюють процес порівняння цифрових зображень слідів бойків у автоматичному режимі балістичними ідентифікаційними системами. Попередні дослідження показали, що розробити єдиний унікальний алгоритм, який би дозволив однаково ефективно виділяти індивідуальні ознаки з різною морфологією не є можливим.

Засобом вирішення даних проблем є впровадження балістичного стандарту (наборів клонів куль та гільз), який дозволить вирішувати наступні завдання:

1) тестування роботи АБІС:

- якості сканування слідів на гільзах (кулях);
- режимів автоматичного порівняння слідів;
- однаковості роботи різних балістичних станцій;

2) тестування кваліфікації експертів-балістів різних балістичних лабораторій.

Досвід запровадження даного стандарту є в США та країнах ЄС. Американські та європейські експерти навчилися робити точні копії куль та гільз зі слідами зброї (клони). Вони запропонували використовувати ідентичні набори клонів куль та гільз зі слідами зброї для тестування якості роботи експертів-балістів. Здійснюють віялову розсилку таких наборів за всіма лабораторіями та через деякий час збирають дані, скільки та які парні сліди, які непарні тощо.

В ці набори були включені гільзи, стріляні в різних моделях зброї. Різні моделі зброї це добре, але ще важливіше, щоб сліди містили різні типи ознак.

Судовий експерт у своєму клопотанні має акцентувати увагу на необхідності надання слідчим для проведення експертного експерименту та отримання порівняльного матеріалу не лише аналогів патронів досліджуваних гільз, а саме ідентичні за типом виробника та спорядження.

Тобто, якщо досліджуваними стріляними гільзами є гільзи патронів калібру 7,62 × 39 мм, наприклад виробництва «Sellier & Bellot JSC» (Чеська Республіка, клеймо – «S&B»), з практичної точки зору навіть безглуздо сподіватися, що ідентична в усьому слідова картина внаслідок пострілу може залишитися на поверхні патронів виробництва, наприклад, ЗАТ «Барнаульський патронний завод» (РФ, клеймо – «БПЗ»). Адже навіть патрони одного калібру та від єдиного виробника можуть мати різне спорядження кулями/капсулом та порохом зарядом. Та, і попри це, при проведенні багатооб'єктових експертиз багато часу втрачається на встановлення первинної групової приналежності стріляних гільз певним моделям зброї, а вже потім на проведення лінійних ідентифікаційних досліджень: «екземпляр зброї – досліджувана група об'єктів (гільзи/кулі)».

Отже, в роботі було вирішено послідовно два завдання:

1) проведена класифікація індивідуальних ознак слідів бойку;

2) для індивідуальних ознак морфологічних типів, які часто зустрічаються, розроблені ефективні алгоритми їх виділення та переведення зображень, поданих у градаціях сірого в бінарний вигляд. Коректність виділення індивідуальних ознак та бінаризації зображень багато в чому визначає ефективність подальшого порівняння слідів.

Після відпрацювання методики вирівнювання яскравості зображень була проведена класифікація основних форм (типів) індивідуальних ознак зброї, які відобразилися в сліді бойку. В процесі аналізу слідів бойків більше 30 моделей зброї вдалося виділити 6 основних форм морфологічних типів індивідуальних ознак (без урахування групових ознак, таких як форма, діаметр, глибина сліду тощо), на основі яких можуть бути сформовані ще й додаткові комбіновані типи:

а) великі неоднорідності мікрорельєфу з відносно плавними змінами яскравості;

б) відносно дрібні топографічні неоднорідності мікрорельєфу;

в) ознаки у вигляді контурів та топографічних неоднорідностей з чітко виділеними межами;

г) ознаки у вигляді кілець (підгрупові ознаки);

г) сліди з неоднорідностями мікрорельєфу у вигляді нашарувань;

д) ознаки у вигляді трас, розташованих на дні гільзи та (або) динамічної частини сліду бойку.

Наприклад, на зображенні крім ознак у вигляді кіл можуть бути присутніми ще й окремі ознаки у вигляді плям невідзначеної форми.

Профіль слідів може бути напівсферичним, трапецієдальним тощо.

Це також слід ураховувати при формуванні наборів для тестування.

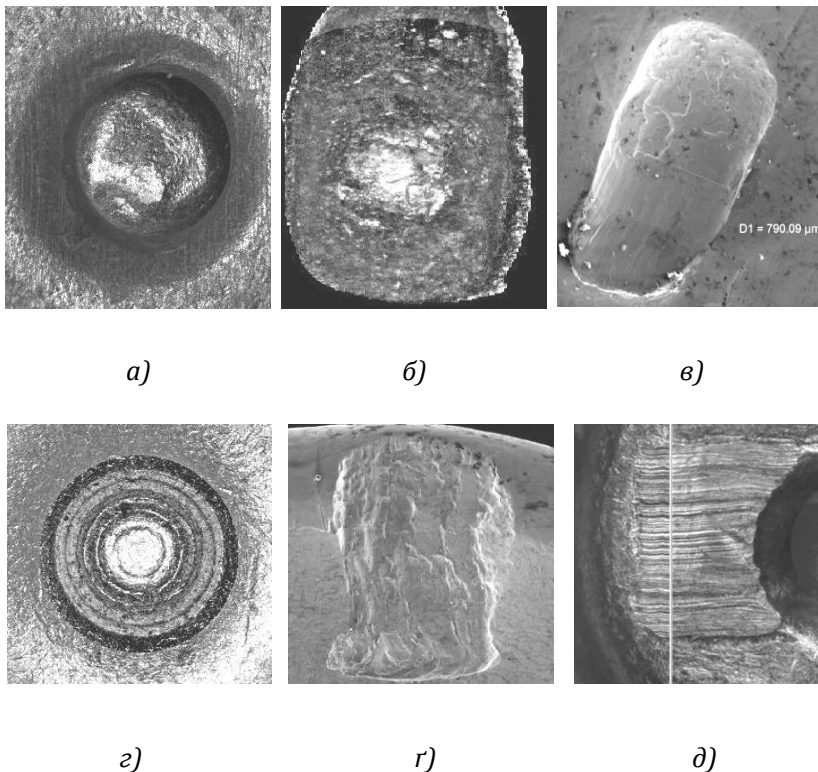

Рис. 1. Основні морфологічні типи індивідуальних ознак на цифрових зображеннях слідів бойків

Іншим засобом підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення та розслідування злочинів даної категорії є нанесення прихованого лазерного маркування, так званої «криміналістичної мітки» на гільзах чи кулях, стріляних з ручної стрілецької вогнепальної зброї, що забезпечуються внесенням змісту у слідоутворюючі частини та механізми вогнепальної зброї – канал ствола, патронник ствола, «чашка» затвору тощо, під якою розуміється заздалегідь визначене позначення, зміст, конфігурація та локалізація якого містить інформацію про комплекс ознак зброї.

Під поняттям «криміналістичної мітки» автор розуміє заздалегідь визначене позначення, зміст, конфігурація та локалізація якого несе в собі інформацію, що класифікує чи ідентифікує зброю.

Слідчий може додатково ініціювати створення експертом оперативно-розшукових таблиць за виявленими криміналістичними мітками та слідовою інформацією про зброю, з якої досліджували кулі/гільзи були стріляні.

Потенціал судово-балістичних експертиз, що признаються в кримінальних провадженнях зазначеної категорії, може бути реалізований шляхом вирішення таких ідентифікаційних, класифікаційних та діагностичних завдань:

- встановлення ознак лазерного маркування зброї на досліджуваних гільзах/кулях;
- встановлення ознак додаткової обробки (кернування, гравіювання тощо) на складових деталях досліджуваної зброї, що відображуються на стріляних кулях/гільзах;
- встановлення виду, системи, моделі, зразка досліджуваного екземпляра зброї.

Виходячи з положень теорії судової ідентифікації, маркування, які наносяться на деталі зброї з метою їх подальшого ототожнення, мають задовольняти низці вимог:

1) комплекс ознак маркування, який відображується в слідах на стріляних кулях та гільзах, повинен бути індивідуальним, тобто кожному екземпляру зброї повинен відповідати певний комплекс ознак;

2) сліди маркування, які залишаються на ідентифікуючому об'єкті, повинні бути стійкими, тобто незалежно від кількості пострілів комплекс ознак, що індивідуалізує, повинен зберігатись;

3) на різних екземплярах зброї не повинно бути повторень мікрорельєфу маркувальних позначень;

4) складність видалення маркувань.

У спеціальній літературі описані різні способи подібного маркування.

Існуючі в Європі та США методи прихованого маркування та ідентифікації зброї здебільшого відносяться до систем радіочастотного захисту. Тому певний інтерес становить ідея використання радіочастотної технології ідентифікації або RFID (Radio Frequency Identification).

Основу цього способу складає використання RFID-міток, які впроваджуються в об'єкт та за своєю конструкцією є антенами, які приймають електромагнітний сигнал, чипом, який обробляє сигнал, що надходить та формує сигнал у відповідь. Для зняття та запису інформації на мітки використовуються спеціальні прилади зчитувачі.

Використання RFID-міток дозволяє максимально автоматизувати систему обліку, здатну функціонувати в режимі реального часу. Недоліками подібної системи є: можливість знаходження міток – RFID та їх дезактивація; чутливість чипів RFID-системи до інтенсивного нагріву, особливо це стосується механізмів ствольної коробки та стволу. Однак даний спосіб з технічних причин ще не реалізований.

Інші пропонувані передові способи та пристрої для прихованого маркування стволів стрілецької вогнепальної зброї, їх наукова новизна полягають у вирішенні проблем, які полягають у наступному – використовуючи графічну форму зберігання інформації, подібну ASCII коду, зменшується розмір кодового елементу, який наділяється здатністю зберігати необхідну кількість знаків інформації.

Розроблена технологія електрохімічного маркування полягає у формуванні на поверхні виробу сукупності лунок діаметром 0,5–1,0 мм та глибиною 200–300 мкм.

Унікальність маркування полягає в тому, що прихована ідентифікаційна марка у вигляді сукупності розподілених точок малого розміру несе зашифровану інформацію про виробника, дату виготовлення та інші технічні характеристики.

Розпізнання такого маркування здійснюється спеціальним сканером, зв'язаним з обчислювальним комплексом.

Маркування має високу механічну стійкість, високий оптичний контраст. Підробка маркування даного типу іншими

методами (без повторення даної технології) неможлива, тому на даній стадії маркування має високий ступінь захисту від підробок.

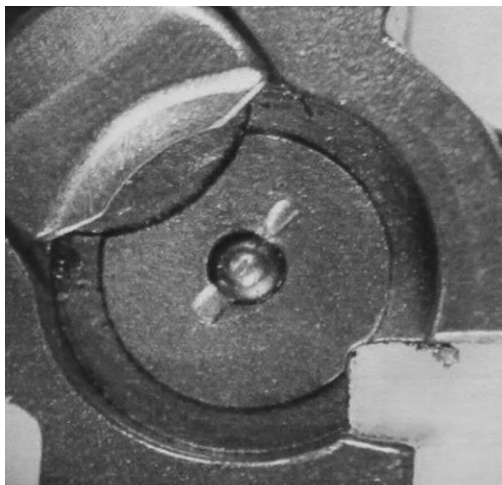
Отже, найбільш прийнятним методом є нанесення механічних або лазерних штрихів на деталі зброї, що утворюють сліди.

Цілком прийнятним є вже запроваджений шлях, відповідно до вимог п. 4. 14 ДСТУ 78-41-002-97, при надання «криміналістичних міток» стріляним гільзам з переробленої зброї військового призначення у момент проведення заряджання та подальшого пострілу, що вдало використовується на вітчизняних зброярних підприємствах – виробниках мисливської нарізної вогнепальної зброї на території країни: КНВО «Форт» МВС України; ТОВ «Ерма-Інтер», м. Київ; ПАТ «Завод Маяк», м. Київ; ТОВ «Собр», м. Дергачі, Харківської області. Даний ефект досягнуто за допомогою додаткової канавки у патроннику ствола мисливського карабіна («Сайга»); окремим кернуванням стінки патронника та ствола карабіна («АКМС-МФ», «АКМТ-МФ», «МКМ-072 Сб» тощо) чи додатковим ступінчастим конусом у структурі патронника ствола карабіна («Вулкан», «Вулкан-М», «Вулкан-С») (рис. 2, 3).

Вивчення відповідних слідів на стріляних гільзах надає можливості навіть у «польових умовах» отримувати важливу для розслідування криміналістично значущу інформацію.

Однак слід зазначити, що результати досліджень слідової картини на стріляних кулях, що наводяться в літературі, свідчать про те, що впродовж перших 8–10 пострілів спостерігається висока варіативність слідів, утворених лазерним маркуванням, при подальшій експлуатації зброї сліди від маркування змінюються повільніше.

Таким чином, виходячи з зазначених принципів судової ідентифікації, яким має задовольняти маркування, найбільш слабким місцем є її стійкість від пострілу до пострілу. Одним зі шляхів підвищення вираженості трас є збільшення глибини та ширини полів лазерного маркування.

*Рис. 2. Зображення слідоутворюючої поверхні затвору
мисливського карабіна «АКМ МП УОС» калібру 7,62 × 39 мм*

*Рис. 3. Зображення слідів на слідосприймаючій поверхні гільзи,
стріляної з мисливського карабіна «АКМ МП УОС»
калібру 7,62 × 39 мм*

Н. П. Бортник,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного
та інформаційного права
(Національний університет
«Львівська політехніка»),

С. С. Єсімов,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах динамічного розвитку інформаційного суспільства відбувається перехід соціально-економічних відносин на якісно новий рівень, обумовлені інтенсифікацією виробничих відносин, зростання ефективності економіки, одночасно з цим йде еволюція демократії і громадянського суспільства, спостерігається стрибкоподібне розвиток антикорупційного нормотворчості, який втілюється у вигляді законів, кодексів корпоративної етики, спеціальних правових процедур і конвенцій.

Практика багатьох країн ЄС свідчить про те, що протидія корупції може бути досить успішним, коли застосовуються правові, економічні, організаційні, політичні, виховні та інші заходи. Європейський досвід протидії корупції свідчить про ефективність участі громадян в упереджувальний контроль корупції. Соціальна активність громадян виступає в якості тієї сили, яка здатна запустити систему цивільного контролю над процесами корупційної діяльності державних службовців. Так як суб'єктом цивільного контролю виступають громадяни і їх автономні від держави об'єднання, то тільки їх відповідальна позиція і активність можуть бути тією рушійною силою, яка здатна запустити і забезпечити систематичну роботу механізму контролю діяльності публічної влади. Будучи оснащеними інструментарієм громадської експертизи та при відповідній

підготовці навіть в умовах, коли публічна влада в більшій мірі імітує, ніж дійсно сприяє роботі механізму цивільного контролю, вони можуть реалізувати, якщо і не повністю, то хоча б частково, своє право боротьби зі зловживаннями в системі органів влади.

Саме громадяни завдяки соціальній активності та використанню традиційних і мережевих засобів масової інформації здатні надавати попереджувальні антикорупційне тиск на бюрократичну машину. В даному випадку громадська експертиза здійснюється за наступними напрямками: антикорупційна експертиза нормативних правових актів, діяльність Верховної Ради і обласних рад та їх депутатів, заміщення посад державної служби за конкурсом, запобігання конфліктів інтересів в системі органів влади. Цьому сприяє те, що в умовах інформаційного суспільства громадяни мають певну, нехай і обмеженої, інформацією про діяльність органів влади і вплив норм Європейського Союзу в якості зовнішнього фактора.

В. Ортінський підкреслює принципове факт використання в системі контролю інформаційно-комунікаційних технологій, особливо Інтернету і соціальних мереж. Він пише про значущість ІКТ в цивільний контроль над корупційною діяльністю посадових осіб [1, с. 6].

Завдяки публічного розкриття факту можливих корупційних злочинів представників державної влади в ході цивільного контролю створюють ризики, які обумовлені зміною політичної ситуації, що тягне за собою не тільки кінець службовій кар'єрі, але і може привести на лаву підсудних. Цей метод дуже актуальне в сучасних умовах, коли корупція, управлінська неефективність і некомпетентність, бюрократичне свавілля здатні привести до соціальних потрясінь. Тільки підтримка громадян здатна запустити в дію правові механізми протидії корупції в системі державної влади.

Дослідження форм і методів протидії корупції показує їх різноманіття, що впливає не тільки з економічних параметрів, але і з цілої низки соціально-економічних характеристик суспільства. Корупція виступає в якості однієї з головних

загроз не тільки соціально-економічному розвитку, а й існуванню країни.

Цілком закономірно, що опір, який чинить корумпована бюрократія прагненню суспільства встановити верховенство закону, протидіяти корупції за допомогою використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, особливо впровадження вибудованого на них електронного уряду.

Значення юридичної бази величезне, оскільки саме тут формується правовий статус системи інформаційної безпеки країни, що є центральним вузловим моментом, що визначає практичне побудова елементів і реалізацію функцій системи.

Значимість системи забезпечення інформаційної безпеки зростає так, як функціонує в умовах воєнного протистояння, яке несе з собою такі негативні загрози, як інформаційно-психологічні та інформаційні війни, вдосконалення протиправних форм в області високих технологій (перш за все в сфері інформаційно-комунікаційних технологій), терористичних атак, порушень інформаційного суверенітету та ін. Слід особливо наголосити на тому суттєва обставина, що тут є зв'язок сепаратизму в Криму та на Донбасі і корупційної поведінки вітчизняної бюрократії.

Важливим також є те, що в Доктрині інформаційної безпеки України встановлені шляхи та засоби протидії негативним факторам [2].

Чималий потенціал протидії корупції посадових осіб апарату публічного управління має електронний уряд, впровадження якого не сприяє бюрократії. Різноманіття форм і методів правової протидії корупції у межах Європейської інтеграції доповнюється можливостями технологій Інтернету, використовуваних електронним урядом і громадянами соціальних мереж типу Facebook. Разом з тим необхідно брати до уваги ту обставину, згідно з яким з'явилися нові проблеми управління електронного уряду, обумовлені управлінням складними ІТК системами спеціального призначення. У даний час більшість провідних ІТ-компаній, забезпечуючи динамічний розвиток новітніх телекомунікаційних та інформаційно-комунікаційних

технологій, здійснюють розробки впровадженню нових моделей управління складними ІТК системами.

Ці моделі управління тісно пов'язані з удосконаленням мережі Інтернет. Це передбачає перехід від розподіленої схеми побудови ІТК систем до орієнтованої на знання системи підтримки пошуку рішень [3, с. 475]. Зазначені ІТК системи дозволяють зв'язати в єдиний інтерфейс управління, моніторингу та вироблення управлінських рішень всіх абонентів (посадових осіб), що входять в склад структурних підрозділів, програмні продукти, Web-сторінки, мультимедіадані, необхідні персональні дані для використання різними програмними додатками незалежно від місця розташування абонентів мережі спеціального призначення.

Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції пропонує використовувати ці мережі спеціального призначення для ефективної протидії корупції в органах державної влади, причому ефективність значно підвищується в разі участі громадян і різного роду недержавних об'єднань і спільнот, які висловлюють критичні судження та викладають матеріали в Twitter [4]. Значимість подібного роду моделей управління полягає в тому, що система об'єднаних соціальних мереж (типу Facebook) дає доступ громадянам до управління своєю активністю, щоб шляхом участі в управлінні суспільними процесами вирішувати актуальні проблеми розвитку суспільства, в тому числі і здійснювати контроль і експертизу корупційної поведінки посадових осіб. Йдеться про процеси суспільного життя в кіберпросторі мережі Інтернеті та пов'язаних з нею інших соціальних мережах, коли члени соціальних груп беруть участь у вирішенні важливих практичних завдань державного управління.

Не випадково зараз в європейській практиці застосовуються системи соціального участі на основі технологій TMSP. Системи TMSP можуть принести значну суспільну користь, наприклад, за підтримки пріоритетних національних проектів.

У даному випадку безсумнівним є те обставина, що відкритий доступ до все більшого обсягу викладеної в мережу

Інтернету інформації збільшує ймовірність виявлення даних конфіденційного характеру. Тому прагнення корумпованого бюрократичного апарату зберігати свою діяльність в секреті, наштовхується на функціонування глобальної мережі Інтернет.

Протидія корупції в інформаційному суспільстві припускає використання ІКТ в системі правосуддя, що має виявлятися в широкому поширенні електронного правосуддя. Однак, поки корупція зберігає системні властивості це не дозволяє отримувати максимальний ефект від впровадження та використання правових норм і механізмів в мережевому просторі.

1. Ортинський В. Л. Удосконалення державної політики у сфері інформаційних технологій у контексті діяльності органів виконавчої влади. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2014. № 801. С. 3–8.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України Указ Президента України від 25.02.2017 № 47/2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>

3. Павлиш В. А., Гліненко Л. К. Основи інформаційних технологій і систем: навч. посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2013. 500 с.

4. Про схвалення Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2017 № 576-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/576-2017-%D1%80>

С. Г. Братель,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративної діяльності
(Національна академія внутрішніх справ)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Для розробки заходів щодо запобігання корупції та правового регулювання конфлікту інтересів доцільно проаналізувати зарубіжний досвід в цій сфері. Основні принципи управління конфліктом інтересів в державному секторі містять

Рекомендації Ради Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [1].

В цьому документі акцентовано увагу на необхідності посилення громадського контролю за конфліктом інтересів в державному і приватному секторах. Згідно з даними рекомендаціями, конфлікт інтересів розуміється як конфлікт між службовим обов'язком і особистими інтересами державного службовця, коли реалізація особистого інтересу може вплинути на виконання посадових обов'язків.

Конфлікт інтересів ділиться на явний і потенційний. У першому випадку мова йде про вже виниклу ситуацію, при якій особисті інтереси державного службовця можуть вступати в протиріччя з інтересами служби, у другому маються на увазі ситуації можливого протиріччя в майбутньому приватного інтересу державного службовця та інтересів служби, які можуть виникнути при виконанні державним службовцем окремих обов'язків або реалізації визначених функцій.

У Рекомендаціях визнається, що порушення механізму управління конфліктом інтересів призводить безпосередньо до корупції. Визначення конфлікту інтересів також включає в себе як дії з корисливої зацікавленості, так і іншу безпосередню особисту вигоду, приватний інтерес. Під приватним інтересом, крім фінансового та майнового інтересу, розуміється також особиста вигода державного службовця, така, як особисті зв'язки і взаємини, інтереси сім'ї, якщо все це може вплинути на державного службовця під час виконання ним своїх посадових обов'язків.

Особлива увага приділяється ситуаціям, коли державний службовець під час проходження служби веде переговори про своє працевлаштування після звільнення з державної служби, внаслідок чого може виникнути конфлікт інтересів. Схожі норми є і в Законі України «Про запобігання корупції». Так відповідно до п. 1. ч. 1 ст. 26 Закону, особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування,

забороняється протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців [2].

Рішення державного службовця не повинні залежати від його особистих переваг, релігійних переконань, професійних і сімейних переваг, політичних поглядів та інших вподобань. При прийнятті рішень державні службовці не повинні керуватися особистими інтересами, а якщо прийняте рішення може зачіпати особистий інтерес державного службовця, то від прийняття такого рішення слід відмовитися. Інформація, отримана державним службовцем у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, не повинна ним використовуватися для досягнення особистих цілей, в тому числі після звільнення з державної служби.

Також рекомендації торкаються питань державної політики в сфері управління конфліктом інтересів і правового регулювання цього явища. Метою державної політики з управління конфліктом інтересів є підвищення довіри населення до органів державної влади. Управління конфліктом інтересів має бути прозорим і служити інтересам суспільства. При цьому необхідно, з одного боку, забезпечити персональну відповідальність державних службовців за допущений конфлікт інтересів, а з іншого – всіляко заохочувати дії державних службовців, які прагнуть врегулювати конфлікт інтересів і приймають для цього конкретні заходи.

Державна політика управління конфліктом інтересів повинна передбачати такі заходи: формулювання визначення конфлікту інтересів, відповідність норм закону мінливій обстановці, детальний опис максимальної кількості конкретних

ситуацій, в яких конфлікт інтересів не прийнятний, а також умов, що сприяють виникненню конфлікту інтересів, вироблення культурних засад і стандартів неприйняття конфлікту інтересів, нетерпимості цього явища.

У кожному з цих кроків повинні брати участь громадські об'єднання. При цьому визнається, що в практичній діяльності конфлікт інтересів часто неминучий, однак з огляду на високий ризик втрати довіри населення до державних службовців і інститутам державної влади необхідно вживати всіх можливих заходів для вирішення кожної ситуації конфлікту інтересів.

Що стосується конкретних механізмів, то в першу чергу звертає на себе увагу те, що особиста зацікавленість в прийнятих рішеннях підлягає реєстрації та декларуванню, і це, на думку дослідників, є європейським стандартом [3, с. 365].

Такий захід стосується ситуацій укладення контрактів, прийняття колегіальних і політичних рішень, реалізації контрольних і організаційно-розпорядчих функцій. Як приклад також наводяться можлива необ'єктивність державного службовця при прийнятті рішень, що стосуються сусідів.

Механізм врегулювання конфлікту інтересів повинен містити опис конкретних кроків по вирішенню ситуацій, які найбільш часто виникають на державній службі, особливо в приватному секторі, інвестиційної діяльності, державно-приватному партнерстві, а також при працевлаштуванні колишніх державних службовців в комерційні організації і навпаки – працівників комерційних організацій на державну службу.

Державні службовці повинні бути добре обізнані про існуючі правові механізми врегулювання конфлікту інтересів, а також про свої обов'язки. Можливий конфлікт інтересів підлягає реєстрації, або періодичному декларуванню, при цьому не обов'язково публічному.

Особлива увага звертається на необхідність періодичного надання інформації про можливий конфлікт інтересів державними службовцями, які мають значний стаж державної служби та налагодили за цей час зв'язки, на відміну від тих державних

службовців, які на державній службі перебувають не такий тривалий період часу.

1. Рекомендації Ради Організації економічного співробітництва та розвитку «Управління конфліктом інтересів на державній службі» від 28.05.2003 р. URL: <http://www.oecd.org/gov/ethics/managingconflictsofinterestinthepublicservice.htm>

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

3. Гілязева М. Р. Перспективи застосування зарубіжного досвіду в управлінні конфліктом інтересів на державній службі. *Молодий вчений*. 2012. №12. С. 363–366.

С. Я. Бурда,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і кримінології
факультету № 1 ІПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ ЗА КК УКРАЇНИ

Кримінальний кодекс України [1] являє собою правову основу для кримінально-правового реагування з боку держави за вчинення корупційних злочинів. Отже, він об'єктивно слугує правовим «інструментом» забезпечення діяльності держави з протидії корупційних злочинів, що є складовою злочинності в цілому, яка за словами В. М. Куца становить складне соціально-правове явище та поняття про нього, в якому відображено теорію і практику специфічної державно-управлінської та кримінально-юстиційної діяльності, а також суспільних та приватних ініціатив, спрямованих на запобігання вчиненню кримінальних правопорушень та реагування на їх вчинення [2, с. 10].

Реагування на вчинення корупційних злочинів здійснюється шляхом застосування встановлених КК України кримінально-правових засобів. Ці засоби поділяються на два види:

кримінальна відповідальність у різних її формах та інші засоби кримінально-правового реагування, що не є кримінальною відповідальністю.

У зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» [3] та Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» [4] пунктом 2 розділу II «Прикінцеві положення» даного Закону внесено зміни до Кримінального кодексу України, якими посилено кримінальну відповідальність за вчинення корупційних злочинів, зокрема, статтю 45 КК України доповнено приміткою, у якій визначено поняття «корупційного злочину». Відповідно до примітки ст. 45 КК України, корупційними злочинами є злочини, передбачені:

- ст. 191 КК України (привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем);

- ст. 262 КК України (викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службової особи своїм службовим становищем);

- ст. 308 КК України (викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем);

- ст. 312 КК України (викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем);

- ст. 313 КК України (викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням);

- ст. 320 КК України (порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів

або прекурсорів), якщо вони вчинені шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем);

- ст. 357 КК України (викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом зловживання службовим становищем або їх пошкодження);

- ст. 410 КК України (викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства, вчинені військовою службовою особою із зловживанням службовим становищем). Дані злочини носять корупційний характер лише у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем.

КК України корупційними злочинами визначає також:

- ст. 210 КК України (нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням);

- ст. 354 КК України (підкуп працівника підприємства, установи чи організації);

- ст. 364 КК України (зловживання владою або службовим становищем);

- ст. 364-1 КК України (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми);

- ст. 365-2 КК України (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги);

- ст. 368 КК України (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою);

- ст. 368-2 КК України (незаконне збагачення);

- ст. 368-3 КК України (підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми);

- ст. 368-4 КК України (підкуп особи, яка надає публічні послуги);

- ст. 369 КК України (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі);

- ст. 369-2 КК України (зловживання впливом).

Таким чином, у зв'язку з прийняттям та набранням чинності вище визначених нормативно-правових актів, виключено можливість звільнення осіб, які вчинили корупційні злочини від кримінальної відповідальності у зв'язку з їх дійовим каяттям (ст. 45 КК України), у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України), у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України) та зміною обстановки (ст. 48 КК України), а також призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України) і звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. ст. 75, 79 КК України).

1. Кримінальний кодекс України: зі змінами та доповненнями станом на 1 березня 2018 р. (офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А. В., 2018. 212 с.

2. Куц В. М. Теорія кримінальної відповідальності: навчальний посібник. К.: Національна академія прокуратури України, 2012. 300 с.

3. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18/>

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 12.02.2015 № 198-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18/>

О. В. Василенко,

курсант 2 курсу, факультету №2
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

О. Л. Хитра,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КОРУПЦІЯ – ДЕСТРУКТИВНИЙ ФАКТОР СЬОГОДЕННЯ

Корупція – явище, яке проявляється в злочинному використанні особою її службового становища, громадськими і політичними діячами їх прав і посадових можливостей з метою

особистого збагачення. Явище, яке здатне породжувати кризові ситуації, зменшувати прогрес соціального розвитку, є однією із передумов виникнення організованої злочинності.

14 жовтня 2014 року було прийнято закон України «Про запобігання корупції» метою якого було комплексне реформування системи запобігання корупції у відповідності до міжнародних стандартів.

Загалом рівень та масштаби корупції в країні, ефективність протидії корупційним процесам залежать від доброчесності виборних посадових осіб, демократичності політичної системи загалом і виборчого процесу зокрема [1].

За вчинення корупційних правопорушень особи, уповноважені на виконання функцій держави, притягуються у встановленому законом порядку до: 1) кримінальної; 2) адміністративної; 3) цивільно-правової; 4) дисциплінарної відповідальності.

Слід зазначити, що новим законодавством змінено систему адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, яка діяла раніше та чітко розмежовано вимоги застосування кримінальної та адміністративної відповідальності за скоєння корупційного діяння.

Кожна особа за вчинення будь-якого правопорушення яке передбачене КУпАП, повинна нести відповідальність, і корупційні діяння не є винятком, Глава 13-А КУпАП чітко передбачає дії, та вид стягнення яке буде нести правопорушник в разі вчинення такого.

Серед причин корупції виділяють:

1) причини, властиві для усіх чи майже усіх країн перехідного типу:

- відсутність тривалий час політичної та економічної стратегії формування нового суспільного ладу, недооцінка ролі державного регулювання у здійсненні цих перетворень. За таких умов корупція використовується як спосіб ведення політичних і економічних справ в державі;

- наявність значних залишків старої командно-адміністративної системи у вигляді надмірно великого державного управлінського та іншого службово-обслуговуючого апарату з необґрунтовано широкими повноваженнями;

- процеси зміни форм власності, приватизації та накопичення значних цінностей, що відбулися у перші роки незалеж-

ності здебільшого неофіційно або напівлегально, сприяли виникненню і зміцненню корпоративних угруповань і кланів, корупційних зв'язків, слугували прикладом наживи з використанням посади, відкривали можливість безболісної зміни службової діяльності на комерційну;

- масове прагнення нових підприємницьких структур, включаючи кримінальні, розв'язати через державний апарат свої проблеми;

- послаблення нагляду та контролю за виконанням правових норм;

2) причини, пов'язані з прорахунками у проведенні суспільних перетворень безпосередньо в Україні:

- декларативність багатьох реформаторських намірів та рішень влади; обмеженість, зволікання та непослідовність у проведенні реформ щодо демократизації управління суспільством;

- безперешкодне створення суб'єктів підприємницької діяльності на базі державного майна, переведення державної власності у приватну в інтересах окремих груп, тіньових структур, кланів;

- криміналізація економічних та інших соціальних відносин внаслідок недосконалої грошової та податкової політики, що спричиняє тінізацію економіки;

- пасивність правоохоронних та інших державних органів щодо притягнення винних у корупційних вчинках та інших незаконних операціях до відповідальності;

- поширеність у суспільстві думки про корумпованість влади, припустимість, ефективність та невідворотність корупційних зв'язків і діянь [2, с. 41–18].

Відповідно до ст. 255 КУпАП протоколи у справах про адміністративні корупційні правопорушення мають право складати:

- уповноважені особи органів внутрішніх справ;
- уповноважені особи органів Служби безпеки України;
- уповноважені особи органів державної податкової служби;
- уповноважені особи органів управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (про корупційні правопорушення, вчинені військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження

зборів, а також працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків);

– прокурор або уповноважена ним особа з числа працівників прокуратури [3].

Під адміністративною відповідальністю за правопорушення, пов'язані з корупцією слід розуміти вид юридичної відповідальності у державному управлінні, який полягає в специфічній відповіді держави на діяння, що не містить ознак корупції, але створюють умови для корупції, які проявляються в недотриманні встановлених законом вимог, заборон, обмежень та накладанні спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції передбаченого законом адміністративного стягнення до суб'єкта правопорушення.

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: <http://zakon2rada.gov.ua/laws/show/1699-18>

2. Калмиков Д. О., Сінченко Д. В., Сорока О. О., Хавронюк М. І., Шведова Г. Л. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів; за заг. ред. М. І. Хавронюка. К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. 242 с.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80131-10>.

А. О. Винник,

викладач кафедри кримінального права
і кримінології факультету №1 ІПФНП

*(Львівський державний
університет внутрішніх справ)*

СПЕЦІАЛЬНА КОНФІСКАЦІЯ МАЙНА ЯК ЗАСІБ БОРотьБИ ІЗ КОРУПЦІЙНИМИ ЗЛОЧИНАМИ

Формальною підставою для появи в Україні інституту спеціальної конфіскації став Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Євро-

пейським Союзом візового режиму для України» № 222-VII від 18.04.2013 р., який вступив в силу 15.12.2013 року. Відповідно до положень ст. 96-1 КК України (в редакції вказаного Закону) спеціальна конфіскація полягала у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна за умови вчинення злочину у випадках, передбачених в Особливій частині цього Кодексу.

Головна ідея запровадження механізму спеціальної конфіскації полягала у відібранні в особи майна, отриманого злочинним шляхом за умови вчинення нею корупційних діянь в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, первинною ціллю якої є боротьба із корупцією та відшкодування завданих державі збитків.

Нормативне закріплення первинного призначення спеціальної конфіскації знайшло своє відображення в наступних змінах та доповненнях до ст. 96-1 КК України, які були запроваджені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13 травня 2014р. Згідно вказаних змін застосування спеціальної конфіскації було обмежене колом деяких корупційних злочинів (зокрема, злочинів, передбачених ст.ст. 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 Особливої частини КК України), а у санкціях, названих статей з'явилася вказівка на обов'язкове застосування спеціальної конфіскації.

Проте, останні законодавчі зміни редакції статті 96-2 КК України кардинально змінили її зміст та сутність спеціальної конфіскації як заходу кримінально-правового характеру основною метою якого була в першу чергу боротьба із корупцією.

Із правового аналізу змісту та системного тлумачення ч. 1 ст. 96-1 КК України у редакції Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України щодо виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України щодо вдосконалення інституту арешту майна та інституту спеціаль-

ної конфіскації» від 18 лютого 2016р. можемо зробити висновок, що спеціальна конфіскація застосовується: 1) за умисні злочини, за вчинення яких законодавець передбачив основне покарання у виді позбавлення волі; 2) за умисні злочини, за вчинення яких передбачене основне покарання у вигляді штрафу у розмірі понад 3 тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; 3) за вчинення умисно суспільно небезпечних діянь, які підпадають під ознаки діянь, передбачених Особливою частиною КК України за які передбачене основне покарання у вигляді позбавлення волі або штрафу у розмірі понад 3 тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; 4) за вчинення злочинів та суспільно-небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК України, які чітко перерахованих у ч. 1 ст. 96-1 КК України, зокрема: передбачених ч. 1 ст. 150, ст. 154, ч.ч. 2 і 3 ст. 159-1, ч. 1 ст. 190, ст. 192, ч. 1 ст. 204, ст.ст. 209-1, 210, ч.ч. 1 і 2 ст. 212, ст. 212-1, ч. 1 ст. 248, ст. 249, ч.ч. 1 і 2 ст. 300, ч. 1 ст.ст. 222, 229, 239-1, 239-2, ч. 2 ст. 244, ч. 1 ст.ст. 301, 302, 310, 3013, 318, 319, 362, ст. 363, ч. 1 ст.ст. 363-1, 364-1, 365-2 КК України.

Звертаючись до злочинів, віднесених до першої групи, а саме умисних злочинів, за вчинення яких передбачене основне покарання у виді позбавлення волі слід сказати, що в чинному кримінальному кодексі України передбачено 447 статей, які встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення злочинів, більшість з яких за формою вини є умисним. При цьому, з огляду на відсутність у ст. 96-2 КК України вказівки про можливість застосування спеціальної конфіскації лише за ті злочини, в яких умисна форма вини є конкретизованою, логічним є висновок про те, що спеціальна конфіскація може застосовуватися за вчинення усіх без винятку злочинів, які вчинені особою умисно. Єдиним обмеженням у застосуванні спеціальної конфіскації можна вважати вчинення такого злочину за який передбачено основне покарання у виді позбавлення волі, що по суті не звужує межі застосування останньої. Таким чином, якщо дотримуватися логіки, закладеної в нормі ч. 1 ст. 96-1

КК України, то спеціальна конфіскація може застосовуватися у всіх випадках вчинення злочину умисно і за яке передбачено основне покарання у виді позбавлення волі, а це наприклад: умисне вбивство (ст. 115 КК України), умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК України), зґвалтування (ст. 152 КК України), примушування до вступу у статевий зв'язок (ст. 154 КК України) та інші.

Таке суттєве розширення меж застосування спеціальної конфіскації не лише спотворило первинну ідею запровадження останньої як заходу боротьби із корупційними проявами, а фактично наділило спеціальну конфіскацію надмірною репресивністю, яка притаманна швидше такому заходу примусу як покарання, а не іншому заходу кримінально-правового характеру.

Подібне заперечення викликає закріплення в ч. 1 ст. 96-1 КК України як підстави застосування спеціальної конфіскації вчинення умисних злочинів за які передбачене основне покарання у вигляді штрафу у розмірі понад 3 тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Проведений аналіз норм Особливої частини КК України, в яких передбачено застосування штрафу у розмірі 3 тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян, дозволяє зробити наступні висновки, що в Особливій частині КК України налічується двадцять складів злочинів, за вчинення яких застосовується такий вид основного покарання як штраф у розмірі понад 3 тисячі неоподаткованого мінімуму доходів громадян. За ступенем суспільної небезпеки ці злочини можуть бути як середньої тяжкості (наприклад, ст. 200 ч. 1 КК України), так і тяжкими (наприклад, ч. 3 ст. 206 КК України) або особливо тяжкими (наприклад, ст. 203-2 ч. 1, ч. 2 КК України). При цьому, більшість цих злочинів розташовані у Розділі VII Особливої частини КК України (злочини у сфері господарської діяльності).

Такі законодавчі зміни навряд демонструють бажання законодавця боротися із проявами корупції, натомість прямо вказують на можливість зловживання вказаними законодавчими положеннями при вирішенні питання про позбавлення особи майна.

Що стосується визначеної нами четвертої групи злочинів, то особливих проблем при їх правовому аналізі не виникає, оскільки підставою застосування спеціальної конфіскації є вчинення чітко перерахованих у статті 96-1 ч. 1 КК України складів злочину. Ці злочини розташовані у різних розділах Особливої частини КК України, всі вони є умисними, за ступенем тяжкості це є злочини невеликої тяжкості, а суб'єктом їх вчинення може бути як загальний, так і спеціальний (наприклад, ст. 150 КК України загальний суб'єкт, ст. 164-1 КК України – спеціальний суб'єкт – службова особа юридичної особи).

Вказівка законодавця на конкретні склади злочинів з одного боку мала б сприяти правильному застосуванню кримінального закону, однак, з іншого – такий підхід законодавця є необґрунтованим, адже у разі зміни відношення до тих чи інших складів злочинів (наприклад викладення у новій редакції чи доповнення складів злочинів до Особливої частини КК України) всякий раз буде спонукати законодавця вирішувати питання щодо списку злочинів, за вчинення яких можливе застосування спеціальної конфіскації.

І. Б. Висоцька,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

О. В. Нагірна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Суспільно-політичні перетворення в Україні не можуть здійснитися без подолання корупції. Як відомо, корупція

є однією із найнебезпечніших загроз правам людини, демократії, правопорядку, чесності та соціальній справедливості, вона перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню країн, має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній і держав, а також для міжнародних установ. Тому особливої гостроти набувають проблеми організації правоохоронної діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки.

У сучасну епоху характерною рисою корупції стала універсальність: вона існує повсюдно, незалежно від рівня соціально-економічного розвитку держав; проникає в усі сфери життя; набуває транснаціональні форми. Як у всякого складного соціально-політичного явища, у корупції не існує єдиного канонічного визначення. Дискусія навколо проблеми визначення поняття корупції триває не один рік у наукових колах. Існує багато підходів до визначення сутності, змісту та обсягів цього поняття. Говорячи про юридичну кваліфікацію корупції, необхідно визнавати наявність безлічі визначень цього феномена. У науковій літературі існує чимало підходів до розуміння корупції (таблиця).

Оскільки корупція – явище суспільне, то розвиток суспільства впливав, а, в більшості випадків, визначав особливості її розвитку та поширення.

Таблиця

Підходи до розуміння поняття «корупція»

Автор	Визначення «корупції»	Джерело
1	2	3
<i>Трактування «корупції» як прийняття протиправних рішень</i>		
С. Ожегов	Корупція – підкуп хабарами, продажність посадових осіб, політичних діячів	[4]
Г. Блек	Корупція – вчинки посадової особи, яка незаконно і неправомірно використовує свої повноваження або статус для отримання будь – яких вигод для себе чи іншої особи в цілях, які є протилежними обов’язком і правам інших осіб	[2, с. 331]

Продовження таблиці		
1	2	3
Л. Аркуша	Корупція – протиправна діяльність певних осіб, спрямована на використання свого службового та суспільного статусу для особистого збагачення, збагачення своїх родичів і прибічників, отримання інших переваг і благ усупереч інтересам суспільства.	[1, с. 41]
А. Карасевич	Корупція (від лат. <i>Corrumpere</i> – псувати) – протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їхніх прав і посадових можливостей для особистого збагачення; підкупність і продажність громадських і політичних діячів.	[6, с. 519]
Ю. Шемшученко	Корупція – одна з форм зловживання владою, пов'язаною з підкупом посадових осіб	[7]
Дж. Най	Корупція – поведінка особи, спрямована на зловживання службовим становищем в рамках її службового становища для отримання особистої, сімейної, матеріальної або службової вигоди; або порушення службових обов'язків»	[8]
Трактування «корупції» як суспільного явища		
М. Мельник	Корупція – це соціальне явище, яке охоплює всю сукупність корупційних діянь, пов'язаних з неправомірним використанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави, наданої їм влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших корупційних правопорушень, у тому числі тих, які створюють умови для вчинення корупційних діянь	[3]
І. Пиголенко	Корупція – багатоаспектне, багаторівневе, системно організоване соціальне явище, що органічно інтегрує в собі як економічну, юридичну, етичну, так і соціальну складові	[5]

Залежно від напрямку економічної сфери прояву та розповсюдження корупції, сучасні вітчизняні дослідники виокремлюють:

- побутову корупцію – вимагання чиновником грошей або матеріальних цінностей з населення;
- ділову корупцію – тобто плату підприємцями грошових коштів або матеріальних цінностей чиновникам у справах своєї фірми;
- адміністративну корупцію – вимагання грошей чи майна чиновниками з підприємців за різні види послуг, пов'язаних із займаною посадою;
- «захоплення держави» – купівлю у посадових осіб бізнесменами владних рішень у своїх інтересах або інтересах своїх підприємств;
- «захоплення бізнесу» – протиправне корисливе встановлення чиновниками контролю над комерційними підприємствами (фірмами) чи їхніми структурними підрозділами (філіями) з метою отримання основного або додаткового джерела доходу;
- «захоплення економічної номенклатури» – формування корупційних кланів для монополізації сфери корупційних послуг у різних галузях економічного та соціального управління.

Особливо негативні наслідки корупція має для економічної сфери, оскільки це саме те середовище, заради якого чиновник і вступає у корупційні зв'язки, де корупція живиться і де найбільші прибутки. До найбільш негативних наслідків впливу корупції на економіку дослідники відносять таке:

1. Розширення тіньової економіки. Це призводить до зменшення податкових надходжень до бюджету. Як наслідок, держава втрачає фінансові важелі управління економікою, загострюються соціальні проблеми через невиконання бюджетних зобов'язань.

2. Порушуються конкурентні механізми ринку, оскільки часто у виграші залишається не той, хто конкурентоспроможний, а той, хто незаконно зміг отримати переваги. Це спричи-

няє зниження ефективності ринку та дискредитацію ідей ринкової конкуренції.

3. Уповільнюється поява ефективних приватних власників, насамперед через порушення під час приватизації, а також штучних банкрутств, як правило, поєднаних із підкупом чиновників.

4. Неефективно використовуються бюджетні кошти, зокрема під час розподілу державних замовлень та пільг. Це ще більше ускладнює бюджетні проблеми країни.

5. Підвищуються ціни за рахунок «корупційних витрат». У результаті страждає споживач.

6. В агентів з'являється зневіра у здатність влади встановлювати, контролювати та дотримуватися чесних правил ринкової гри.

7. Погіршується інвестиційний клімат, наслідком чого є невирішення проблем подолання спаду виробництва, оновлення основних фондів.

8. Розширюються масштаби корупції в неурядових організаціях (на фірмах, підприємствах, у громадських організаціях). Це призводить до зменшення ефективності їхньої роботи, а відповідно, знижується ефективність економіки країни загалом.

Для сучасного етапу розвитку українського суспільства характерний надзвичайно високий рівень поширення корупції в державі, що є однією із загроз національній безпеці України. Зважаючи на це, сучасна антикорупційна політика має базуватися на таких факторах:

1) сильна політична воля вищого керівництва держави протидіяти корупції;

2) очищення влади (люстрація) з метою позбутися частини кадрової спадщини колишньої влади;

3) проведення непопулярних політичних, соціально-економічних і правових реформ із метою створення сприятливих умов для бізнесу та залучення інвестицій в економіку держави;

4) широкомасштабне реформування державного апарату, правоохоронної й судової системи з одночасним запровадженням доброчесності в діяльності державних органів і вирішенням питання щодо їх належного фінансово-матеріального забезпечення;

5) запровадження контролю за доходами й видатками, а також жорсткої підзвітності осіб, наділених владними повноваженнями, перед реально незалежним антикорупційним органом, який здійснює моніторинг чистоти діяльності державних службовців і який наділений повноваженнями щодо притягнення до відповідальності посадовців незалежно від їх місця в ієрархічній структурі влади;

6) дієвий соціальний контроль із боку громадянського суспільства й незалежних засобів масової інформації за системою державного адміністрування, неодмінною умовою чого є створення атмосфери відкритості влади та прозорості в прийнятті рішень державними органами.

1. Аркуша Л. И. Выявление и расследование организованной преступной деятельности при наличии коррупционных связей / Л. И. Аркуша. Одесса: Одесская нац. юр. академия, 2003. 207 с.

2. Криминология: учебник / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. Москва, 1998. 460 с.

3. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. К.: Атіка, 2001. 304 с.

4. Ожегов С. И. Словар русского языка: ок. 57000 слов / С. И. Ожегов; под. ред. проф. Н. Ю. Шведовой. 14-е изд., стереотип. М.: Рус. яз., 1983. 816 с.

5. Пиголенко І. В. Хабарництво як соціальний феномен сучасного суспільства. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць*, № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VKPI_soc/2009_4/Pugolenko.pdf.

6. Політологічна енциклопедія: навч. посібник / укл.: Карасевич А. О., Шачковська Л. С. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. Кн. 3. 768 с.

7. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Феміда, 1996. 696 с.

8. Nye J. Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis. *American Political Science Review*. 1967. № 61 (June). 19 p.

В. М. Висоцький,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Корупція є невід'ємним атрибутом будь-якої держави. Жодна з країн світу не має повного імунітету від корупції. Аналіз антикорупційного законодавства України у сфері забезпечення національної безпеки вказує на те, що корупція віднесена до реальних і потенційних загроз національній безпеці України поряд з такими сферами, як: забезпечення правоохоронної та прикордонної діяльності, оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захист інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захист екології і навколишнього природного середовища та інші сфери державного управління [5].

Підтвердженням загострення проблеми подолання корупції в Україні є оцінки впливових міжнародних організацій, зокрема «Transparency International». За даними досліджень Індексу сприйняття корупції, що проводяться Transparency International, українці вважають свою державу однією з най-

більш корумпованих у світі: у 2012 і 2013 роках держава займала 144 місце із 176 країн, в яких проводилися дослідження [3]. За 2017 рік Україна здобула 30 балів зі 100 можливих у дослідженні Transparency International «Індекс сприйняття корупції» (CPI) і посіла 130 місце (зі 180 країн). Це на 1 бал більше та на 1 позицію вище, ніж у минулому році (29 балів, 131 місце зі 176 країн) [1].

Такий повільний ріст індексу України, фактично падіння динаміки зростання вдвічі порівняно з 2016 роком, пояснюється такими обставинами, як брак політичної волі керівництва країни до рішучої боротьби з корупцією та низький рівень довіри до українських судів та прокуратури. Також варто відмітити постійні законодавчі ініціативи парламенту, які загрожують новоствореній антикорупційній інфраструктурі. Як результат, корупція залишається для бізнесу та звичайних громадян однією з головних проблем.

87% опитаних українських підприємців підтвердили, що безпосередньо мають справу з корупцією у держустановах і змушені сплачувати хабарі. 77% підприємців упевнені, що працівники контролюючих органів штучно створюють ситуації, які провокують порушення законодавства. Про масштаби корупції свідчить і те, що, за різними оцінками, до 6,5% своїх середньорічних доходів підприємці в Україні витрачають на хабарі посадовим особам. Експерти Світового банку оцінюють річну суму хабарів в Україні на рівні двомісячного торгового обороту країни.

Отже, корупція в Україні перетворилася на одну із загроз національної безпеки. Вплив корупції на українське суспільство та державу має комплексний і системний характер, зокрема йдеться про соціальні, економічні, владні, політичні та міжнародні аспекти цього впливу [2, с. 2-3]. Поширення корупції в державі завдає значної шкоди всій системі управління та в разі невжиття відповідних заходів може поглибити такі наслідки: а) падіння авторитету державних і владних структур; затримка модернізації та розвитку національної економіки, порушення принципу конкуренції; б) зростання цін унаслідок включення хабара як обов'язкової складової до цінової формули на

товари та послуги; в) погіршення інвестиційної привабливості держави; г) дискредитація закону як універсального регулятора суспільних відносин і перетворення його в засіб задоволення приватних і корпоративних інтересів тощо [4].

Враховуючи вказане, можна стверджувати, що розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сьогоdnішньому етапі розвитку держави. Оскільки корупція протидіє ефективному розвитку держави та громадянського суспільства, які перебувають на етапі становлення. Вона є однією із основних причин політичної та соціальної нестабільності в Україні, на що неодноразово зверталося увагу у виступах Президента України, Верховної Ради України та Генеральної прокуратури України.

Для мінімізації корупції в Україні необхідно посилити відповідальність за корупційні діяння; створити економічні механізми, що дозволяють посадовим особам збільшити свої доходи без вчинення правопорушень; ухвалити законодавство щодо посилення повноважень САП/НАБУ; запровадити автоматичну перевірку декларацій та активізувати перевірку декларацій топ-посадовців; автоматизувати взаємодію бізнесу та фіскальної служби; створити Службу фінансових розслідувань; мінімізувати контакти громадян із чиновниками, які приймають рішення; розкрити інформацію про кінцевих власників бізнесу та підприємств; ухвалити законодавство про повну прозорість фінансів політичних партій тощо.

1. Індекс корупції CPI-2017. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indexs-korupsiyi-cpi-2017/>

2. Каспрук В. Чи можливо подолати корупцію в Україні? URL: <http://radiosvoboda.org/content/article/24637256.html>.

3. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закону України від 14.10.2014 № 1699-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18/page>

4. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки: Указ Президента України від 21.10.2011 № 1001/2011. № 1001/2011 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011>

5. Про основи національної безпеки України: Закону України від 19.06.2003 № 964-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

М. М. Воробчак,
курсант 2-го курсу,
факультету №2 ІПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

А.-М. Ю. Ангеленюк,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри кримінального процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

Феномен «корупція» відомий досить давно і, на жаль, сприймається як даність у багатьох державах. Проте як соціальне явище корупція усвідомлюється лише в останні роки, в тому числі в Україні. Тема надання й одержання неправомірної вигоди в нашій державі привертає увагу багатьох учених та практиків, що свідчить не лише про існування такого явища, а і про його розвиток, а також відсутність ефективних заходів протидії цьому явищу. Не дивлячись на очевидну актуальність даної теми, в теорії та на практиці залишається велика кількість невирішених питань: починаючи з того, що включає поняття «корупція», які характерні риси їй властиві, та закінчуючи розробкою ефективних заходів протидії корупційним проявам.

У наш час найбільш характерними і поширеними формами прояву корупції є одержання неправомірної вигоди, підкуп державних і суспільно-політичних діячів, чиновництва, органів державної влади та ін. [4]

Корупція як суспільне явище проявляється в злочинному використанні службовими особами, громадськими і політичними діячами їх прав і посадових можливостей з метою особистого збагачення.

Згідно чинного законодавства корупція це – використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди, або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції») [2].

На нашу думку, однією з основних причин існування корупції є можливість отримання додаткового прибутку, а основним стримувальним чинником є можливість викриття і в подальшому покарання за вчинене діяння.

Під час розслідування кримінальних правопорушень виникають деякі проблеми щодо перекладу під час проведення процесуальних та слідчо-розшукових дій, які пов'язані з рівнем компетентності перекладача, умінням володіти юридичною термінологією та мати мінімальний багаж знань у тій чи іншій галузі права, також важливо є те, щоб перекладач був не зацікавленою особою у результатах кримінального провадження [5].

Відповідно до ч. 3 ст. 29 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись послугами перекладача в порядку, передбаченому КПК [1, с. 15].

Проаналізувавши норми КПК України щодо правового статусу перекладача у кримінальному процесі України, виникає низка запитань пов'язаних з: визначенням поняття «перекладач»; процедурою залучення перекладача до кримінального провадження; визначенням компетентності перекладача у знанні тієї чи іншої мови; визначенням критеріїв, при яких

учасники кримінального провадження визнаються такими, що не володіють або на недостатньому рівні володіють державною мовою.

Згідно тлумачного словника юридичних термінів перекладач це – «у досудовому і судовому процесі особа, яка володіє мовами, необхідними для перекладу письмових документів чи виступів учасників процесу» [3, с. 195].

Отже, узагальнивши думку різних вчених, а саме: Т. М. Кузика, О. П. Головинської, А. Фірсової, О. Покрещука та С. Фурси, можна зробити висновок, що перекладач у кримінальному провадженні – це особа, яка вільно володіє державною мовою, технікою спілкування з глухоніми особами, а також вільно володіє мовою учасника процесу, що потребує перекладу та щодо якого винесено постанову(ухвалу) уповноваженими на те особами(органами).

Зауважимо, що порядок залучення перекладача у КПК чітко не зазначений. Так, згідно ст. 68 КПК, у разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача) [1, с. 40].

Перед початком процесуальної дії сторона кримінального провадження, яка залучила перекладача, чи слідчий суддя або суд пересвідчуються в особі і компетентності перекладача, з'ясовують його стосунки з підозрюваним, обвинуваченим, потерпілим, свідком і роз'яснюють його права і обов'язки.

Підозрюваний, обвинувачений згідно п. 9 ч. 1 ст. 56 КПК має право в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави [1; с. 32].

Зазначимо, що на даний час не створено дієвого механізму в Україні щодо надання якісних безоплатних послуг перекладача за рахунок держави. Також, виникає питання стосовно призначення перекладача у кримінальному провадженні, а саме яким чином впевнитись у тому, що перекладач вільно володіє як мовою судочинства, так і мовою особи, якій необхідна допомога у перекладі. У КПК не йде мова, про те яким спосо-

бом можна пересвідчитись і як саме перевірити чи перекладач компетентний у своїй роботі.

Зокрема, складною на практиці виявиться ситуація, у випадку необхідності задіяти перекладача до глухонімої особи, яка не володіє мовою судочинства, так як перекладач повинен володіти не тільки мовою якою вільно користується особа, а й сурдоперекладом, якщо особа, яка не володіє державною мовою є глухонімою. Як діяти перекладачу у випадку коли він буде володіти мовою особи, що потребує перекладача, але не буде володіти мовою жестів, яким чином роз'яснити особі її права та обов'язки, щоб не порушити засаду забезпечення права на захист. У цьому випадку роз'яснити такій особі її права та обов'язки можна письмово, але знову ж таки це не зазначено ні в КПК, ні в інших нормативних актах.

Проаналізувавши кримінально процесуальне законодавство та інші нормативно-правові акти, констатуємо наявність певних прогалин в законодавстві. Зокрема, невирішеним і досі є питання про практичне надання безоплатної допомоги перекладача, також чинний КПК України не містить визначення хто у кримінальному процесі може бути перекладачем, та яким конкретно вимогам ця особа повинна відповідати.

Для вдосконалення статусу перекладача у кримінальному процесі в чинному законодавстві слід визначити процедуру перевірки кваліфікації перекладача, рівня його компетенції, запрошення, відводу й заміни. На нашу думку, запровадження можливості застосування до перекладача більшої відповідальності підвищило б якісний рівень його участі у розслідуванні та розгляді кримінальних правопорушень.

Зауважимо, що перекладач у кримінальному процесі може стикатися з екстремальними ситуаціями, також в окремих випадках йому доведеться працювати в нічну пору доби. Окрім цього, особливістю роботи перекладача є застосування його послуг до особливого контингенту осіб (злочинців, осіб, які в минулому вчиняли злочини), тобто перекладач повинен бути морально готовим до складних ситуацій, бути морально стійким у вказаний вище випадках.

Доцільно, на нашу думку, створити організацію (установу), яка б займалась допомогою щодо залучення перекладача

у кримінальному провадженні, в тому числі і безоплатним. Так, наприклад, було б добре створити центри (відділи тощо), які б займались діяльністю щодо перевірки компетентності перекладачів. Окрім вказаного, вважаємо необхідним створення різних курсів для підвищення кваліфікації перекладачів, де додаткову увагу слід звернути на сурдопереклад.

1. Кримінально процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 19 лютого 2018 року. К.: Алерта, 2018. 304 с.

2. Про запобігання корупції: Закон України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

3. Юридичні терміни. Тлумачний словник / за ред. В. Г. Гончаренка. К.: Либідь, 2003.

4. Настюк В. Я., Белєвцева В. В. Питання боротьби з корупційними правопорушеннями. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/7323/1/_182_

5. Кузик Т. М. Поняття та вимоги до особи перекладача у кримінальному процесі України. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 341–346. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_1_51

М. Т. Гаврильців,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін,
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

В. І. Штойко,

здобувач вищої освіти освітнього
ступеня «магістр» факультету № 6
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

Вирішення завдань щодо запобігання корупції на різних рівнях і в різних сферах функціонування органів публічної влади є однією з найбільш актуальних соціальних проблем су-

часності для багатьох країн світу, і в першу чергу України. У всьому світі корупцію віднесено до основних політичних, економічних та соціальних проблем, одним із найбільш деструктивних явищ сучасності, що гальмує розвиток правової системи і демократії, несе загрозу засадам конституційного ладу та національної безпеки держави.

На сьогоднішній день корупція в Україні має ознаки системного явища, що поширює свій вплив на практично усі сфери життя суспільства. Вона набула великих масштабів, глибоко проникла у повсякденне життя громадян як основний, швидкий та найбільш ефективний спосіб вирішення певних питань та для досягнення своїх цілей.

Серед ключових напрямів антикорупційної політики є виявлення корупційних ризиків, що можуть виникати в діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, вироблення механізмів усунення таких ризиків та уникнення їх в подальшому. При впровадженні зазначених механізмів у національне законодавство та правозастосовну практику доцільно враховувати відповідний зарубіжний досвід і практику реалізації антикорупційних програм та механізмів запобігання корупційним проявам у державах з низьким рівнем корупції.

Антикорупційна політика має надзвичайно важливий соціальний аспект, оскільки є сукупністю послідовних заходів держави та суспільства, через які реалізуються суспільні інтереси щодо обмеження корупції та споріднених з нею злочинів. Вона знаходить своє відображення у законодавстві, виробленні й застосуванні спільних принципів та механізмів протидії корупції, узагальненні досвіду антикорупційної діяльності й науковому підході до вирішення проблеми і спрямована на обмеження корупції, забезпечення захисту суспільних інтересів від владних зловживань в економічній, політичній та соціальній сферах [1, с. 23].

У жовтні 2014 р. прийнято низку антикорупційних законів, що можна вважати найбільшою законодавчою антикорупційною реформою за часи існування нової незалежної Української держави: «Про засади державної антикорупційної політи-

ки в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про запобігання корупції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів», «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» (закон про заочне засудження), «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Виходячи з нормативних положень, політику в сфері запобігання корупції можна визначити як вектор політичної діяльності, який полягає в формуванні засадничих, найбільш загальних напрямів і способів впливу на суспільні відносини в цілому та соціальний феномен корупції, зокрема, чинники, які його породжують та підтримують, з метою скорочення проявів корупції і поставлення її під контроль спеціально уповноважених органів держави, а також формування негативного ставлення суспільства до корупційних проявів [2, с. 5].

На сьогоднішній день, однією з найголовніших завдань української політики є наближення українського законодавства до міжнародних стандартів, що стосуються боротьби з корупцією, а також виконання міжнародних рекомендацій. У зв'язку з цим було прийнято немало нових законодавчих актів, які регулюють антикорупційну діяльність в Україні та регламентують створення принципово нових органів, уповноважених запобігати корупції в Україні. Окрім того, чинний сьогодні Закон України «Про державну службу» передбачає доволі революційні зміни в професійній діяльності державних службовців, в тому числі органів виконавчої влади. Одним із основних напрямів у сфері запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності представників органів виконавчої влади, а також усунення умов та причин виникнення цих ризиків.

На сьогоднішній день в Україні надзвичайно гостро стоїть проблема корупції, вона все ще продовжує знаходитись у числі держав з надзвичайно корумпованою владою. Одним із основних напрямів у сфері запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності органів виконавчої влади, а також усунення умов та причин виникнення цих ризиків.

Під час виконання своїх професійних обов'язків органами виконавчої влади серед корупційних ризиків виникає, зокрема, такий як наділення посадових осіб дискреційними повноваженнями – сукупністю прав та обов'язків державних органів, осіб, уповноважених на виконання функцій держави, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень. Дискреційні повноваження мають такі ознаки:

- дозволяють органу виконавчої влади на власний розсуд оцінювати юридичний факт (фактичний склад), внаслідок чого можуть виникати, змінюватись або припинятись правовідносини;

- надають можливість органу виконавчої влади на власний розсуд визначати спосіб виконання управлінського рішення, у тому числі передавати виконання прийнятого рішення підлеглим особам, іншим державним органам та органам місцевого самоврядування, встановлювати строки і процедуру виконання тощо [3, с. 85].

Ще одним поширеним корупційним ризиком в діяльності осіб, уповноважених на виконання публічно-владних функцій є неналежна організація роботи, яка проявляється у створенні відповідних умов, що спонукають громадян вдаватися до корупційних дій. У першу чергу це стосується сфери надання адміністративних послуг [4].

Слід погодитись з Н. Сорокіною, що до заходів щодо боротьби з корупцією в органах виконавчої влади, можна віднести: визначення корупції як національного злочину (занесення в чорний список корпорацій, що беруть участь у корупційних

угодах під час укладення міжнародних договорів); побудову раціонального та спрощеного законодавства; посилення відповідальності співробітників органів публічної влади, розробку схем заохочення і матеріального стимулювання за підвищенням показників ефективності роботи; мінімізацію особистої взаємодії службовців органів виконавчої влади з клієнтами, які отримують державні послуги (автоматизація процедур); невідворотність покарання посадових осіб, залучених до корупційних операцій тощо [5, с. 265].

Із прийняттям низки антикорупційних законів в Україні здійснено найбільш масштабне реформування антикорупційного законодавства. Ця реформа є системною, оскільки включає в себе ухвалення нової антикорупційної стратегії та на її основі законів, що повністю регулюють ключові сектори антикорупційної діяльності в державі: формування та моніторинг реалізації державної антикорупційної політики, превентивна антикорупційна діяльність, переслідування за корупцію. Окрім того, передбачено створення двох спеціалізованих антикорупційних органів, відповідальних за антикорупційну політику та запобігання корупції, а також за виявлення та розслідування злочинів, вчинених високопосадовцями.

Кожен громадянин, який працює на державній службі, в тому числі в органах виконавчої влади, повинен стати прикладом нетерпимості до проявів корупції, сумлінно виконувати свої обов'язки, дотримуватися чинного законодавства та принципів доброчесності у своїй поведінці. Корумпована поведінка завдає шкоди авторитету як самому органу, так і державі в цілому. Таким чином, загалом в Українській державі зусиллями законодавця створено відповідні передумови для розбудови ефективного державного механізму запобігання та протидії корупційним проявам на різних рівнях управління та іншим зловживанням влади.

1. Скулиш Є. Антикорупційна політика держави та її вплив на розвиток суспільства. *Вісник НАП України*. 2011. № 2. С. 22–28.

2. Романов М. В. Основні засади запобігання корупції. *ГО «Харківська правозахисна група»*. Харків: Права людини, 2017. 176 с.

3. Мусієнко О. П. Адміністративно-правові заходи запобігання виникненню корупційних ризиків в органах виконавчої влади. *Jurnalul Juridic National: Teorie si Practica*. 2016. № 3 (19). С. 83–88.

4. Методичні рекомендації з питань запобігання та протидії корупції: Затверджені наказом Головного управління державної служби України від 26 грудня 2007 р. № 337. URL: <http://do.gendocs.ru/docs/index-195499.html>.

5. Сорокіна Н. Напрями запобігання корупції в органах публічної влади на сучасному етапі державотворення. *Державне управління та місце самоврядування*. 2015. Вип. 2. С. 259–267.

Б. М. Гамалюк,

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри господарсько-правових
дисциплін факультету №6
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

Актуальність теми. Після революції Гідності в Україні (2014р.) задекларовано реформування управлінсько-правової системи держави. Основними домінантами реформ стали: здійснення люстрації, поборення корупції, забезпечення рівності всіх перед законом, подолання олігархії – врятування економіки, підняття рівня життя громадян, забезпечення європейського вибору, збереження національної гідності тощо. Зрозуміло, що шляхом реалізації такого напрямку є перегляд не тільки правозастосовної складової України а формування нової соціально-культурної парадигми та подолання корупції як історичного явища. Проблема корупції у своїх роботах приділяли увагу такі дослідники, як М. Бабич, А. Сафоненко, С. Телешун, Б. Зажигасвий, Є. Перегуда, І. Рейтерович, В. Щербань та ін.

Світоглядні, культурні цінності, або відсутність таких були причинами стрімкого розвитку, або занепаду окремої особистості, соціальних груп, націй, народів, держав. Тому при здійсненні публічного управління слід враховувати неформальні

інститути, які можуть мати як позитивний характер (патріотизм, повага до старших, захист материнства, альтруїзм), так і негативний. Серед найбільш небезпечних є інститут корупції, який може мати більший вплив у суспільстві, ніж офіційні владні структури. Яскравим прикладом є фінансово-бізнесові об'єднання Рівненської, Житомирської та Волинської областей з приводу добування бурштину, Івано-Франківської, Львівської та Закарпатської областей з приводу рубки деревини. Зазначені структури характеризуються великим скупченням капіталу переплетеного із владною та політичною системою, як окремих областей, так і України в цілому. Через неправомірні способи ведення господарської діяльності, із використанням різноманітних корупційних схем дані інститути носять негативний, руйнуючий характер для довкілля і є загрозою для екологічних прав в Україні. Спроби уряду та правоохоронних органів припинити екологічні правопорушення та взяти під правовий контроль існуючі неформальні інститути на даний час не знайшли успішної реалізації.

Корупція – це складне соціально-економічне, політичне явище, яке характерне для будь-якої держави, і виникає в процесі реалізації тіньових економічних інтересів між посадовими особами та іншими суб'єктами господарювання з метою максимального задоволення державних, групових або особистих привілеїв через комерціалізацію людських благ і цінностей, залучаючи при цьому політичний вплив та посадові функціональні обов'язки [2, с. 194].

Корупція в Україні є джерелом порушень багатьох конституційних прав і свобод, оскільки спричиняє тінізацію економіки, легалізацію доходів одержаних незаконним шляхом, сприяє розоренню підприємців, зменшенню конкуренції і посиленню монополізації, порушує принципи справедливості, нищить духовні та моральні цінності, ускладнює відносини з іншими державами, надає незаконні привілеї корумпованим кланам та окремим особам, призводить до гальмування соціально-економічних реформ. Водночас це явище є не лише фактором впливу, а є структурним елементом у взаємовідносинах суспільного стану як елемент культури та світогляду.

Для будь-якого суспільства та України зокрема, корупція має свої соціальні передумови. Історично, із часів Київської Русі, у періоди козаччини, Руїни, українського революції 1917–1920 рр. та часів сучасної України, корупційна складова (в сучасному розумінні цього терміну), мала суттєвий вплив на формування державної політики. За часів перебування української держави в складі російської імперії дана складова розглядалася, як необхідний атрибут державного управління. Відомий американський психолог Пол Екман, професор Каліфорнійського університету зазначав: «Росія стала країною, у якій брехня і шахрайство перетворилися на норму, у якій усі знали про корумпованість системи і несправедливості законів» [1].

Так, Б. В. Зажигаєвий вказує на негативні прояви історії слов'янських народів, що сформували політичну традицію та культурологічні корупційні погляди:

- в основі формування політичної еліти лежить принцип її рекрутування з незатребуваних представників політичних еліт інших держав і народів, нездатність національної псевдоеліти до творчої політичної діяльності. Унаслідок еліта формується методом нав'язування;

- у політичній сфері принцип наслідування за допомогою нескінченних спроб псевдомодернізації, що неминуче призводить до положення аутсайдера, як у внутрішній і в зовнішній політиці, так і в економічній сфері;

- патримоніальність як основний принцип організації державної влади, в основі якої призначення на будь-яку посаду сприймається, як милість монарха (тирана, господаря або генерального секретаря), а форма економіки – лише як «годування» будь-яких посадових осіб на прибуткових місцях;

- суспільство розглядається винятково як середовище для паразитування псевдо еліти, морально-етична основа якої – брехня (ціннісна фальсифікація) у поєднанні з жорстокими формами насильства, аж до геноциду [3, с. 16].

Тобто корупція, стала однією із негативних складових культурного світогляду українського чиновника. Досліджуючи суспільства, в яких корупція займає провідні позиції, треба

зазначити, що вони характеризуються наявністю клептократичної організації влади, бідністю працюючих людей, недієвістю правоохоронної та судової системи.

На даний час перед українською державою виник суспільний запит щодо протидії корупції та створення незаангажованої системи органів влади. Тому нам вкрай необхідно змінити світоглядні позиції людей, здійснити протидію неформальному інституту корупції шляхом створення ефективної системи розподілу суспільних благ за допомогою владних засобів, як інструментів правової держави, які дозволяють попереджувати або скасовувати протиправні рішення та забезпечувати і захищати політичні, природні та економічні права особи.

1. Экман Пол. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. СПб.: Изд-во: Питер, 2009. 304 с.

2. Бабич М. С., Любохинець О. В. Корупція одна із складових тіньової економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. №6. С. 193–196.

3. Зажигаєв Б. В. Вплив пострадянських клептократій на розвиток сучасних міжнародних відносин. *Проблеми міжнародних відносин: збірник наукових праць*. 2011. № 3. С. 7–38.

А. Б. Грищук,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративно-правових

дисциплін факультету №6

(*Львівський державний університет*

внутрішніх справ)

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

На сьогоднішній день в нашій державі дуже гостро відчувається проблема корупції, яка є загрозою правам і свободам людини та громадянина, верховенству права та демократії, правопорядку та соціальній справедливості, вона також

перешкоджає сталому економічному розвитку суспільства. За даними різних соціологічних досліджень саме корупція є однією з причин, що призвела до масових протестів в Україні наприкінці 2013 на початку 2014 року.

Нажаль після Революції гідності майже нічого не змінилось, Україна й надалі залишається однією з найбільш корумпованих країн Європи. За даними дослідження Індексу сприйняття корупції за 2014 рік, проведених міжнародною організацією Transparency International, Україна отримала 30 балів зі 100 можливих.

За даними досліджень за 2017 рік Україна посіла 130 місце зі 180 країн світу. Це на 1 бал більше та на 1 позицію вище, ніж у минулому році (29 балів, 131 місце зі 176 країн). За для порівняння у 2007 році Україна займала 118-те місце зі 179 країн, що досліджувались протягом того року [1].

В аналітичному звіті «Корупційні ризики надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності в Україні», підготовленого Центром політико – правових реформ та Фондом «Демократичні ініціативи» за підтримки Ради Європи авторами під корупційними ризиками пропонується розуміти правові, організаційні та інші фактори та причини, які породжують, заохочують (стимулюють) корупцію у сферах надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності держави [2].

Зазначене визначення є актуальним, проте воно дещо звужує зміст корупційного ризику, а також обмежує його застосування лише сферами надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності держави.

Щодо державної служби деякими авторами корупційні ризики розглядаються, як обставини, фактори та явища, що виникають у процесі функціонування органів державної влади, здійснення службової діяльності державними службовцями, та створюють ситуацію можливого скоєння корупційного правопорушення [3].

У сучасній українській науці залишається недостатньо дослідженою та невизначеною класифікація корупційних ри-

зиків у сфері державного управління. Так, у навчальному посібнику за редакцією А. М. Михненка пропонується корупційні ризики поділяти на інституційні, тобто усунення яких належить до компетенції адміністративного органу, в якому працює публічний службовець та на загальносистемні (або «зовнішні»), тобто такі що пов'язані із загальними недоліками публічної адміністрації [4].

У роз'ясненнях Міністерства юстиції України від 12.04.2011 р. «Корупційні ризики в діяльності державних службовців» пропонується корупційні ризики за поширеністю розподіляти на: недоброчесність державних службовців; виникнення конфлікту інтересів; безконтрольність з боку керівництва; наявність дискреційних повноважень. Досить поширеною, є міжнародна практика визначення корупційних ризиків в залежності від сфери державного управління, в якій виникає корупція [5].

Загалом корупційні ризики можна поділити на дві групи: інституційні та загальносистемні ризики.

Так, інституційні корупційні ризики – фактори, що негативно впливають на поведінку державного службовця, перетворюючи її на корупційну, та усунення яких належить до компетенції адміністративного органу, в якому працює (або який очолює) такий службовець.

Загальносистемні (або зовнішні) корупційні ризики – це ризики, пов'язані із загальними недоліками створення та функціонування публічної адміністрації, аналізуються лише в частині рівня корупції при підготовці, прийнятті та виконанні управлінських рішень.

За поширеністю корупційні ризики в діяльності державних службовців прийнято розподіляти на такі: недоброчесність державних службовців; безконтрольність з боку керівництва; виникнення конфлікту інтересів; наявність дискреційних повноважень.

Відомо, що в корупції беруть участь, з одного боку, державний чиновник, з другого – підприємець або пересічний громадянин. Дуже небезпечними нині лишаються зрощування

державного апарату з підприємницькими й комерційними структурами, формування їхніх ділових відносин поза межами правового поля та норм поведінки [6].

Отже, як ми бачимо з вищезазначеного корупційні ризики є проблемою, що виникає у діяльності службовців, які працюють в системі органів державної влади. Тому можна зробити висновок, що корупційні ризики це сукупність факторів та причин, які стимулюють (заохочують) вчиняти корупційні правопорушення під час виконання службових обов'язків особами, що покликані виконувати завдання та функції держави.

На сьогоднішній день в нашій державі, за підтримки міжнародних організацій, вживаються заходи щодо впровадження інституційних засад попередження та боротьби з корупцією в системі державного управління, питома вага яких направлена саме на забезпечення своєчасного виявлення та мінімізації корупційних ризиків, як і в більшості країн ЄС.

1. Индекс корупції CPI-2014-2017. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-korupsiyi-cpi-2017/>

2. Аналітичний звіт «Корупційні ризики надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності в Україні», підготовленого Центром політико-правових реформ та Фондом «Демократичні ініціативи». URL: https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Technical%20Papers/UPAC/System%20Studies/344-UPAC_Corruption_Admin-ControlSup_uk.pdf.

3. Казаченкова О. В. Конфликтный потенциал государственной службы как фактор возникновения коррупционных рисков. *Административное и муниципальное право*. 2010. №2. С. 36–42.

4. Запобігання та протидія корупції: навч. посібник / авт. кол.: А. М. Михненко (кер. авт. кол.), Р. П. Марчук, А. М. Мудров та ін.; за ред. А. М. Михненка. К.: НАДУ, 2010. С. 55–81.

5. Руководство по методологии оценки коррупционных рисков, подготовленное Руководителем проекта PACA Совета Европы Квентином Ридом (Quentin Reed). URL: <http://www.coe.int/t/DGHL/cooperation/economiccrime/corruption/Projects/EaPCoE%20Facility/WS-Sxb-19.06.12/1917-PACA-TP02-11RA%20METHODOLOGY-finalfor%20Sxb%20worksho.pdf>.

6. Інформаційно-аналітичний журнал «Вісник. Офіційно про податки» (офіційне видання Державної фіскальної служби України). URL: https://minjust.gov.ua/m/str_34678

О. В. Гулак,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права
(Національний університет біоресурсів
і природокористування України),

В. І. Павленко,

магістр 1 року навчання юридичного факультету
(Національний університет біоресурсів
і природокористування України)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики в Україні є реформування системи запобігання і протидії корупції. Досягнення успіху у цьому процесі є передумовою для формування у суспільстві довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України.

Для досягнення успіхів у подоланні корупції необхідна практична імплементація положень нового антикорупційного законодавства, яка має передбачити здійснення комплексу організаційно-правових та інших заходів щодо подальшого вдосконалення існуючої системи запобігання корупції [1].

14 жовтня 2014 року був прийнятий безпрецедентний для нашої держави пакет антикорупційних законів, щоправда, норми яких, протягом часу існування таких, все ж, парламентарі намагались викривити, внесенням відповідних змін. Антикорупційне законодавство в Україні має свої недоліки та переваги. Базовим серед цілої низки зазначених нормативно-правових актів є Закон України «Про запобігання корупції», який вступив в силу через шість місяців після його прийняття. Цей Закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, пра-

вила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень тощо [2].

Важливим чинником ефективної антикорупційної діяльності в державі є достатня чітко визначена нормативно-правова база, яка містить більше сотні законів, указів, розпоряджень Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, галузевих нормативних документів. Однак за роки незалежної Української держави не вдалося досягти реального функціонування в Україні загальновизнаних державно-правових принципів верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини порівняно з іншими цінностями [3, с. 100].

За дослідженнями Transparency International Індекс сприйняття корупції (CPI) у 2017 році становив 30 балів, а це серед 180-ти країн – 130 місце. Порівняно з 2016 роком прослідковується невеличке зростання Індексу CPI, але воно настільки незначне, що це змушує замислитись над ефективністю засобів боротьби з корупцією в Україні [4].

Також одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики в Україні є реформування системи запобігання і протидії корупції. Досягнення успіху у цьому процесі є передумовою для формування у суспільстві довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України.

Основними неподоланими проблемами у цій сфері, які також зазначені у Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» залишаються: пасивне співробітництво України в напрямі налагодження ефективної скоординованої політики щодо протидії корупції серед держав-учасниць Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року; не належне виконання Україною вимог міжнародно-правових інструментів щодо партнерства влади та громадянського суспільства у сфері антикорупційної політики; корупційність виборчого законодавства (зокрема: недосконалість законодавства щодо фінансування виборчих кампаній та політичних партій, відсутність належного правового регулю-

вання щодо запобігання конфлікту інтересів у діяльності виборних осіб та прозорих засад лобіювання) [5].

Обов'язковою складовою антикорупційної політики України є формування системи органів, які забезпечують запобігання та протидію корупції, уточнення та розмежування їхніх завдань і повноважень, оптимізація структури та штатної чисельності, підвищення рівня професіоналізму та відповідальності їхнього особового складу, подальше впровадження демократичних механізмів у службову діяльність відповідно до світових і європейських стандартів.

Як ми бачимо, Закон України «Про запобігання корупції» має багато «слизьких» моментів, які потребують додаткового роз'яснення. Зокрема, застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно фінансового контролю. В Роз'ясненнях щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю, затвердженого рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції 11 серпня 2016 р. № 3 досить багато питань розглядаються щодо сумісницької роботи суб'єктів декларування, належності осіб до суб'єктів декларування та інші проблемні питання. Це наводить на думку, що Закон України «Про запобігання корупції» не охоплює всіх питань, які мали би регулюватися цим законом.

Окрім того, Закон оперує двома схожими термінологічно поняттями: «корупційне правопорушення» та «правопорушення, пов'язане з корупцією». При цьому визначає, що під корупційним правопорушенням слід розуміти діяння, що містить ознаки корупції, вчинене вказаною в законі особою, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [6]. А під правопорушенням, пов'язаним з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 статті 3 ЗУ «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Але, вважаємо, що таке розмежування для даних

категорій є складним та часто не зрозумілим для практичного застосування.

Відтак, наразі перед науковою спільнотою, практичними працівниками та свідомою громадськістю гостро постала потреба у внесенні змін до базового антикорупційного закону та розробки низки нормативно-правових актів підзаконного характеру, необхідність яких передбачена або ж самим Законом України «Про запобігання корупції», або практичною доцільністю задля мінімізації юридичних колізій, пов'язаних з практичним застосуванням основного антикорупційного закону [7, с. 71].

Разом з тим, не можна забувати, що «відповідальність громадянського суспільства полягає в контролі влади, житті відповідно до принципів гідності та неухильному дотримуванні Конституції України й законів України [8, с. 83]. Крім того, ми маємо усвідомити чітку позицію й відповідальність щодо того, що самостійно мусимо виходити із ціннісної, інституційної, адміністративної та в цілому економічної кризи, у якій наразі опинилася наша держава [9, с. 12]. Тож відповідні зміни мають бути не лише у юридичній площині, але і у світоглядній, що насамперед залежить не від публічних інституцій, а свідомої громадськості.

1. Ткаченко О. В. Адміністративно-правові засади протидії корупції в органах внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2008. 208 с.

2. Антикорупційне законодавство в Україні. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/zapobigannya-proyavam-korupts/antikoruptionsyne-zakon...-ukraini/>

3. Купрійчук В. Проблеми та суперечності реалізації антикорупційної політики в Україні. *Вісник Національної академії державного управління*. 2011. Вип. 3 (15). С. 97-103.

4. Офіційний сайт антикорупційної організації Transparency International. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-korupsiyi-cpi-2017/>

5. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1699-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 87. – Ст. 2473.

6. Міфтахутдінов В. Кримінальна відповідальність за корупційні правопорушення. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalna-vidpovidalnist-za-korupciyni-pravoporushennya.html>

7. Гулак О. В., Павленко В. І. Окремі проблемні питання застосування закону України «Про запобігання корупції». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. №1. С. 69–71. URL: http://lsej.org.ua/1_2018/21.pdf

8. Гулак О. В. Інституційні складові визначення вектору руху країни. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2015. № 1. С. 81–84. URL: <http://www.nvppp.in.ua/index.php/vip1>

9. Гулак О. В. Шляхи побудови ефективних державних інституцій: виклики сьогодення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2015. № 2. С. 11–14. URL: <http://www.nvppp.in.ua/index.php/vip2>

М. Я. Гуцуляк,

кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем досудового розслідування ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ
(*Національна академія внутрішніх справ*)

**ПРО СТРОКИ ДАВНОСТІ
ДЛЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
В КОНТЕКСТІ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
від 03.04.2018 № 8218**

Поділяємо позицію авторів законопроекту і загалом, що корупція в Україні – це один з головних факторів, що значно послаблює суверенітет держави та демократію, підриває конкурентоспроможність вітчизняної економіки, гальмує науково-технічний прогрес в країні, робить громадян України все більш біднішими. Для зменшення масштабів корупції потрібно не тільки встановити доволі жорстке покарання за корупційні злочини, важливо також працювати у напрямку забезпечення невідворотності покарання за такі злочини.

Однак, на нашу думку не винятково корупційні прояви, які справді укорінились в більшості сферах суспільного життя і призводять до таких фатальних наслідків, як низький рівень економічного розвитку чи правової захищеності населення, а й ряд інших кримінальних правопорушень, які в буденному житті мають набагато більшу поширеність та становлять велику суспільну небезпеку.

Серед них: вбивства, розбої, грабежі, вимагання, бандитизм тощо. Тому, як на мене, тільки за ознакою корупційної складової, виокремлювати окремі склади злочину в «найбільш небезпечну категорію», при цьому не визначати чітких критеріїв їх розмежування і класифікації, встановлювати особливий порядок кримінально-правового впливу... – є доволі рішучим кроком, адже за таких реалій констатувати про неухильність дотримання, принаймні, окремих спеціальних принципів кримінального права (*справедливості (індивідуалізації) відповідальності, економії кримінальної репресії тощо*)), буде свідчення формалізму чи лобювання зі сторони науковців чи критиків в першу чергу.

Такий висновок, ми робимо, в першу чергу на підставі аналізу запропонованих змін та обґрунтування до законопроекту, які по суті науково підґрунтя чи практичної складової у собі не мають, а тільки констатують проблему, відображають імплементовані способи практики боротьби з таким явищем, як корупція міжнародною спільнотою. На наше переконання цього є достатньо, адже аналіз чинних на часі норм Кримінального законодавства України і так породжує цікаві дискусійні складові – особливо у контексті критеріїв класифікації корупційних злочинів, особливостей застосування інституту судимості щодо таких зловживань тощо.

Авторами законопроекту пропонується у статтях 45, 49, 80 КК України внести ряд змін, які стосуються правових обмежень щодо звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності та звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку осіб, які вчинили корупційні злочини... . далі по тексту:

1) пункт 5 частини першої після слів: «у разі вчинення особливо тяжкого злочину» доповнити новими словами наступного змісту: *«, а також у разі вчинення будь-якого корупційного злочину, передбаченого статтею 45 цього Кодексу»*[4];

Виникає запитання: а чому обмеження застосовується у випадку вчинення будь-якого корупційного злочину, можливо

доцільно визначити критерії розмежування таких злочинів в залежності від їх суспільної небезпеки, чи на підставі діючих підстав, закріплених ст. 12 КК – за ступенем тяжкості? [3]

Іншим варіантом може бути, наприклад закріплення окремою нормою класифікацію злочинів за ступенем тяжкості і тільки після цього закріплені положення застосовувати в межах самостійного інституту Загальної частини кримінального кодексу України – наприклад: звільнення від кримінальної відповідальності, призначення покарання, звільнення від покарання та його відбування, судимості тощо. Якщо таким чином норми не впорядкувати, стверджувати про дотримання принципу справедливості і рівності громадян перед законом підстав немає? А систематизувати різновиди корупційних злочинів потрібно обов'язково, однак не у формі вказівки окремою частиною ст. 49 КК України, а принаймні – самостійним розділом, який би вмещував кримінально-правові норми, що поперше: закріплюють поняття «корупційні злочини», критерії їх розмежування, особливості реалізації різного роду заходів кримінально-правового характеру щодо зазначеної категорії злочинів, класифікація за ознакою суспільної небезпечності тощо. Невже суспільна небезпека, передбачених ст. 45 КК України є рівнозначною і реалізовувати інститути Загальної частини кримінального кодексу слід однаково до всіх видів?

Провівши аналіз санкції статей КК України, які визначені ст. 45 як корупційні можна констатувати наступне:

- ч. 2 ст. 191 КК – *Привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем*) – **це є злочин середньої тяжкості**;

- ч. 2. ст. 262 КК – *Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів, вчинені шляхом зловживання службовою особи своїм службовим становищем* – **тяжкий злочин** [3];

- ч. 2 ст. 308 КК – *Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи*

заволодіння ними, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем – **тяжкий злочин**;

– ч. 2 ст. 312 КК – Заволодіння прекурсором шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем – **тяжкий злочин**;

– ч. 2 ст. 320 КК – *Порушення встановлених правил посіву або вирощування снотворного маку чи конопель, а також порушення правил виробництва, виготовлення, зберігання, обліку, відпуску, розподілу, торгівлі, перевезення, пересилання чи використання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, призначених для виробництва чи виготовлення цих засобів чи речовин.....вчинені шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, – злочин середньої тяжкості [3];*

– ч. 4 ст. 368 КК – *Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи не вчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища – предметом, якого була неправомірною вигода в особливо великому розмірі, або вчинене службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище – особливо тяжкий злочин ... і так далі ...*

Як бути на практиці реалізації окремих інститутів Загальної частини КК України по кожній з цих норм, невже при зазначених позиціях застосований принцип справедливості і рівності перед законом? А цікаво, чи слід визначати і враховувати суспільну небезпеку в порівнянні цих злочинних проявів... – до прикладу отримання неправомірної вигоди в сумі 1000 грн., і 10000000, чи привласненні? – адже у запропонованих і чинних нормах (наприклад ст. 45 КК України) при вчиненні чи середньої, чи тяжкого, чи особливо тяжкого злочину закріплені **практично однакові право обмеження, які суд зобов'язаний застосовувати.**

Також незрозуміло, що є підґрунтям для закріплення в ст. 45 КК України власне перелік цих статей, які на думку законодавця – є корупційними [3]?

1. Загиней З. Строки давності за вчинення кримінальних корупційних правопорушень: постановка проблеми. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 2. С. 44–51.

2. Каримов Д. Взятки срока давности не имеют. URL: <http://2014/05/08/izmena.html>

3. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page12>

4. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо посилення ефективності боротьби із корупцією шляхом встановлення єдиного тривалого строку давності для корупційних злочинів). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63774

5. Рудик О. Політична корупція в умовах сучасної демократії. *Диалог*. 01.09.2006. URL: <http://dialogs.org.ua/ru/project/page7787.html>.

З. П. Дубінська,

аспірант

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ

Корупція в сучасному спорті стала чинником, який становить реальну загрозу динамічному розвитку спорту в Україні, а також іміджу держави в цілому.

У спортивної спільноти та української громади викликає стурбованість суттєве збільшення інформації про прояви явищ корупції в спорті та реальні їх факти, які проявляються у вигляді маніпулювання спортивними змаганнями з метою отримання неправомірної вигоди [1].

Серед системи українського законодавства слід виділити нормативно-правовий акт, що саме і декларує основні види нормативних правовідносин в сфері спорту є Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» від 3 листопада 2015 року, який спрямований на запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень та порушень, пов'язаних з корупцією у сфері спорту, визначає засади, особливості суб'єктів і заходів запобігання та виявлення вказаних порушень і усунення їх наслідків, а також відповідальність за них.

Згідно статті 17 вищезазначеного Закону суб'єктами відповідальності за порушення законодавства про запобігання корупційному впливу на результати офіційних спортивних змагань є посадові і службові особи спортивних організацій та органів, зазначених у статті 9 цього Закону, які не вжили заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням, не забезпечили належний контроль за дотриманням законодавства в цій сфері або не застосували санкцій до суб'єктів відповідальності.

Звернемося до переліку посадових і службових осіб спортивних організацій та органів, передбачених статтею 9 Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань»:

1) спеціально уповноважені суб'єкти, визначені Законом України «Про запобігання корупції», які здійснюють заходи щодо запобігання корупції в межах своєї компетенції;

2) центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування і реалізують державну політику у сфері фізичної культури і спорту, їхні керівники;

3) спортивні федерації, Національний олімпійський комітет України, Спортивний комітет України, інші спортивні організації, їхні підрозділи і посадові особи, до компетенції яких належить організація та забезпечення проведення офіційних спортивних змагань і визначення результатів цих змагань, проведення відповідних перевірок і прийняття рішень за їх наслідками;

4) посадові особи у сфері спорту, визначені у статті 1 цього Закону.

Отже, суб'єктами даного виду корупційних правопорушень – є фізичні і юридичні особи, права і законні інтереси яких порушено внаслідок корупційного впливу на результати офіційного спортивного змагання чи порушення заборони розміщення ставок на спорт. Вони мають право на відновлення своїх прав і відшкодування шкоди, завданої внаслідок порушення їхніх прав і законних інтересів.

Більш детально обов'язки суб'єктів цього виду корупційних правопорушень зазначено у статті 6 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», зокрема:

1. Спортивні змагання повинні відбуватися за правилами чесної гри.

2. Правила чесно ігри (FairPlay) – це загальновизнані у спортивному товаристві морально-етичні зобов'язання спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть безпосередню участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту строго дотримуватися правил змагань, не допускати заборонених прийомів і методів боротьби, грубощів, шахрайства, інших протиправних діянь як засобів досягнення спортивних результатів.

3. Спортсмени, особи допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадові особи у сфері спорту повинні сумлінно виконувати свої спортивні, професійні та службові обов'язки, не допускати зловживань ними, не розголошувати і не використовувати в інший спосіб ексклюзивну спортивну інформацію, крім випадків, встановлених законом, утримуватися від виконання неправомірних рішень чи вказівок керівництва та від задоволення пропозицій інших осіб, що можуть протиправно вплинути на хід або результати офіційних спортивних змагань [1].

Даний перелік вказує на певні правила поведінки у сфері спорту, які суб'єкти правових відносин повинні обов'язково дотримуватись. Крім того, є й певні правила і норми в даній сфері, які категорично заборонені.

Саме стаття 8 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» зазначає про те, що протиправний вплив у будь-який спосіб на результати офіційних спортивних змагань забороняється [2].

Протиправний вплив на результати офіційного спортивного змагання для цілей цього Закону – це маніпулювання спортивним змаганням, тобто умисне вчинення корупційного правопорушення, спрямованого на некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом повного або часткового виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку, з метою отримання будь-якої не правомірної переваги для себе або для інших [1].

Крім цього, у тій же 8 статті передбачено перелік обставин, за яких буде зреалізована норма права.

Корупційним правопорушенням, що впливає на результати офіційних спортивних змагань, є вчинення хоча б одного з таких діянь:

1) підкуп спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту, примушування або підбурювання їх до таких діянь чи вступання з ними у змову стосовно результату офіційного спортивного змагання (договірного поєдинку) або стосовно надання ними ексклюзивної спортивної інформації;

2) отримання спортсменами, особами допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовими особами у сфері спорту грошей, цінних паперів, іншого майна, користування послугами майнового характеру, отримання інших вигод і переваг внаслідок діянь, зазначених у пункті 1 цієї частини, чи несанкціонованого використання ними ексклюзивної спортивної інформації [1].

Також слід зазначити норми частини 4 статті 8 наведеного нами Закону, – спортсменам, особам допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовим особам у сфері спорту забороняється розмішувати

ставки на спорт щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому вони або їхня команда беруть участь.

Окрім Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» питання щодо протидії корупційних діянь і особливо відповідальність за корупційні правопорушення передбачено і в Кодексі України «Про адміністративні правопорушення», а відтак дещо зупинимось на їх аналізі.

Стаття 172-9 Кодексу України «Про адміністративні правопорушення» (далі – КУпАП) зазначає наступне – нежиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення – тягне за собою накладення штрафу від ста двадцяти п'яти до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Та сама дія, вчинена повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, – тягне за собою накладення штрафу від двохсот п'ятдесяти до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У статті 172-9-1 КУпАП наведено, те що, порушення заборони розміщення ставок на спорт заінтересованими сторонами офіційного спортивного змагання, в якому вони беруть участь, з одержанням за це неправомірної вигоди в розмірі, що не перевищує двадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, – тягне за собою накладення штрафу від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією грошей, одержаних внаслідок адміністративного правопорушення.

Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене ч. 1 ст. 172-9-1, – тягне за собою накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією грошей, одержаних внаслідок адміністративного правопорушення, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік [3].

Відтак, посадові та службові особи органів публічної влади у випадку виявлення корупційного правопорушення чи підозри на можливе вчинення такого виду правопорушення повинні вжити заходів щодо запобігання вчинення такого проступку та у письмовій формі поінформувати спеціально уповноважені органи у сфері протидії корупції.

Недоліком Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» є те, що боротьбою з корупцією займатимуться всі відразу уповноважені органи у сфері корупції – Міністерство внутрішніх справ, прокуратура, Антикорупційне бюро, тощо, одного конкретного органу немає [4].

Позитивною складовою, в цій частині є те, що контролювати роботу боротьби з корупцією уповноважених на це органів зможе громадськість та самі спортсмени.

Однак факти корупційного впливу під час організації та проведенні офіційних спортивних змагань і встановлення їх результатів призводять до отримання масовим глядачем неякісного спортивного видовища, чим істотно порушуються інтереси громадян та інтереси розвитку спорту в Україні, а саме задоволення потреб глядачів в спостереганні спортивного дійства, яке повинно відбуватися в умовах чесного змагання спортсменів із дотриманням принципів етики і безкомпромісної боротьби.

Застосування згаданого Закону сприятиме більш якісному запобіганню корупційним правопорушенням у сфері спорту, їх профілактиці, виявленню, усунення, що в результаті зменшить рівень корупції, а отже задовільнить інтереси широкої аудиторії вболівальників спорту і правовому вихованню спортсменів.

1. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Пояснювальна записка до проекту закону. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH1QB68A.html.

2. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 3 листопада 2015 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/743-19>

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page11>

4. Що необхідно знати про Закон по боротьбі з корупцією у спорті Павелка-Кожем'якіна. URL: <http://www.depo.ua/ukr/sport/shcho-neobhidno-znati-pro-zakon-po-borotbi-z-koruptsieyu-u-sporti-03072015200800>

О. Ю. Душак,

курсант 2-го курсу факультету №2
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

А.-М. Ю. Ангеленюк,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри кримінального процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОТРИМАННЯ ЗАСАДИ РОЗУМОСТІ СТРОКІВ ПРИ НАЯВНОСТІ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

Сьогодні корупція вразила більшість сфер суспільного життя, вона є першопричиною небувалого зростання в Україні «тіньової» економіки та сприяє підвищенню рівня злочинності загалом. Особливе занепокоєння викликають випадки корупції, які негативним чином впливають на авторитет та ефективність діяльності органів державної влади та можуть спричинити значну шкоду як суспільним інтересам так і конкретній людині. Серед таких корупційних випадків слід виділити ті, що пов'язані з порушенням засади розумності строків під час розслідування кримінального провадження.

Так, ст. 2 КПК України визначає завданнями кримінального процесу швидке, повне та неупереджене досудове розслідування та судовий розгляд [1]. Вважаємо за доцільне більш детально розглянути одне з цих завдань, а саме швидкість, що

передбачає проведення розслідування у визначений термін наданий для проведення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, згідно засад кримінального провадження у розумні строки. У законодавстві на даний час немає конкретного визначення розумності строків, що зумовлює у ряді випадків створення неоднозначних ситуацій, які в свою чергу можуть призводити до корупційної складової. Наведене свідчить про актуальність дослідження критеріїв оцінки розумності строків, що необхідне з метою подолання проявів корупції.

Так, ч. 1 розд. IV Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленої Указом Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006, передбачає, що судочинство має ґрунтуватися на системі загальних принципів, до числа яких відноситься і принцип розумності строків провадження, що зобов'язує суд вирішувати справи без невинуватених зволікань та уникати поспішності, що завдає шкоди справедливому судочинству. Зауважимо, що питання стосовно розумності строків в піднімається у науці та на законодавчому рівні уже не вперше [2].

На певному рівні механізм правового регулювання засади розумності строків закріплено у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України). Зазначається, що критеріями, які визначають розумність строків є: по-перше, складність кримінального провадження, по-друге, поведінка учасників кримінального провадження, по-третє, спосіб здійснення слідчим, прокурором, судом своїх повноважень. Окрім вказаного, розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень.

До відстрочень, що виникають з вини держави, суд відносить перенесення слухань у зв'язку зі збиранням доказів (стороною, яка представляє державу), затримкою через передання справи у зв'язку з доведенням рішення суду до відома обвинуваченого, підготовкою й розглядом апеляцій, а також відстроченням, що виникає з вини судової канцелярії чи інших адміні-

стративних органів. Навіть відсутність достатньої кількості суддів для розгляду нагромаджених справ не може слугувати виправданням збільшенню строків їх розгляду [3]. Враховуючи наведене, зауважимо, що у випадках відстрочення розгляду кримінальних проваджень у судах часто може бути присутня корупційна складова. Те, що поняття «розумності» не визначене на законодавчому рівні конкретними термінами, а лише регулюється відповідно під кожну окрему ситуацію, може бути слушною нагодою для використання прогалини у праві у власних цілях сторін кримінального провадження. Так, наприклад, затягування розслідування кримінального провадження до моменту втрати актуальності: може призвести до невизначеності в питанні меж «розумності» та стати інструментом маніпуляції учасниками кримінального провадження.

Аналізуючи норми щодо розумності строків, можна дійти висновку, що закон розраховує на високу моральність і порядність суб'єктів кримінального провадження. Однак, в Україні відсутні ефективні засоби контролю при порушенні строків розслідування та розгляду кримінального провадження. Тому «процесуальний строк», сам по собі, формально встановлений законом, але не завжди є «розумним», набуває цієї якості лише за умови забезпечення балансу законних публічних і особистих інтересів в умовах конкретного кримінального процесуального провадження в демократичній і правовій державі [4, с. 1165]. Враховуючи наведене, терміни кримінального провадження повинні бути загальнообов'язковими, чітко прописаними у законодавстві, що регулює кримінальний процес.

З метою виконання державою своїх зобов'язань та забезпечення ефективного захисту прав осіб враховуючи скарги на тривалість відповідного провадження, Національним бюро Міністерства юстиції України із залученням провідних юристів було розроблено проект Закону України «Про захист права особи на досудове провадження, судовий розгляд та виконання рішення суду протягом розумного строку». У проекті є пропозиції щодо закріплення права особи на компенсацію за перевищення розумних строків досудового провадження, судового

розгляду та виконання судового рішення, що набрало законної сили. Також пропонується можливість притягнення до дисциплінарної відповідальності осіб, які своїми діями чи бездіяльністю зумовили порушення розумного строку досудового провадження, судового розгляду або виконання судового рішення. Передбачається, що прийняття цього закону дозволить усунути неузгодженість чинного законодавства України з положеннями Конвенції про захист прав і основних свобод людини, що не тільки буде відповідати проголошеному конституційному принципу верховенства права, але й дозволить у майбутньому зменшити кількість звернень до Європейського суду з прав людини порушення Україною у зв'язку із недотриманням статей 6 та 13 Конвенції про захист прав і основних свобод людини [5].

З огляду на викладене варто сказати, що закріплення чітких меж «розумних строків» є необхідним на законодавчому рівні, оскільки розбіжності у цих поняттях на практиці призводять до порушення прав і свобод людини і громадянина. Недосконалість національного законодавства знижує рівень гарантії захисту конституційних прав і свобод, створює умови для розгляду справ поза межами розумних строків та поширенню корупційних проявів.

Також важливим є встановлення механізму відповідальності за порушення меж розумних строків, покладеного на державну владу, оскільки корупція знижує її авторитет перед суспільством і лише таким чином можливо досягнути реалізації засади розумності строків кримінального провадження та забезпечення законності у діях учасників кримінального провадження, органів державної влади.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: указ Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>

3. Богунов В. Процессуальное ускорение. *Закон і бізнес*. № 4 (1043). URL: <http://zib.com.ua/ru/print/7563>
4. Чурікова І. В. Щодо реалізації засад розумності строків у кримінальному процесі. *Форум права*. 2013. С. 1163–1167.
5. Бартовщук О. Судовий розгляд в розумні строки: мрії чи реальність. *Сайт Міністерства юстиції України*. URL: <http://www.minjust.gov.ua/6788>

С. С. Єсімов,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ КОРУПЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Розуміння специфіки інформаційно-правових методів протидії корупції в контексті Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції передбачає наявність чіткого уявлення про її соціальні витоки, про місце в системі суспільних відносин, особливо в системі ієрархії соціального простору інформаційного соціуму, про різноманіття її проявів [1].

Перш за все, слід мати на увазі той факт, що одне з давніх явищ у системі суспільних відносин – корупція представляє нагальну та серйозну проблему практично для всіх держав світу, серед яких не більше 25 здатні утримувати на низькому рівні.

Феномен корупції відомий вже з давніх часів, він пов'язаний, в першу чергу, з властивим людині способом виробництва матеріальних благ, його розвиток зумовлений динамікою еволюції і ускладнення суспільства. Не випадково, дослідники розглядають корупцію як багатолікий і багатовимірний феномен в його економічному, політичному та культурному прояві. У науці є безліч різноманітних дефініцій корупції, кожна з яких залежить від завдань і цілей дослідника. Зазвичай вико-

ристовується найбільш наступна загальна дефініція корупції. Корупція – використання посадовою особою своїх владних повноважень і довірених прав з метою особистої вигоди, що суперечить встановленим законам і правилам.

У законодавстві про корупцію акцент робиться на взаємовідношення між хабарником і хабародавцем, коли в центрі уваги знаходиться особисте збагачення державного службовця за допомогою злочинного корисливого використання службових повноважень.

Слід зазначити, що такий підхід до розуміння корупції існує в зарубіжній літературі, присвяченій проблемі співвідношення феномена корупції та державного управління.

У центрі корупційного аналізу знаходиться проблема функціонування держави, можливостей управлінської діяльності. У даному випадку роль держави в економічному розвитку полягає, по-перше, в охороні стабільних прав власності, по-друге, в зниженні рівня корупції, по-третє, в утриманні від експропріації, по-четверте, збереження прихильності демократії та захисту інтересів більшості. Такого роду модель економіки та ролі держави дозволяє зробити висновок про те, що зниження рівня корупції поряд з іншими перерахованими факторами виступає необхідною передумовою для прискореного економічного розвитку суспільства. Тому реорганізація судової системи повинна здійснюватися одночасно з удосконаленням законодавства, в тому числі положень Конституції України як її фундаментальної основи.

Це означає прагнення структур усіх рівнів економіки до змін щоб індустріальна економіка трансформувалася в інформаційну економіку, або вона стане додатком економік більш розвинених країн.

Специфічний характер способу відтворення полягає в тому, що результатом процесу виробництва виступають продукти – речі (предмети). Саме ця особливість виробництва дозволяє іншим індивідам привласнювати в процесі розподілу вироблені предмети (блага) для задоволення своїх потреб. Розподіл благ, відмінності в економічному становищі тих, хто

ці блага виробляють, в значній мірі визначають соціальну нерівність будь-якого типу.

Спосіб виробництва, що постійно еволюціонує і ускладнюється, лежить в основі генезису багатства та влади, держави, соціальної відмінності та нерівності, з яким пов'язаний явище злочинності, в тому числі феномен корупції. В ієрархічному соціальному просторі з самого початку генезису способу виробництва та відтворення феномен корупції є одною з нелегальних, злочинних форм розподілу благ, яка доступна державним службовцям і яка дозволяє їм збагачуватися. Даний феномен корупції притаманний усім рівням ієрархічного інформаційного суспільства та має здатність до відтворення на всіх його рівнях.

Необхідно мати на увазі той суттєвий момент, що статистичні та кримінологічні дослідження підтверджують наявність взаємозв'язків між кримінальністю правлячою елітою та загальною злочинністю, що вони рідко розкриваються через вельми високу латентність кримінальної, перш за все корупційної, поведінки правлячих верств і їх корпоративної закритості. Причини цього чітко описані в науковій літературі: правопорушення правлячих кіл зазвичай пов'язані з управлінською діяльністю її суб'єктів, яка при проголошенні транспарентності залишається значною мірою конфіденційною; в здійснюваних елітою посадових злочинах, як правило, немає прямих і безпосередніх жертв, свідків, зацікавлених в оприлюдненні таких фактів; професійні злочини в середовищі правлячих еліт відбуваються з використанням витончених високоінтелектуальних способів досягнення протиправних цілей і методів захисту від викриття; особам з правлячих кіл, які порушували закони, в силу корпоративної солідарності, набагато частіше вдається уникнути реальної кримінальної відповідальності, ніж іншим громадянам.

У багатьох випадках представники правлячої еліти завдяки своїм корупційним зв'язкам можуть купити свободу. Це пояснюється тим, що феномен корупції вписаний структурно до державного апарату, незважаючи на всякого роду зміни, в тому числі революційні.

Важливим є те, що взаємозв'язок феномена корупції та комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції впливає з єдності способу виробництва матеріальних благ і способу безпеки як двох нероздільних сторін структурного комплексу суспільства, коли феномен корупція органічно притаманний організації внутрішньої законності та порядку суспільства. Способи виробництва та відтворення необхідні в першу чергу для того, щоб уникнути таких лих, які можуть ніколи не настати, якщо ці способи ефективні.

Тут спосіб безпеки історично впливає з необхідності забезпечення зовнішньої безпеки держави, що знаходиться в оточенні сусідніх держав, без чого неможливе саме існування суспільства. Спосіб безпеки має зовнішній і внутрішній аспекти, так як він складається не тільки з оборонних аспектів у вигляді військових дій і дипломатії, але також з забезпечення внутрішньої законності та порядку через запобігання екстремізму та сепаратизму. Саме захист особи та власності від довільного нанесення шкоди вимагають управління на основі закону, що становить свого роду внутрішній засіб як компонент способу безпеки.

Підтримка зовнішньої та внутрішньої безпеки необхідно для того, щоб суспільство могло нормально існувати і мало соціальну згуртованість. Небезпечним для існування соціальної цілісності є не тільки чвари серед правлячої еліти, а й значна корупція, що роз'їдає механізми державного управління. Феномен корупції являє собою вид свавілля, який суперечить соціальним стандартам поведінки, дозволяючи учасникам корупційних відносин, що використовують дискрецію публічної влади, перерозподіляти матеріальні та нематеріальні блага на користь небагатьох, на шкоду цілого співтовариства, посилює нерівність індивідів і груп.

У кінцевому рахунку, відбувається порушення принципу вартісної еквівалентності в економіці, що органічно пов'язано з етичними думками у всіх країнах світу, яке було сформульовано ще в глибоку давнину. Зрозумілі моральні мотиви засудження корупції, які в умовах необхідності забезпечення

безпеки виробничих відносин в контексті соціальної ієрархії суспільства отримали підкріплення у вигляді правових звичаїв і норм права.

З правових позицій різноманітні прояви корупції – хабарництво, зловживання посадовими повноваженнями, розкрадання, привласнення та розтрати, перевищення влади, службове підроблення кваліфікуються як різновиду протиправного свавілля, тобто правопорушень, що мають щось спільне, власне будь-якого порушення права.

Однак в інформаційному суспільстві вже недостатньо правових засобів обмеження та протидії феномену корупції. Засоби інформації та комунікації виступають способом виробництва. Оскільки цей спосіб виробництва носить інформаційний характер, остільки засоби протидії корупції мають інформаційну природу. Іншими словами, засоби інформації повинні використовуватися в системі запобігання корупції, щоб в поєднанні з правовими нормами, протидіяти корупції.

1. Про схвалення Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2017 № 576-р URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/576-2017-%D1%80>

О. М. Жук,

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
забезпечення публічної безпеки і порядку
(Національна академія внутрішніх справ)

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день корупція є однією з головних загроз для національної безпеки й демократії України. Корупція

перешкоджає повноцінній реалізації прав і свобод громадян, заперечує принцип верховенства права, а розширення її масштабів і надалі спричинене недосконалістю як правових норм, так і моральних засад соціуму, а також системи державного управління від найнижчого до найвищого рівня.

Корупція в Україні набула загрозливого характеру та впливає на всі сфери політичного й суспільного життя, а саме, значних масштабів корупція набула в органах державної влади і місцевого самоврядування, а також у сферах судочинства та правоохоронної діяльності. Нині корупція досягла рівня, що підриває довіру населення до влади, перешкоджає налагодженню конструктивного діалогу між владою та громадськістю, руйнує засади розбудови правової держави та громадянського суспільства, шкодить міжнародному іміджу нашої держави, вона не просто впливає, а визначає економічний розвиток України, руйнує процеси та намічені стратегії розвитку, які працюють у цивілізованому світі.

Основними факторами, що зумовлюють активізацію корупції, можна вважати зростаюче зубожіння широких верств населення, погіршення криміногенної ситуації, високі показники нерівності розподілу прибутків, відсутність системи соціального захисту в країні. Зазначені фактори засвідчують, що поширення корупції та її активізація становлять суттєву загрозу національній безпеці України.

Отже, корупцію в Україні слід усвідомлювати не лише як один із проявів, феномен внутрішньодержавної кримінальної активності, а й як зовнішню загрозу національній безпеці. Проблема протидії корупції є актуальною з огляду на значну увагу суспільства до цієї діяльності, високий рівень недовіри до суб'єктів владних повноважень та високу латентну корумпованість службових і посадових осіб.

Міжнародній спільноті відомі чинники успішної протидії корупції. Це, передусім, відкритість влади, прозорість і розумілість процедур прийняття державних рішень, свобода слова, свобода й незалежність засобів масової інформації, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства.

Однією з вирішальних умов успішної протидії корупції, якої бракувало у попередні роки, є також політична воля, що спирається на широку підтримку суспільства. Саме від ставлення перших осіб держави до цієї проблеми залежить ефективність її розв'язання.

За останні часи вже зроблено чимало кроків як з боку держави, так і з боку громадськості: прийнято та діє нове антикорупційне законодавство, створені спеціально уповноважені органи у сфері протидії корупції, з метою вироблення ефективних механізмів протидії та подолання корупції відбувається постійна взаємодія зі світовою спільнотою. Однак, корупція продовжує залишатися однією з нагальних проблем, що свідчить про потребу в активізації зусиль представників державних органів, громадських організацій та науковців.

Мета протидії корупції збігається з проблемами державотворення України і полягає у здійсненні соціально-економічних, політико-правових, організаційно-структурних заходів у напрямі всебічного забезпечення потреб та інтересів громадян щодо безпеки. Проблема ефективної боротьби з корупцією є одним із невідкладних завдань керівництва держави, органів державної влади, місцевого самоврядування і громадськості, адже корупція чинить руйнівний вплив на всі сфери життя суспільства.

У системі заходів загальносоціального запобігання корупції найбільш ефективними можуть бути наступні: максимальне обмеження владних, повноважень чиновників, скорочення бюрократичного апарата на всіх рівнях, формування громадського суспільства, забезпечення «прозорості» діяльності чиновників (держслужбовців), забезпечення незалежної судової влади та діяльності реформованої прокуратури. Важливим у цьому контексті є заходи організаційного характеру, а саме: дотримання правил підходу та розміщення кадрів, що ґрунтується на конкурсній основі; введення обов'язкових спеціальних перевірок кандидатів на заняття відповідальних посад в органах державної влади та управління; обов'язковий розгляд на засіданнях міністерств і відомств питань щодо виконання законодавства про державну службу та боротьбу з корупцією; врегу-

лювання на законодавчому рівні механізму політичного й управлінського лобізму.

Реформування системи забезпечення протидії корупції є одним із визначальних напрямів на шляху до її подолання. На нашу думку, зменшення передумов корупції, підвищення соціальної ціни державної служби (престиж, соціальна забезпеченість) та збільшення ризику вчинення корупційного діяння, – це ті складові, які є підґрунтям антикорупційної політики.

Для боротьби з корупцією чимало країн вживають заходи організаційного характеру – створюють спеціалізовані установи, організації, метою діяльності яких є вироблення відповідної стратегії й тактики, розробка превентивних заходів нормотворчого й функціонального наповнення. Але необхідно, з огляду на актуальність проблеми, переглянути комплекс організаційно-правових та інших заходів на національному рівні з метою їхнього вдосконалення та інтенсифікувати діяльність міжнародних організацій. Практика правоохоронних органів зарубіжних країн у цьому напрямі свідчить про те, що досконалість нормативно-правового забезпечення протидії та наявність ефективної системи протидії корупції на національному й міжнародному рівнях є однією з головних умов успішного подолання зазначеної проблеми.

Сьогодні в Україні необхідне вироблення основи прогресивної національної антикорупційної стратегії, відповідно до якої вітчизняна влада повинна розробити єдину державну політику у сфері боротьби з корупцією, яка містила б комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру; сформувати спеціальну антикорупційну службу, незалежну від усіх гілок влади, яка забезпечила б контроль за діяльністю державних органів різних рівнів; забезпечити незалежне функціонування судової влади (за прикладом правоохоронних систем Італії, США, Великої Британії).

Вирішити проблему протидії корупції одним лише прийняттям нормативно-правових актів, а також внесенням відповідних змін та доповнень в них неможливо. За найсприятливіших умов не антикорупційне законодавство сприяє запобіганню корупції. На наш погляд, саме громадянське суспільство по-

винно активно популяризувати цінності та відкинути культуру корупції. Тому з корупцією повинен боротися кожен із нас.

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 черв. 1993 р. № 964-I. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1699-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.

3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

5. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

6. Литвиненко В. І., Пригунов П. Я. та ін. Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні: наук.-аналіт. доп. / за заг. ред. В. І. Литвиненка. К.: Персонал, 2016. 89 с.

7. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії: монографія. К.: Юрид. думка, 2004. 400 с.

8. Гарашук В. М., Мухатаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: монографія. Харків: Право, 2010. 144 с.

9. Севрук В. Г. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: інтеграція України до ЄС. *Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних правопорушень*: матеріали круглого столу (м. Київ, 20 листоп. 2014 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 84–88.

О. І. Загорська,

викладач відділу підготовки прокурорів
з організації роботи в органах прокуратури
Інституту спеціальної підготовки
(Національна академія прокуратури України)

ОРГАНИ ПРОКУРАТУРИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ПОЗА МЕЖАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року (Закон) органи прокуратури віднесено до спе-

ціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, які повинні вживати заходи щодо притягнення у встановленому законом порядку осіб до відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, усунення наслідків таких діянь, а також ініціювання проведення службового розслідування з метою встановлення причин і умов, що їм сприяли [1].

Втім системний аналіз норм Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року свідчить про недостатнє правове регулювання повноважень прокурора у сфері запобігання та протидії корупції поза межами кримінального провадження [2].

Саме недосконалість законодавства, зокрема відсутність правової визначеності, є одним із основних чинників корупційних ризиків, ідентифікованих Комісією з оцінки корупційних ризиків у діяльності органів прокуратури, що відображено в Антикорупційній програмі Генеральної прокуратури України на 2018 рік [3].

Визначаючи органи прокуратури спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, законодавець не наділяє їх достатніми повноваженнями задля належного захисту інтересів суспільства та держави в системі запобігання корупції в Україні. Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» прокурор має право витребувати документи та матеріали, ознайомлюватися з ними, отримувати усні або письмові пояснення від посадових та службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ та організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування виключно з метою встановлення наявності підстав для представництва.

Порядок звернення прокурора до суду з позовом, в тому числі у сфері запобігання та протидії корупції, на сьогодні суттєво ускладнений. Згідно з ч. 3 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» прокурор здійснює представництво в суді законних

інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу. Наприклад, у разі виявлення порушень вимог статті 26 «Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування» Закону саме Національне агентство з питань запобігання корупції уповноважене звертатись до суду для припинення трудового договору (контракту), визнання правочину недійсним.

Відповідно до ч. 2 ст. 250 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) участь прокурора у розгляді судом справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст.ст. 172-4–172-9, 172-9-2 цього Кодексу, є обов'язковою [4].

Досі одним із спірних питань в практиці здійснення провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією, є невизначеність законодавства та позиції суддів щодо повноважень прокурора оскаржувати постанови судів у справах цієї категорії. Аналіз судової практики свідчить про стрімку тенденцію збільшення випадків відмови окремих апеляційних судів приймати апеляції прокурора на постанови суду у справах вказаної категорії.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців та деяких інших осіб», яким до ст. 294 КУпАП внесені зміни, відповідно до яких прокурора наділено правом оскаржити постанову судді в справі про адміністративне правопорушення у випадках, встановлених ч. 5 ст. 7 та ч. 1 ст. 287 КУпАП [5].

Безперечно обмеження прокурора у праві апеляційного оскарження рішення суду у справах зазначеної категорії є порушенням принципу змагальності та процесуальної рівності учасників, які є необхідною складовою судового провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Враховуючи, що правова держава характеризується не тільки недопущенням порушень законодавства, прав і свобод людини, а ще й створенням відповідної системи гарантій для відновлення цих прав. Саме тому нормативне забезпечення реалізації прокурором права апеляційного оскарження є ефективним способом перевірки законності прийнятого рішення.

Таким чином, важко заперечити той факт, що належна реалізація права прокурора на апеляційне оскарження потребує внесення змін до ч. 2 ст. 294 КУпАП.

Наступним питанням, що потребує відповіді, є те, чи може прокурор вносити подання з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, або невиконанню вимог Закону в інший спосіб?

У статті 23 раніше чинного Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789-XII передбачалося, що прокурор був уповноважений вносити подання на виявлені порушення закону з вимогою (вимогами) щодо усунення порушень закону, причин та умов, що їм сприяли; притягнення осіб до передбаченої законом відповідальності; відшкодування шкоди; скасування нормативно-правового акта, окремих його частин або приведення його у відповідність із законом; припинення незаконних дій чи бездіяльності посадових і службових осіб [6]. Однак чинним Законом України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року такий акт реагування прокурора не передбачений.

Втім, можливість внесення таких подань нормативно регламентована в ч. 3 ст. 65 Закону. Так, з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи невиконанню вимог цього Закону в інший спосіб, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або приписом Національного агентства з питань запобігання корупції рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому працює особа, яка вчинила таке правопорушення, проводиться службове розслідування в порядку, визначеному Кабінетом

Міністрів України. Ураховуючи те, що Закон регулює відповідну сферу суспільних відносин, пов'язану з протидією та запобіганням корупції, у тому числі визначає повноваження усіх спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, можна зробити висновок, що органи прокуратури, уповноважені вносити подання у порядку, передбаченому ч. 3 ст. 65 Закону. Попри те, існує очевидна потреба у нормативному закріпленні можливості внесення подання прокурором і у Законі України «Про прокуратуру».

Адже важливість належного нормативного регулювання питань, пов'язаних з реалізацією компетенції спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, у тому числі щодо внесення подань у порядку застосування ч. 3 ст. 65 Закону, обумовлена необхідністю вжиття ефективних заходів щодо протидії корупції в Україні. Згідно з п.п. «й» ч. 2 ст. 20 Закону відомості про кількість направлених подань про усунення причин і умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією, або невиконання вимог антикорупційного законодавства є складовою національної доповіді про реалізацію засад антикорупційної політики.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

3. Антикорупційна програма Генеральної прокуратури на 2018 рік: наказ Генеральної прокуратури України від 28 лютого 2018 року № 36 URL: https://www.gp.gov.ua/ua/adminkor.html?_m=publications&t=225314

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року №8073-X URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців та деяких інших осіб: Закон України від 16 березня 2017 року № 1952-VIII URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1952-19/paran6#n6>

6. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 року № 1789-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>

Н.-Л. Д. Йосифович,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня «магістр» ІНПП
(НУ «Львівська Політехніка»),

Д. І. Йосифович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу факультету № 3 ІПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Удосконалення вітчизняного антикорупційного законодавства неможливе без його гармонізації з відповідним законодавством розвинутих країн світу. Разом з тим, заходом ефективної боротьби з корупцією є адекватний комплекс законодавчих норм, що забороняють такі форми неправомірної поведінки, які завдають шкоду державі та громадянам. Так, постановою Кабінету міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265 була затверджена Державна програма по реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки [1].

Сама ж Антикорупційна стратегія визначала пріоритети державної антикорупційної політики на період до 2018 року, реалізація яких мала створити основу для подальших реформ у цій сфері [2].

Незважаючи на ряд позитивних зрушень у сфері протидії корупції, питання правозастосовної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у цій сфері залишаються проблемними. Це в повній мірі стосується відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Адміністративна відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією в сучасних умовах відіграє

важливу роль у системі заходів, спрямованих на запобігання і протидію корупції в Україні. Однією з гарантій належної реалізації цих заходів є функціонування чіткого та зрозумілого процесуального порядку їх застосування. У зв'язку з цим, окремі питання пов'язані із здійсненням провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією потребують науково обґрунтованих пропозицій, виходячи з потреб практичного їх застосування.

Після запровадження е-декларування, значна кількість протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією складається за порушення вимог фінансового контролю, відповідальність за які передбачена ст. 172-6 КУпАП [3].

Проблемними у даному випадку є декілька питань. По-перше, це стосується випадків, коли особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2, пункті 5 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» [4], які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, мають подати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями.

Для кваліфікації діяння за ч. 1 ст. 172-6 КУпАП необхідним є встановлення несвоєчасності подання декларації, тобто подання поза строком, визначеним законом. Відповідно до ч. 1 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» визначено кінцевий термін (часові межі), коли уповноважені на те особи зобов'язані подати декларацію, зокрема вміщено формулювання «щорічно до 1 квітня».

Разом з тим у випадках, передбачених ч. 2 ст. 45 Закону, тобто в разі припинення здійснення діяльності, цей термін не визначений взагалі. Відповідно до підпункту другого пункту 5 розділу II Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затвердженого Рішенням Національного

агентства з питань запобігання корупції № 3 від 10 червня 2016 р., яке 15 липня 2016 року зареєстроване в Міністерстві юстиції України за №959/29089, декларація суб'єкта декларування, який припиняє діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, подається не пізніше дня такого припинення.

Однак, відповідно до роз'яснення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ), що знайшло своє відображення в Листі від 22 травня 2017 р. № 223-943/0/4-17 «Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією» [5], зазначається, що відсутність законодавчо визначеного терміну подання декларації в разі припинення діяльності унеможливорює безумовну констатацію не своєчасності такого подання. Отже, у таких випадках слід керуватись строком «щорічно до 1 квітня».

По-друге, предметом такого правопорушення є декларація, подана шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції:

- 1) за минулий рік;
- 2) за період, не охоплений раніше поданими деклараціями.

По-третє, ВССУ звернув увагу на те, що конструктивною ознакою цього правопорушення є несвоєчасне подання декларації без поважних на те причин, під якими слід розуміти неможливість особи подати вчасно декларацію у зв'язку з хворобою, перебуванням особи на лікуванні, внаслідок стихійного лиха (повені, пожежі, землетрусу), технічних збоїв офіційного веб-сайту Національного агентства з питань запобігання корупції, витребуванням відомостей, необхідних для внесення в декларацію, перебуванням (триманням) під вартою тощо.

По-четверте, суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини у формі прямого чи непрямого умислу. Таким чином, вчинення цього діяння через необережність виключає притягнення особи до адміністративної відповідальності.

По-п'яте, ВССУ зауважив, що адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення може бути накладено протягом трьох місяців із дня виявлення, але не пізніше двох років із дня його вчинення (ч. 3 ст. 38 КУпАП). Для визначення початку перебігу строку давності притягнення особи до адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язане з корупцією, важливу роль відіграють як день вчинення, так і день виявлення правопорушення. Оскільки законодавством не передбачено складання якогось окремого процесуального документа в якому фіксується «момент виявлення правопорушення», то це призводить до неоднакового розуміння та застосування суддями норм Закону України «Про запобігання корупції» та КУпАП. Таким чином, слід законодавчо встановити, що «моментом виявлення правопорушення» є момент одержання інформації про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією одним із спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, а не »момент, коли мали б про це дізнатись чи одержати інформацію».

1. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265. *Урядовий кур'єр* від 13.05.2015. № 83.

2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 46. Ст. 2047.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07 грудня 1984 року. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

5. Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 травня 2017 р. № 23-943/0/4-17 URL: http://zib.com.ua/files/Golovam_apeliacijnih_sudiv_vid_2205_2017.pdf

М. В. Ковалів,

кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративно-правових
дисциплін факультету № 6

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ),*

О. В. Щеголев,

здобувач вищої освіти 2 курсу факультету № 6
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСНОВНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Важливим аспектом сучасної державної правової політики в Україні є реформування системи запобігання і протидії корупції. Досягнення успіхів у цьому процесі є ключовою передумовою для формування у суспільстві довіри до влади та її інституцій, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України.

На сьогоднішній день остаточне законодавче визначення поняття корупції відображено у Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, відповідно до ст. 1 якого «корупція» – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

З метою запобігання корупції, Законом України «Про запобігання корупції» передбачено низку обмежень, щодо

осіб які є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення:

1) зокрема, таким суб'єктам забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах.

2) забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

- у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

- якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Приймати подарунки можна, якщо вони відповідають загально визначеним уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Передбачене обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

1) даруються близькими особами;

2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Подарунки, одержані, як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі.

Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарун-

ка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів:

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;
- 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

Про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка складається акт, який підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

3) забороняється порушувати вимоги щодо несумісності:

- займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю;

- входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації).

Дані обмеження не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради правосуддя (крім тих, які працюють у Вищій раді правосуддя на постійній основі), народних засідателів і присяжних.

4) особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється:

- протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями, якщо особи, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців;

- розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом;

- протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності;

5) особи, зазначені у підпунктах «а», «в»-«з» пункту 1 частини першої статті 3 Закону «Про запобігання корупції», не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Це положення не поширюються на:

1) народних засідателів і присяжних;

2) близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи;

3) осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

В. П. Ковальчук,

кандидат юридичних наук, доцент,
заступник декана факультету № 3 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІТИЧНОГО КОРУПЦІОНЕРА

На відміну від побутової та управлінської, політична корупція призводить до дестабілізації загальнодержавних соціально-правових процесів, детермінуючи зменшення ефективності програм фінансово-економічного, правового та загального соціального розвитку. Тобто, державні послуги надаються не за законом, а за правилами організованої злочинної діяльності [1, с. 40]. Тому прояви політичної корупції є факторами зупинення розвитку держави та суспільства загалом.

Організаційно-функціональна характеристика політичної корупції передбачає безпосередню участь вищих посадових осіб держави у вчиненні діянь, що становлять зміст цього явища. Деталізація суб'єктивного складу політичної корупції можлива шляхом розкриття змісту категорії «особи, які займають особливо відповідальне становище».

Відтак згідно положення п. 2 примітки до ст. 368 ККУ до цієї категорії належать:

1) Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України, перші заступники та заступники міністрів, народні депутати України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Директор Національного антикорупційного бюро України, Генеральний прокурор України, його перший заступник та заступники, Голова Конституційного Суду України, його заступники та судді Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду України, його перший заступник, заступники та судді Верховного Суду України, голови вищих спеціалізованих судів, їх заступники та судді вищих спеціалізованих судів, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступники, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступники;

2) особи, посади яких згідно зі статтею 25 Закону України «Про державну службу» віднесені до першої та другої категорії;

3) особи, посади яких згідно зі статтею 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої та другої категорій посад в органах місцевого самоврядування [2].

Незважаючи на те, що на загальному рівні корупція є соціально-економічним явищем, у своїх конкретних проявах вона завжди має реальне прізвище – осіб, які неналежно виконують свої обов'язки, «приватизують» посаду і збагачуються особисто (або разом із членами сім'ї, друзями) за рахунок державного бюджету або інших громадян. Саме з кожного з них вибудовується корупційна система.

До кримінологічної характеристики включається інформація про особистість злочинця. Стосовно цього питання слід зазначити, що в особистості корупціонера найважливішими є морально-психологічні й соціально-рольові ознаки. Щодо перших, то корупціонери у переважній більшості є комунікабельними людьми, легко встановлюють соціальні контакти, контролюють власні поведінку, їм не притаманні імпульсив-

ність, агресивність, емоційна нестабільність. В основі мотивації полягає гіпертрофоване прагнення до задоволення матеріальних потреб, брак духовного розвитку, схильність до ризику, байдужість до інтересів інших людей, заздрісність, амбіційність, користолюбство, кар'єризм, здирство і зажерливість, культ грошей та матеріальних цінностей, жадоба накопичення і влади. Усе це свідчить про деформовану ціннісну орієнтацію таких осіб.

Найбільш небезпечним типом є тип особливо злісного (політичного) корупціонера. Це особи які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та належать до 1–2 категорії державної служби, незаконно й неправомірно використовують свій державний статус для отримання переваг (соціальних, політичних, економічних тощо) для себе, близьких осіб, однопартійців тощо. Суб'єкти політичної корупції можуть використовувати владу для встановлення правових норм, які відповідають їх приватним інтересам, закладати «обхідні шляхи» для їх ігнорування тощо. Від інших корупціонерів подібні особи відрізняються обсягами і масштабністю владних можливостей для самозбагачення та отримання інших вигод.

Завдяки офіційному статусу, політичному, владному і фінансовому впливу цих осіб нейтралізується діяльність правоохоронних органів із виявлення їх злочинів. Більше того, у своїх протиправних цілях вони активно використовують останні, а також суди (наприклад, у політичній боротьбі за владу, фальсифікуючи результати виборів).

У арсеналі політичних корупціонерів є такі заходи як призначення вищих посадових осіб без врахування, або ж формальним застосування кваліфікаційних вимог щодо визначення рівня їх професійної компетентності; замість створення нормативних актів, що повинні виконувати роль засобів норморегуляції суспільних відносин, імітується діяльність публічного інституту, або ж не враховується актуальність соціально-правових тенденцій у сфері правового регулювання, виконуючи роль способу завуальованого доступу до бюджетних акти-

вів; заміщення соціального ефекту, зокрема у формах оптимізації публічного апарату, спрощення процедури документообігу, зменшення адміністративного тиску на соціальні інститути, настання котрого очікується за результатами здійснюваних заходів, демонстративними заходами, замаскованим бажанням керівників забезпечити перерозподіл сфер політичного впливу, зокрема внаслідок корупційного лобіювання приватними суб'єктами; усунення конкуренції в межах певного сегменту ринку, створення перешкод для виникнення конкуренції, сприяння в укладанні договорів для задоволення державних потреб всупереч раціональним економічним факторам, фізична ліквідація чи залякування осіб, що виявляють незгоду з політичним курсом держави тощо; використання адміністративного тиску на суддівський корпус з метою репресій щодо опозиційних політичних сил, винесення завідомо неправосудних рішень у резонансних справах внаслідок підкупу суддів тощо; не виправдане завищення видатків, пов'язаних зі здійсненням державної політики задля одержання неправомірного доступу до бюджетних коштів [3, с. 361].

Отже, лише вивчення всього спектру проявів політичної корупції в комплексі дає можливість розробляти та впроваджувати спеціалізовані антикорупційні заходи. Тому необхідність постійного та активного наукового дослідження спрямована на зменшення інтенсивності корупційних проявів та впровадження їх результатів у сучасне законодавство не викликає сумніву.

1. Голосніченко І. П. Подолання корупції як нівелювання прав і свобод людини і громадянина. *Міжнародне право і національне законодавство*: зб. наук. пр. проф.-виклад. складу кафедр правових дисциплін. Міжнар. ін-т лінгвістики і права. К.: Правові джерела. 2001. Вип. 1. С. 39–48.

2. Кримінальний кодекс України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. Станом на 25.04.2018.

3. Кісіль Р.-В. В. Політична корупція як фактор стагнації вітчизняного публічного механізму. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ* (серія юридична). 2016. № 1. Львів: ЛьвДУВС, 2016. С. 356–363.

М. О. Комарницька,
аспірант кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Українське кримінальне право існує і розвивається з урахуванням відомих досягнень зарубіжного кримінального права, правильних та помилкових рішень кримінально-правової політики та положень кримінального законодавства інших держав; кримінально-правові норми в Україні застосовуються з урахуванням певною мірою того, як аналогічні норми застосовуються в інших державах; новели в кримінальному законодавстві України з'являються часто під впливом апробованих на практиці положень законодавства інших держав чи результатів наукових досліджень зарубіжних науковців [12, с. 298].

Завдяки інтенсивним процесам глобалізації в Україні відчувається істотний вплив запозичень з досвіду зарубіжних держав та міжнародних стандартів на формування сучасної правоохоронної системи та кримінальної юстиції. Україна, прагнучи інтегруватись до світової спільноти, намагається гармонізувати своє законодавство у сфері протидії корупційній злочинності [13, с. 444].

З огляду на це, слід проаналізувати зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. Відповідний аналіз сприятиме виявленню переваг та недоліків національного кримінального законодавства в цій частині, а також внесення відповідних змін шляхом врахування позитивного зарубіжного досвіду.

КК України має реформуватися відповідно до стратегії європейської інтеграції, з урахуванням найкращих іноземних стандартів, оскільки за сучасних умов без звернення до позитивного іноземного досвіду неможливо розбудовувати національну правову систему та зближувати її з правовими системами розвинених країн світу, а також забезпечувати обмін правовою інформацією [2, с. 24]. З огляду на це, слід розглянути правовий досвід кримінального законодавства тих держав, які є членами Європейського Союзу (Французька Республіка [8] (далі – КК Франції), Федеративна Республіка Німеччини [9] (далі – КК ФРН), Королівство Швеція [10] (далі – КК Швеції), Республіка Польща [7] (далі – КК Польщі), Королівство Бельгії [4] (далі – КК Бельгії), Королівство Данії [5] (далі – КК Данії), Латвійської Республіки [3] (далі – КК Латвії), Республіка Болгарія [6] (далі – КК Болгарії), Республіка Естонія [11] (далі – КК Естонії), оскільки «інтеграція України у європейські структури ставить питання про зближення українського національного і європейського права» [14, с. 26].

Аналіз КК іноземних держав показує, що в одних державах законодавець передбачає систему відповідних складів злочинів (параграф 331, 332, 335, 337 КК ФРН; ст. 432-11, ст. 432-12, 433-1, 433-2 КК Франції; параграф 144, 145, 299 КК Данії; ст. 283, ст. 301, 302, 302-а, 303 КК Болгарії; ст. 164, ст. 164-2, ст. 164-6, ст. 166-3 КК Естонії; ст. 246, ст. 247, ст. 248, ст. 249, ст. 250 КК Бельгії), натомість, в інших – окремі статті у яких регламентується кримінальна відповідальність за вчинення вищевказаних дій (ст. 2 Глави 20 КК Швеції; ст. 320 КК Латвії; ст. 228 КК Польщі).

В свою чергу, до складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, законодавець зарубіжних держав відносить: отримання вигоди, отримання хабара, особливо тяжкі випадки продажності і підкупу, винагорода третейського судді (параграфи 331, 332, 335, 337 КК ФРН); отримання хабара, корупційне діяння, використання службового положення в корисливих цілях, незаконне прийняття службовою особою винагороди (ст. 164,

ст.164-2, ст.164-6, ст.166-3 КК Естонії). Окрім того, у КК Франції передбачено два окремих параграфи та главу, у яких регламентується кримінальна відповідальність за пасивну корупцію і торгівлю впливом, які вчинені особами, що займають публічну посаду (ст.432-11), незаконне отримання вигоди (ст.432-12) та активну корупцію і торгівлю впливом (ст. 431-1, ст. 431-2).

Якщо проаналізувати об'єктивну сторону складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди. Слід зазначити, що кримінальна відповідальність за вчинення трьох вищевказаних дій не передбачена у жодному з КК зарубіжних держав. Натомість, кримінально-караними є такі види діянь, а саме: вимагання або прийняття (ст. 432-11 КК Франції), прийняття, отримання або зберігання (ст.432-12 КК Франції), отримання, приймання обіцянки або вимагання (ст. 2 Глави 20 КК Швеції; параграф 144 КК Данії; ст. 228 КК Польщі), отримання (ст. 320 КК Латвії; ст. 301, ст. 302, ст. 302-а КК Болгарії; ст. 164, ст. 164-2, ст. 164-6, ст.166-3 КК Естонії), вимога або прийняття пропозиції чи обіцянки (ст. 246 КК Бельгії).

Фактично можна зазначити, що регламентація відповідальності за вчинення відповідних дій у кримінальному законодавстві держав, які є членами Європейського Союзу, не є схожою із українською системою права. Зокрема, в одних випадках, кримінально-караними є дії, які полягають лише в одержанні неправомірної вигоди, а в інших – у її вимаганні, одержанні або прийнятті пропозиції. Окрім того у КК ФРН (ч. 1 параграфу 331, ч. 1 параграфу 332), Франції (п.1ст. 432-11, п. 1 ст. 432-12), Швеції (ч. 1 ст. 2 Глава 20), Данії (параграфи 144, 145), Польщі (ч. 1 ст. 228) вимагання неправомірної вигоди виступає ознакою основного складу злочину, натомість у КК Латвії, Естонії (ч. 2 ст. 164, п. 4 ч. 3 ст. 164-2) – кваліфікованого складу.

Аналіз КК зарубіжних держав свідчить про те, що, як правило, суспільно-небезпечні діяння, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної

вигоди, є злочинами з формальним складом. Такі злочини, вважаються закінченими з моменту вчинення зазначених у кримінальному законодавстві дій чи бездіяльності. Відповідно суспільно небезпечні наслідки не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони

Попри це, як приклад злочину з матеріальним складом, який полягає в одержанні неправомірної вигоди можна вважати злочин, який передбачений ч. 1 ст. 166- ЗКК Естонії. В диспозиції відповідної статті міститься вказівка на вид суспільно небезпечних наслідків – значна майнова шкода або інші тяжкі наслідки для охоронюваних законом прав та інтересів особи, держави або органів місцевого самоврядування. Таким чином, вищевказаний склад злочину слід вважати закінченим лише з моменту настання цієї шкоди.

Так, відповідальність службових осіб за вчинення вищевказаних дій, передбачена у КК наступних зарубіжних держав: Швеції (ст. 2 Глави 20), Болгарії (ст. 301, 302), Естонії (ст. 164, ст. 164-2, ст. 164-6, 166-3). Перелік службових осіб, які отримують, приймають обіцянку або вимагають хабар або іншу незаконну винагороду закріплений у ст. 2 Глави 20 КК Швеції, а зокрема: член дирекції, адміністрації, ради або іншого закладу, який належить державі, муніципалітету, об'єднанню місцевих органів тощо; особа, яка здійснює призначення, що регулюється статутом; військовослужбовець; особа, яка здійснює державні повноваження; особа, яка отримала завдання вести юридичні або фінансові справи іншої особи або незалежний розгляд призначень, які потребують кваліфікованих технічних знань, або здійснює керівництво за управлінням такими справами.

Отже, аналіз зарубіжного досвіду регламентації кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди дає змогу констатувати те, що невдалим слід вважати положення кримінального законодавства тих держав, у яких передбачена однакова відповідальність за прийняття пропозиції чи одержання неправомірної вигоди, а також її вимагання (ФРН (ч. 1 параграфу 331,

ч. 1 параграфу 332), Франція (п. 1 ст. 432-11, п. 1 ст. 432-12), Швеція (ч. 1 ст. 2 Глава 20), Данія (параграфи 144, 145), Польща (ч. 1 ст. 228).

Окрім того, не слід запозичувати досвід кримінального законодавства Болгарії (ч. 2,3 ст. 301) та Бельгії (ч. 2 ст. 247) у якому передбачена диференціація відповідальності за одержання неправомірної вигоди в залежності від законності чи незаконності дій, які спеціальний суб'єкт повинен вчинити. У випадку одержання особою неправомірної вигоди за порушення своїх службових обов'язків, такі дії повинні отримати додаткову кримінально- правову оцінку, що відповідає принципам повноти та точності кримінально-правової кваліфікації.

Водночас, вартим запозичення видається досвід кримінального законодавства Латвії (ст. 320), Болгарії (ст. 301, ст. 302, ст. 302-а) та Естонії (ст. 164, ст. 164-2, ст. 164-6, ст. 166-3), у якому передбачена кримінальна відповідальність лише за отримання неправомірної вигоди.

1. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». К., 2002. 506 с.

2. Савченко А. В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». К., 2007. 36 с.

3. Уголовный закон Латвийской Республики / адапт. пер. с лат., науч. ред. и вступ. ст. а. И. Лукашова и Э. А. Саркисовой. Мн. «Тесей», 1999. 176 с.

4. Уголовный кодекс Бельгии / науч. ред. и предисловие канд. юрид. наук доц. Н. И. Мацнева; перевод с фр. канд. юрид. наук Г. И. Мачковского. СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. 561 с.

5. Уголовный кодекс Дании / научное ред. и предисл. С. С. Беляева; пер. с датского и английского канд. юрид. наук С. С. Беляева, А. Н. Рычевой. СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. 230 с.

6. Уголовный кодекс Республики Болгария / науч. ред. канд. юрид. наук, проф. А. И. Лукашова; перевод с болгарского Д. В. Милушева, А. И. Лукашова, вступ. статья И. И. Айдарова. СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. 298 с.

7. Уголовный кодекс Республики Польша / пер. с польск. Бариллович Д. А. и др.; адапт. пер. и науч. ред. Э. А. Саркисова, А. И. Лукашов; под общ. ред. Н. Ф. Кузнецовой. Мн.: Тесей, 1998. 128 с.
8. Уголовный кодекс Франции / науч. редактирование канд. юрид. наук, доц. Л. В. Головки, канд. юрид. наук, доц. Н. Е. Крыловой: перевод с французского и предисловие канд. юрид. наук, доц. Н. Е. Крыловой. СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. 650 с.
9. Уголовный кодекс ФРГ / пер. с нем. М.: Зерцало, 2000. 208 с.
10. Уголовный кодекс Швеции / пер. с англ. С. С. Беляева. М. 2000. 167 с.
11. Уголовный кодекс Эстонской республики / науч. ред. и перевод с эстонского В. В. Запелова. СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. 262 с.
12. Хавронюк М. І. Наукове осмислення правової доктрини та кримінального законодавства зарубіжних країн. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 298–347.
13. Цитряк В. Я. Зарубіжний досвід криміналізації активного підкупу. *Держава і право*. 2012. Вип. 56. С. 444–449.
14. Шемшученко Ю. С. Європейське право: теорія і практика. *Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: матеріали науково-практичної конференції*. К., 1998. С. 26–28.

В. П. Кононець,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В умовах триваючих євроінтеграційних процесів в Україні відбуваються суттєві зміни у функціонуванні органів державної влади та місцевого самоврядування. Так, протягом останніх років можна спостерігати істотні трансформаційні процеси, що стосуються оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, оновлення нормативно-правової основи їх діяльності, реорганізації відповідно до високих європейських стандартів.

Чинний антикорупційний законодавчий масив було сформовано протягом кількох останніх років. Такі дії спрямовані на поліпшення функціонування механізмів запобігання і протидії корупції та приведення законодавства України у відповідність до сучасних європейських норм.

Особливо варто зупинитися на таких Законах України, як:

- Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року;
- Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки від 14 жовтня 2014;
- Про Національне антикорупційне бюро України від 14 жовтня 2014 року.

Безперечно, необхідно зазначити, що ефективність протидії адміністративним корупційним правопорушенням значною мірою залежить від правильної їх кваліфікації, яка є важливим етапом застосування відповідних норм антикорупційного законодавства. Практичне значення кваліфікації полягає у забезпеченні принципів законності, об'єктивної істини, відповідності стягнення вчиненому правопорушенню.

Наше дослідження присвячене проблемам правового регулювання відносин у сфері притягнення осіб до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних корупційних правопорушень а саме правильній кваліфікації таких правопорушень. Юридичні склади адміністративних корупційних правопорушень поповнили Особливу частину Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) на підставі Закону України від 7 квітня 2011 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», яким КУпАП доповнено Главою 13-А «Адміністративні корупційні правопорушення», в частині приведення національного законодавства України у відповідність із стандартами «Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» було внесено перші суттєві зміни до вказаної Глави Особливої частини КУпАП.

Зокрема, акцентуємо увагу, щодо наявності двох паралельних систем відповідальності за корупційні правопорушення.

Тобто систем кримінальної та адміністративної відповідальності які надають можливість маніпуляцій, наприклад, уникнення особами притягнення до відповідальності. Крім того, безапеляційна позиція полягала в тому, що корупція переважно має розглядатися як кримінальне правопорушення, тому пояснення, надані органами влади України, про те, що активне хабарництво вважається кримінальним злочином лише якщо економічна вартість неправомірної вигоди перевищує певну суму, не були переконливими. Наступне зауваження щодо складів адміністративних корупційних правопорушень викликано тим, що не всі вони містили ознаки корупційних правопорушень, передбачені у Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» [5]. Так, положеннями ст. 1 цього Закону було визначено, що адміністративним корупційним правопорушенням слід розуміти умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене спеціальним суб'єктом особою, зазначеною у ч. 1 ст. 4 цього Закону, за яке законом встановлено адміністративну відповідальність. Отже, будь-яке правопорушення, закріплене в Главі 13-А КУпАП, повинно відповідати ознакам корупційного правопорушення, зокрема, має бути умисним діянням та містити ознаки корупції, зазначені в абзаці 5 ч. 1 ст. 1 цього Закону. Водночас науковці стверджують, що об'єктивна сторона ст. 172-6 КУпАП «Порушення вимог фінансового контролю» не може мати ознак корупції.

Аналогічним чином ознаки корупції неможливо встановити у таких правопорушеннях, як неповідомлення особою безпосереднього керівника у випадках, передбачених законом, про наявність конфлікту інтересів (ст. 172-7 КУпАП); незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у власних інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8 КУпАП); нежиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення (ст. 172-9 КУпАП) [3].

Зазначені проблеми правової регламентації питань притягнення осіб до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень та практики застосування відповідних правових норм обумовили нагальну потребу у внесенні законодавчих змін з метою впорядкування вказаних відносин. Основні завдання, на вирішення яких мають спрямовуватись ці зміни, полягати в наближенні правового регулювання відносин у сфері притягнення осіб до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень до вимог зазначеної вище позиції стосовно того, що корупція має розглядатися як кримінальне правопорушення, а також на спрощення процесу кваліфікації цих діянь як адміністративних правопорушень з тим, щоб для встановлення суб'єктивної сторони складу правопорушення не потрібно було обов'язково доводити умисел на його вчинення, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 9 КУпАП адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність. 14 жовтня 2014 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про запобігання корупції» [4; 5].

Під корупційним правопорушенням за Законом слід розуміти діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом передбачено кримінальну, дисциплінарну та цивільно-правову відповідальність. Отже, за новим законодавством України за вчинення корупційних правопорушень особа не може бути притягнута до адміністративної відповідальності, оскільки до такого виду юридичної відповідальності особа може бути притягнута в контексті положень Закону лише за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією. У розвиток цих положень Законом внесено низку змін до КУпАП. Згідно з ними Глава 13 КУпАП після введення в дію положень Закону міститиме вже не склади адміністративних корупційних правопорушень, а склади адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Зокрема, йдеться про адміністративну відповідальність за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4 КУпАП); порушення встановлених законом

обмежень щодо Одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП); порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7 КУпАП); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8 КУпАП); невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9 КУпАП) [1; 3].

Такі зміни у законодавстві мають принципове значення при кваліфікації цих діянь відповідно до зазначеного вище визначення в Законі поняття «правопорушення, пов'язане з корупцією». Якщо при кваліфікації діянь як адміністративних корупційних правопорушень законодавець визначав обов'язковими кваліфікуючими ознаками наявність ознак корупції, а обов'язковим елементом суб'єктивної сторони складу – умисел на вчинення діяння, то при кваліфікації діянь як адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, встановлення та доведення таких кваліфікуючих ознак складу не вимагається. Така правова регламентація складів адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією спрямована на приведення законодавства України у відповідність до вимог європейських стандартів у сфері запобігання та боротьби з корупцією, а також на спрощення процесу кваліфікації цих діянь.

Таким чином, серед прикладів притягнення посадовців до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення – накладений штраф на керівника одного з Департаментів Міністерства інфраструктури України, який поряд з виконанням функцій за основним місцем роботи займався забороненою оплачуваною діяльністю. Чим порушив норми КУпАП, а саме ст. 172-4 «Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності» [10; 11].

В Одеській області судом накладено штраф у розмірі 1700 грн на голову однієї з районних державних адміністрацій за вчинення адміністративного корупційного правопорушення, передбаченого частиною першою статті 172⁷ «Порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів» Кодексу України про адміністративні правопорушення, який не вжив

заходів щодо недопущення конфлікту інтересів у зв'язку з винесенням розпоряджень про надання дозволів на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельних ділянок із земель державної власності на користь свого двоюрідного брата, не повідомивши про це свого керівника [10; 11]

Таким чином підсумовуючи дослідження необхідно вказати, що подолання корупції в Україні є серйозною проблемою, загострення якої визначає міжнародне становище нашої держави та політичний імідж у світі. Важливу роль у протидії корупційним проявам відведено адміністративному законодавству. Про це свідчить спрямованість Закону України «Про запобігання корупції» на широке застосування адміністративної відповідальності за корупційні діяння.

Нашою метою було висвітлення загальної характеристики адміністративних корупційних правопорушень, їх кваліфікацію, новели у законодавстві України про адміністративну відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, зокрема в частині правової регламентації складів таких правопорушень; здійснено правовий аналіз цих новел щодо їх спрямованості на приведення законодавства України у відповідність до європейських стандартів, а також усунення існуючих проблем у практиці застосування законодавства у сфері досліджуваних питань; окреслено проблемні аспекти правової регламентації повноважень прокурора в провадженні у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

1. Конституция Украины с изменениями от 01 января 2005 года. Сведения Верховной Рады Украины от 23.07.1996. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Международный Пакт о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 г. Законы Украины, Международные договоры Украины. Т. 14. К., 1998. С. 713–728.

3. Кодекс Украины про административные правонарушения от 07. 12. 1984 № 8073-X (по состоянию на 17.08.2014). *Ведомости Верховного Совета УССР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

4. Уголовный кодекс Украины от 5 апреля 2001 года № 2341-III. *Ведомости Верховной Рады Украины*. 2001. № 25. Ст. 131.

5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 49. Ст. 2056.

6. Про державну службу: Закон України від 16 грудня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №52. Ст. 490.

7. Про судоустрій і статус суддів України: Закон України від 07.07.2010. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2010. № 41–45. Ст. 529.

8. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

9. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

10. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/10312777>

11. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень: Постанова Кабінет Міністрів України від 25.05.2006 № 740. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/740-2006-п>

І. М. Корпан,

*здобувач вищої освіти освітнього ступеня
«магістр» факультету № 1 ІПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),*

В. М. Висоцький,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КОРУПЦІЯ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ І МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Ми сприймаємо корупцію як найголовнішу «хворобу» нашої держави, яка торкається не тільки державної політики чи економіки, а й кожного її громадянина. Для того, щоб розглядати питання далі, слід звернутися до загальної дефініції: корупція – це складне і багатоаспектне соціальне явище змістом якого є обумовлена політичними, економічними, соціальними факторами система негативних поглядів, переконань і діянь посадових осіб інститутів влади, державних і недержав-

них організацій, політичних партій, громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих, корисливих, групових або корпоративних інтересів шляхом підкупу, хабарництва, зловживання владою, надання пільг і переваг всупереч суспільним інтересам [1, с. 14]. Однак, попри важливу економічну, правову та соціальну сторону корупцію слід розглядати ще й з психологічної сторони. Тому що об'єктивно без людини вона існувати не зможе. Жага до легкої наживи та готовність за певні матеріальні цінності полегшити собі життя «сидить» саме в людській голові, змушуючи її чинити негідним чином. Тому пошукаємо витоки корупції у людській психології.

Корумпованість держслужбовців, працівників освіти, суддів сучасні українці сприймають як належне, вкорінене явище. Не втомлюючись жалітись: «Кругом одна корупція!», вони продовжують носити «конверти» в службові кабінети. Не розуміючи, що саме пропозиція породжує попит, а не навпаки.

Переважна більшість досліджень корупції зосереджена у площині юридичної відповідальності за її прояви. Водночас, не викликає сумнівів, що значний попереджувальний потенціал у справі протидії корупції має психологія [2]. Це психологія конкретних індивідів, адже буде чи не буде вчинено корупційне діяння, залежить від конкретної особистості, з її моральними цінностями та громадською позицією. Підкреслюючи психологічне коріння корупційної поведінки, слід виходити з того, що особа, яка стає на шлях вчинення корупційних діянь, не є, так би мовити, корумпованою від природи. Корумпований рис поведінка особи набуває в процесі власної взаємодії з суспільством. Отже, стане чи не стане особа корупціонером залежить не стільки від того, які традиції чи психологічні настанови вона увібрала в себе від народження, а від того, в якій суспільній атмосфері вона зросла, який психологічний клімат панував навколо неї, які вчинки визнавалися аморальними, а які заохочувались з боку моралі. Іншими словами, йдеться про суспільну свідомість, в якій фіксується надзвичайно багато аспектів соціального життя, у тому числі відношення громадян до закону і їх реакція на корупцію [1, с. 21].

У людській психології існують подвійні стандарти в розумінні корупції, що проявляються:

- у поділі корупції на притаманну еліті, що оцінюється негативно, та побутову, що частіше за все виправдовується.
- у розриві між оцінками корупційних практик інших та виправдання власної корупційної поведінки;
- у визнанні в якості корупції лише дій чиновників, які навмисне ускладнюють певні процедури чи вимагають хабарі, при цьому дії осіб, які дають хабарі, часто не засуджуються [3].

Подвійним також є і розуміння суб'єкта корупції (корупціонера). Тобто суб'єкт який пропонує незаконну вигоду і, звісно, суб'єкт який її отримує. Існує декілька принципових положень, які потрібно приймати до уваги, аналізуючи проблему психології корупціонера. Під корупціонером слід розуміти не лише посадову особу, що отримує хабарі, а й особу що виконує управлінські функції у комерційній або іншій організації, що отримує незаконну винагороду, а також особу, що дає хабар (винагороду), виборець, що віддає свій голос за винагороду тощо. Елементи психології корупціонера (якщо мати на увазі активну корупцію, тобто підкуп) притаманні майже кожній дорослій людині. Саме ця обставина примушує завжди враховувати психологічний фактор при побудові будь-яких моделей боротьби з корупцією, що розглядаються у контексті тієї чи іншої стратегії економічного розвитку. Ядром психології корупціонера зазвичай визнається мотивація поведінки, під якою розуміється сукупність мотивів, тобто свідомих потреб, що виступають як спонукальні причини активності [1, с. 22].

В нормальному суспільстві, інституції якого спрямовані до досягнення спільного добра, корупція без сумніву є не лише руйнівною для суспільства але й моральним злом, яке повинно бути засуджене. Корупція, зокрема, містить такі аморальні елементи:

1. Порушення закону. Як вже зазначалося корумпований представник порушує свій договір з державою і порушує загальнообов'язковий до виконання закон. Таким чином він не виконує моральний обов'язок діяти у відповідності з приписами легітимної влади.

2. Шкода для спільного добра. Загальнообов'язковість приписів легітимної влади впливає з того, що ці приписи видані для захисту і розвитку спільного добра суспільства. Метою коруптивного діяння є не спільне добро а особиста вигода представника. Спільному ж добру наноситься шкода: безпосередня (коли особа незаконно збагачується за рахунок спільного добра) або опосередкована (коли сторони хоч і не шкодять прямо спільному добру, але занедбують його, ставляться байдуже до його розвитку).

3. Часто в результаті коруптивних дій страждає розподільча справедливість і клієнт збагачується за рахунок інших членів суспільства. Таким чином іншим членам суспільства може наноситись пряма шкода, за яку несуть відповідальність учасники коруптивних стосунків.

4. Обман. Оскільки корупція заборонена і карається законом, учасники коруптивних стосунків змушені приховувати їх чи навіть надавати їм видимості законності. Це часом веде до прямого обману, який є заборонений з моральної точки зору [4].

Якщо розглядати не саме явище корупційних діянь, а їх наслідки, то морально-психологічні проявляються в тому, що вона є потужним фактором деморалізації суспільства, девальвації моральних цінностей, деформації індивідуальної та суспільної психології, нищить духовні та моральні цінності, сприяє поширенню у суспільстві кримінальної психології тощо. Найбільш небезпечним у цьому аспекті є те, що масштабне поширення корупції все більше витісняє правові, етичні відносини між людьми. Поступово перетворюючись, корупція із соціальної аномалії стає звичним способом вирішення життєвих проблем, нормою функціонування влади і способом життя значної частини членів суспільства [1, с. 23]. Вважаю найбільшою проблемою саме те, що з психологічної точки зору українці сьогодні сприймають всякі можливі «могоричі» звичною справою, буденною даністю традиціям. Можновладці, в свою чергу, вважають корупцію ледь не своїм службовим обов'язком, постійно даючи собі психологічну установку, що держава їм щось винна і вони, так би мовити, «відбирають своє».

Підсумовуючи, хочеться підкреслити, що корупція приховує за собою не тільки активне сприяння розвитку тіньової економіки, загрозу національній безпеці чи антисоціальне коріння, а й велику моральну деградацію населення. Населення, яке за допомогою матеріальних цінностей звикло вирішувати свої проблеми та владні інстанції, які давно забули, що таке справедливість та чесність. Корупція починається з думки, породжується насамперед в голові, а потім проявляється в діях. Тому долати це негативне явище слід біля його моральних витоків, погодьтесь, запобігти корупційним діям набагато легше, ніж потім долати їх шкідливі наслідки. А таке запобігання має бути спрямоване на психологічну і моральну сторону українців, які навіть в думках не будуть сподіватись на «може вирішимо на місці?». Навіть найрадикальніші, найдосконаліші заходи з боротьби із корупцією не досягнуть своєї мети без кардинальної зміни позиції суспільства до цієї проблеми загалом, та кожного з нас зокрема. Зараз суспільна думка сприймає корупцію, звісно, як погане, але звичне явище, з яким доводиться жити, а отже, миритися. Лише коли громадська думка кардинально зміниться з поблажливо-терпимої на безкомпромісно-непримиренну, слід очікувати змін на краще.

1. Запобігання і протидія проявам корупції як елемент модернізації системи державної служби. *Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації*. Івано-Франківськ, 2012. 237 с.

2. Філіппов С. О. Антикоруційна стійкість особистості (в контексті дослідження суб'єктивної детермінації транскордонної злочинності). *Профілактика корупційних правопорушень*: збірник тез доповідей наук.-практ. конф. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 303–305.

3. Мурадян О. С., Філіппов С. О. Подвійні ціннісні стандарти у сприйнятті суспільством корупційних практик: соціологічний аналіз. *Профілактика корупційних правопорушень*: збірник тез доповідей наук.-практ. конф. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 188–190.

4. Костюк А. Корупція як соціальний феномен і як моральна проблема. *Ісус Христос – джерело відродження українського народу*: матеріали III-го Архiepархіального Собору Львівської Архiepархії Української Греко-Католицької Церкви (м. Львів-Рудно 26–30 грудня 2001р.). Львів-Рудно. 2001. URL: <https://archive.is/7NTj>

В. В. Лещишин,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня
«магістр» факультету № 1 ПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

І. Б. Висоцька,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Актуальною загрозою національній економічній безпеці України є корупція в національній економіці [1]. Корупція завжди залишалась однією з найсерйозніших проблем України, яка полягає у використанні службовими особами їхніх прав і посадових можливостей для особистого збагачення.

Корупція спричиняє руйнівний вплив на усі сфери життя суспільства, є серйозною перепорою для реформ в економіці, гальмує становлення ринкових інститутів, перешкоджає надходженню інвестицій, вона представляє собою одне з найбільш небезпечних соціальних явищ, яке уразило багато країн [2, с. 15].

На мою думку корупція, як в економіці, так і в інших сферах державної діяльності стала «невід’ємною» складовою частиною життя простих громадян. Адже, більшість просто не знають, як в умовах теперішньої економіки створити оптимальні умови для забезпечення своїх потреб. Звісно це є негативною рисою над викоріненням якої потрібно працювати не одне десятиліття.

Вирішення проблеми протидії корупції значною мірою залежить від того, наскільки правильно і глибоко є зрозумілою її соціальна сутність для народу України. Іншими словами, кожна особа, яка намагається «спростити» шлях певного вирішення проблеми, повинна задуматись над тим, чи дійсно

таке вирішення буде правильним з боку морально-етичних норм.

Економічні наслідки корупції проявляються в тому, що вона: підриває економічну систему держави; дискредитує економічні реформи; порушує основні засади господарської діяльності; перешкоджає надходженню внутрішніх та зовнішніх інвестицій; є причиною фінансових криз; порушує конкурентні засади економіки, сприяє розвитку недобросовісної конкуренції; сприяє монополізації економіки; перешкоджає розвитку ринкових відносин, передусім середнього та малого підприємництва; дискримінує підприємців з боку корумпованих чиновників; сприяє криміналізації та тінізації економіки, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; призводить до необґрунтованого підвищення собівартості продукції; викривляє принципи проведення приватизації; скорочує надходження до бюджету; ускладнює економічні відносини з іншими державами [3, с. 49].

До найбільш негативних наслідків впливу корупції на економіку дослідники відносять:

1. Розширення тіньової економіки. Це призводить до зменшення податкових надходжень до бюджету. Як наслідок, держава втрачає фінансові важелі управління економікою.

2. Порушуються конкурентні механізми ринку, оскільки часто у виграші залишається не той, хто конкурентоспроможний, а той, хто незаконно зміг отримати переваги.

3. Неефективно використовуються бюджетні кошти, зокрема при розподілі державних замовлень та пільг.

4. Підвищуються ціни за рахунок «корупційних витрат». У результаті страждає споживач.

5. Розширюються масштаби корупції в неурядових організаціях (на фірмах, підприємствах, в громадських організаціях). Це призводить до зменшення ефективності їхньої роботи, а відповідно, знижується ефективність економіки країни загалом.

Вирішенням цих проблем є забезпечення економічної безпеки шляхом: системної протидії організованих економічних

злочинності та «тінізації» економіки на основі формування переваг легальної господарської діяльності та водночас консолідації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів, виявлення активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскації.

Основою організаційно-економічних засобів протидії корупції повинні стати значне розширення застосування науково обґрунтованих штрафних санкцій; уведення ефективних систем матеріального і морального стимулювання державних службовців; створення ефективної системи конкуренції, оцінювання та посадових переміщень державних службовців.

Підсумовуючи все вище зазначене можна зробити висновки, що на законодавчому рівні держава чітко визначила позицію щодо викорінювання корупції, однак потрібно втілити ці аспекти в життя, які стосуються запобігання корупції, як в економічній безпеці, так і в цілому. Ці позиції ми бачимо на прикладі прийняття закону про створення Вищого Антикорупційного суду.

Також такі дії полягають у створенні надійної системи блокування та попередження корупційних схем, яка б забезпечувала її стабільність та розвиток; посилення ролі громадянського суспільства та засобів масової інформації у виявленні та запобіганні корупції; удосконалення діяльності правоохоронних органів, спрямованої на виявлення корупційних проявів, та забезпечення притягнення винних осіб до відповідальності.

1. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26.05.2015 № 287/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/paran7#n7>

2. Губарева І. О., Доровський В. О. Протидія корупції в системі забезпечення економічної безпеки України. *Проблеми економіки*. 2010. № 1. С. 14–18.

3. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії: монографія. К.: Юридична думка, 2004. 400 с.

Ю. Р. Лозинський,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

З метою пришвидшення усіх процесів, пов'язаних з асоціацією України з ЄС та спрощенням візового режиму з країнами Європейського Союзу, упродовж останніх років запроваджено низку змін до законодавства, а також продовжується реформування органів виконавчої влади, відбуваються складні реформи судової системи.

Необхідно зробити важкі, але важливі кроки у сфері запобігання та боротьби з корупцією. Корупція стала універсальною проблемою, яка впливає на всі сфери суспільного життя, а найбільше вражає сферу взаємовідносин громадян з органами державної влади та місцевого самоврядування, з якими найчастіше стикаються громадяни при реалізації своїх конституційних прав.

Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року визначає корупцію як використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей із метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки (пропозиції) такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка (пропозиція) чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Кодекс України про адміністративні правопорушення також містить цілу низку статей, в яких передбачаються санкції за правопорушення, пов'язані з корупцією. Так, можна навести норми ст. 164-12 «Порушення бюджетного законодавства»,

ст. 164-14 «Порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти», ст. 184-1 «Неправомірне використання державного майна», ст. 212-2 «Порушення законодавства про державну таємницю» та багато інших.

Водночас частина 3 статті 2 КУпАП встановлює, що «положення цього Кодексу поширюються і на адміністративні правопорушення, відповідальність за вчинення яких передбачена законами, ще не включеними до Кодексу» [1].

Антикорупційна політика в Україні неможлива без послідовних, спланованих і скоординованих системних дій органів публічної влади як на загальнодержавному, так і особливо – на місцевому рівнях. Така антикорупційна політика в програмно-цільовому вимірі має поєднувати три стратегічні напрямки – стратегію суспільного усвідомлення, стратегію попередження та стратегію невідвратної відплати.

Виокремлено структурні елементи антикорупційної стратегії – механізми запобігання корупції в органах місцевої влади: інституціонально-управлінський, політико-правовий, соціально-економічний, суспільно-громадянський та етично-психологічний з урахуванням того, що найбільшу ефективність суспільство отримує в разі не поодинокого самостійного застосування тих чи інших з перерахованих механізмів в тій чи іншій галузі державного регулювання, а у випадку синергетичного поєднання всіх цих механізмів в єдиному комплексному механізмі запобігання та протидії корупції, закріпленому в Національній антикорупційній стратегії, яка є стрижневим інструментом загальнодержавної, регіональної і місцевої антикорупційної політики

Адміністративно-правовий механізм протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаних з корупцією – це система правових засобів, що інтегруються та організованість яких дає змогу уповноваженим суб'єктам послідовно й ефективно здійснювати діяльність із протидії таким правопорушенням в органах державної влади й органах місцевого самоврядування за допомогою заходів організаційно-правового характе-

ру й адміністративного примусу. У той же час варто відмітити, що зазначені заходи належить застосовувати представникам окремих об'єднань громадян, наділеним деякими адміністративно-владними повноваженнями [3].

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

3. Клок О. В. Стан протидії адміністративним корупційним правопорушенням в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. *Проблеми законності*: зб. наук. пр. Харків, 2014. Вип. 127. С. 111–120.

В. О. Луговий,

здобувач кафедри адміністративної діяльності
(Національна академія внутрішніх справ)

КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Реалізація заходів запобігання корупції в органах публічної влади передбачає чітке уявлення про масштаби цього явища. Щоб досягти відчутних результатів у цьому напрямі, така діяльність повинна здійснюватися систематично та послідовно, з урахуванням усіх необхідних чинників. Для цього безперечно слід використовувати такий метод публічного управління як планування.

Так, правовою основою планування заходів запобігання корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування є Закон України «Про запобігання корупції» [1], Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [2], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антико-

рупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки» [3] та інші нормативно-правові акти.

Навіть найкращий план не виконається сам по собі, тільки через те, що є таке рішення органу державної влади чи органу місцевого самоврядування. До виконання плану, як правило, задіяні різні суб'єкти, однак головним з них залишається керівник органу чи структурного підрозділу, який його затвердив. На нього, перш за все, покладається контроль за виконанням запланованих заходів.

Але також потрібен і відповідний управлінський потенціал, який залежить як від якості людських ресурсів, залучених до процесу управління виконанням плану, так і від наявності відповідної актуалізованої інформаційної бази, інших технічних засобів, а головне – організаційних структур і процедур, що забезпечують контроль за процесом загалом (загальний моніторинг), і хід самого процесу (виконання конкретних завдань плану).

Необхідна конкретизація відповідальності за моніторинг і організацію виконання окремих завдань плану може бути досягнута на рівні основних структурних підрозділів органу державної влади чи місцевого самоврядування, що здійснюють управління відповідними напрямками роботи, до яких, при необхідності, можуть і повинні бути залучені, й інші підрозділи, й інші організації.

Контроль за виконанням плану – це діяльність, спрямована на забезпечення належного та вчасного його виконання, яка включає в себе:

- постійний моніторинг стану виконання завдань шляхом отримання від виконавців відповідної попередньої та підсумкової інформації, а також контролю за дотриманням попередніх та кінцевих строків, установлених для виконання плану;
- перевірку досягнутих результатів та співставлення їх з результатами, які передбачено отримати під час виконання поставлених завдань;
- виявлення причин та умов, що призвели до невиконання, неналежного та (або) невчасного виконання плану, їх усунення та своєчасне інформування керівництва;

- проведення, у разі потреби, поглибленого вивчення і перевірки стану виконання плану із залученням відповідних органів та фахівців, заслуховування на нарадах відповідальних виконавців і їх керівників;

- підготовку відповідних пропозицій щодо застосування заходів дисциплінарного впливу до працівників, які порушують виконавську дисципліну.

Стосовно планування заходів щодо запобігання корупції в органах національної поліції контроль можна визначити як процедуру, відповідно до якої уповноважені посадові особи органів та підрозділів поліції оцінюють стан дотримання виконавської дисципліни, тобто неухильного додержання належного, своєчасного та якісного виконання посадовими особами органів та підрозділів поліції функціональних обов'язків (посадових інструкцій), наказів, доручень, рішень, нормативно-правових актів, планів, програм тощо [4].

Розрізняють, як правило, три основних види контролю за виконанням планів: попередній, поточний та заключний [5, с. 85].

Попередній контроль (запобіжний, превентивний) здійснюється безпосередньо в процесі підготовки плану. Його мета – усунути недоліки, які можуть виникнути при розробці плану: обмеженість, суперечливість, неконкретність, незабезпеченість ресурсами тощо.

Поточний контроль (оперативний) здійснюється в процесі виконання плану. Він може бути спрямований на весь план або його частину, може носити проміжний характер або орієнтуватися на кінцевий результат. Його мета – виявити труднощі в реалізації плану, визначити та усунути недоліки і прорахунки в роботі окремих співробітників, оцінити фактичний стан виконавської дисципліни і тим самим безпосередньо вплинути на успішний хід реалізації плану.

Заключний контроль (інакше кажучи, наступний, подальший) здійснюється після остаточного виконання плану. Його мета – оцінити ступінь реалізації поставлених завдань, ефективність прийнятого плану, його вплив на конкретні результати

діяльності. Саме на цій стадії контрольної діяльності рекомендується обговорювати підсумки виконання плану.

Слід зазначити, що успішність здійснення контролю передбачає послідовне застосування усіх його видів.

В процесі здійснення контролю мають використовуватись різні його форми. Найчастіше проводяться гласна та негласна перевірки; вивчення конкретних результатів виконання окремих заходів; заслуховування окремих керівників і виконавців на нарадах; комісійні перевірки тощо.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14.10.2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.

3. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 265. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/265-2015-%D0%BF>.

4. Про затвердження Інструкції з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України: Наказ МВС України від 13.06.2016 р. № 503. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

5. Матвієнко О., Цивін М. Основи організації електронного документообігу: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 112 с.

І. О. Луговий,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративної діяльності
(Національна академія внутрішніх справ)

РОДИННІ ЗВ'ЯЗКИ ТА КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ

Попередження негативного впливу родинних зв'язків, здатних вплинути на об'єктивність виконання державними

службовцям своїх обов'язків і прийняття ним рішень, знайшло відображення в українському законодавстві.

Так, відповідно до Закону України «Про державну службу» не допускається призначення на посаду державної служби особи, яка буде прямо підпорядкована близькій особі або якій будуть прямо підпорядковані близькі особи. У разі виникнення таких обставин, відповідні особи, близькі їм особи зобов'язані повідомити про це керівника державної служби та вжити заходів до усунення таких обставин у 15-денний строк.

Якщо в зазначений строк такі обставини добровільно не усунуто, керівник державної служби повинен вжити у місячний строк заходів до їх усунення. Для цього керівник державної служби може перевести державного службовця за його згодою на іншу рівнозначну вакантну посаду державної служби в цьому державному органі або дати згоду на переведення до іншого державного органу.

У такому разі переведення державного службовця здійснюється без обов'язкового проведення конкурсу. У разі неможливості переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади [1].

Схожі обмеження містить і Закон України «Про запобігання корупції». Однак цей Закон встановлює виключення для деяких категорій. Вимоги щодо прямого підпорядкування не поширюються на:

- народних засідателів і присяжних;
- близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи;
- осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах [2].

Виходячи з логіки закону особиста зацікавленість державного службовця, заснована на родинних зв'язках, здатна вплинути на прийняті ним відповідно до своїх посадових обов'язків рішення і може, на наш погляд, негативно позначатися на реалізації ним своїх владних повноважень і завдавати шкоди інтересам служби.

До кола близьких осіб, які не можуть бути у прямому підпорядкуванні закон відносить осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, а також – незалежно від зазначених умов – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням.

Слід зазначити, що умовою невідповідності закону виступають відносини виключно прямого підпорядкування, під яким розуміються відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням.

Наприклад якщо взяти практику притягнення до дисциплінарної відповідальності в органах Національної поліції, то правом накладання дисциплінарних стягнень користуються тільки прямі начальники.

Такими є начальники, яким особи рядового і начальницького складу підпорядковані по службі хоча б тимчасово, якщо про це оголошено наказом [3].

Встановлені обмеження не мають на меті обмеження громадянських прав публічних службовців і спрямовані на забезпечення незалежності їх службової діяльності, запобігання корупції, створення нормальних умов для роботи державних органів.

Разом з тим схожі обмеження закон пов'язує і з поняттям конфлікту інтересів. Так під реальним конфліктом інтересів розуміється суперечність між приватним інтересом особи та її

службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. В свою чергу приватний інтерес – будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях. Як бачимо в контексті конфлікту інтересів теж зачіпаються питання родинних зв'язків.

Найбільше це виявляється при притягненні особи до адміністративної відповідальності.

Главою 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення не передбачається відповідальності за порушення обмежень щодо спільної роботи близьких осіб. Аналіз судової практики показує, що за дані діяння особи притягуються до відповідальності за ст. 172-7 КУпАП «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» [4].

Це ще раз підтверджує взаємозв'язок цих двох видів обмежень, які застосовуються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та необхідність подальшого наукового дослідження проблем їх співвідношення.

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

3. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22.02.2006 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-15>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page11>.

М.-М. Б. Луценко,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня
«магістр» факультету № 1 ПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

В. М. Висоцький,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СТАН ТА НАСЛІДКИ КОРУПЦІЇ В ОСВІТІ

Корупція одне з найбільш поширених негативних явищ у багатьох сферах людської діяльності, яке існує в суспільстві кожної країни, що розвивається, а також розвинутих країн, зокрема демократичноорієнтованих. Причин для поширеності та «всюдисучності» корупції є безліч, зокрема: соціальні, правові, економічні, моральні, політичні, психологічні, бюрократичні, низький рівень правової освіти, а також історичні та зумовлені факторами ментальності.

Враховуючи результати численних та щорічних опитувань, проведених урядовими та неурядовими організаціями, об'єднаннями, уповноваженими органами, а також опитуваннями проведеними он-лайн на різноманітних веб-ресурсах, статистики притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності, можна зробити висновок, що корупція у сфері надання освітніх послуг є однією із найбільш поширених. Зокрема, Національний інститут стратегічних досліджень на власному веб-ресурсі опублікував дослідження, яке присвячене проблемі існування корупції в освітній галузі України. Показовим є те, що тільки третина молодих людей оцінює корупцію в сфері освіти як злочин. 33,5% сприймають корупційні дії як можливість вирішити власні проблеми, а близько 20% вважають прояви корупції нормою сучасного суспільного життя. Всеукраїнське репрезентативне опитування студентів, прове-

дене фондом «Демократичні ініціативи» спільно з Ukrainian Sociology Service за результатами 2011 року, засвідчило, що 33,2% опитуваних безпосередньо стикались з корупцією у вищому навчальному закладі, 29,1% чули про неї від тих, хто відчув її на собі, і тільки 37,7% не мають такого досвіду [1].

Не менш цікаві відомості щодо корупції у закладах, що надають освітні послуги, були опубліковані на веб-ресурсі організації «Transparency International». Згідно з повідомленнями викривачів, на сьогоднішній день «благодійні внески» у дитячі садочки складають 50–1000 грн., вступні іспити у вузі коштують від 6 000 грн., продаж дипломних робіт у вузах – 1000 грн., вартість одного модуля в регіональному вузі – 150–350 грн., вартість сесії в технікумі – 2 000 грн., вступ до магістратури відомого вузу, який готує юристів та правоохоронців – 1000–1500 \$ [2].

Якщо задавати додаткові питання, що сприяє поширенню корупції в суспільстві та освіті, то одним із важливих чинників її поширення є – толерантне ставлення до корупційних проявів, а також тотожність корупції із ринковими відносинами, тобто надання певних (додаткових) послуг, переваг, пільг, або вирішення певних проблем за певну ціну, що знаходить своє підтвердження у вищевказаному дослідженні. В той же час, відповідно до опитувань, більше половини населення України (51,1% опитаних) ставиться до корупції як до ринкового механізму для вирішення власних проблем, не вбачаючи в цьому нічого поганого, більше 60% – бере активну участь в корупційних діях, і лише близько 36% населення України готові протидіяти корупції. Цей досвід формує толерантне ставлення громадян до корупції [1].

Якщо акцентувати увагу на тому, що корупція як негативне суспільне явище є перешкодою досягнення певної суспільно-значимої мети, то корупція в освітній галузі є перешкодою для досягнення мети освіти. Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [3].

Негативні наслідки корупції у сфері надання освітніх послуг є особливими тим, що вона має латентний характер та здійснює вплив на стратегічні (довгострокові) перспективи розвитку держави, оскільки освічені спеціалісти є ключовим елементом у будь-якій виробничій сфері, сфері надання послуг, а також інших сферах людської діяльності, котрі є визначальними для благополуччя населення, а також економічного, соціального, культурного, духовного, морального розвитку держави.

Освічене суспільство – це стратегічний ресурс держави, який робить її конкурентоспроможною на світовому ринку. На думку експертів, ситуацію, що існує сьогодні в українській освітній галузі, можна характеризувати як кризову. Не останню роль у цьому відіграє корупційна складова, починаючи з навчальних закладів дошкільного типу і закінчуючи вищими навчальними закладами (ВНЗ) [1].

Враховуючи наведене вище, можна зробити наступне припущення, що на заваді до всебічного розвитку людини як особистості, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, а також за рахунок утворення з таких громадян суспільства, що збагатить на цій основі інтелектуальний, економічний, творчий, культурний потенціал Українського народу – знаходиться таке негативне суспільне явище, як корупція в освіті. А складність боротьби та подолання цього суспільного

явища зумовлене такими факторами як: толерантне ставлення, неналежний рівень правової свідомості та освіченості населення, а також негативними факторами у соціальній, правовій, економічній, політичній галузях держави – що можна назвати замкнутим та порочним колом.

1. Корупція в освітній галузі: загрози стратегічному розвитку українського суспільства. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1154/> (дата звернення: 17.05.2018).

2. Корупція в освіті лідирує – про що повідомляють викривачі корупції. URL: <https://ti-ukraine.org/infographics/koruptsiya-v-osviti-lidyruє-pro-scho-povidomyayut-vykryvachi-koruptsiji/00> (дата звернення: 17.05.2018).

3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Дата оновлення: 05.09.2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 17.05.2018).

О. З. Мармура,

викладач кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ІПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ ЧИ НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ

Без сумніву, більшу частину порушень в сфері службової діяльності становлять порушення, пов'язані із невиконанням чи неналежним виконанням службових обов'язків. Зрозуміло, що більшість із них – це дисциплінарні і, подекуди, адміністративні правопорушення. Однак, очевидно, мають місце і правопорушення, що законом відносяться до злочинів. Спробуємо розібратись яв питанні кримінальної відповідальності за невиконання чи неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків.

Така відповідальність, насамперед, передбачена у ст. 367 КК України «Службова недбалість». Службова недбалість, відповідно до цієї статті, полягає у невиконання або неналежному виконанні службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди. На думку авторів підручника з кримінального права України, несумлінне ставлення до своїх службових обов'язків має місце, якщо службова особа повинна була, і мала реальну можливість виконати покладені на неї службові обов'язки належним чином [1, с. 553]. Із диспозиції статті, а також із такого тлумачення випливає, що аналізованою статтею охоплюються всі випадки невиконання чи неналежного виконання службових обов'язків, якщо таким діянням спричинено істотної шкоди.

Однак статтею 367 КК України, як видається, відповідальність за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків, не обмежується.

Для відшукування всіх норм з'ясуємо, що слід розуміти під невиконанням, а також під неналежним виконанням службових обов'язків.

В одному із науково-практичних коментарів, невиконання службових обов'язків розтлумачено як невчинення (ігнорування) службовою особою дій, передбачених як безумовних для виконання нею по службі, а неналежне виконання – як дії службової особи в межах зазначених обов'язків, які виконані нею не відповідно до вимог інтересів служби [2, с. 874].

Виходячи із такого розуміння, невиконання чи неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків, за певних умов, може бути кваліфіковане як зловживання владою або службовим становищем, за статтею 364 КК України, або як зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, за статтею 364-1 КК України. Такими умовами є заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб; наявність прямого умислу, а також спеціальної мети – одержання неправомірної вигоди.

Ряд статей, які встановлюють відповідальність службових осіб за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків, передбачені у Розділі «Злочини проти правосуддя». Так за ст. 371 КК України «Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою» підлягатиме службова особа, яка за наявності підстав для цього, не звільнила, чи звільнила невчасно з-під варти чи з-під домашнього арешту особу. За статтею 374 КК України «Порушення права на захист» слід кваліфікувати діяння слідчого прокурора або судді, які не допустили чи не надали своєчасно захисника. У випадку неприйняття рішення, несвоєчасного прийняття або прийняття недостатньо обґрунтованих рішень, а також невжиття, несвоєчасного вжиття достатніх заходів для безпеки працівників суду, правоохоронних органів або осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей та їхніх близьких родичів, що спричинило тяжкі наслідки, службова особа органу, на який покладено функції забезпечення безпеки цих осіб повинна підлягати кримінальній відповідальності за ст. 380 КК України. За невиконання службовою особою судового рішення, якщо це пов'язано із її службовою діяльністю, вона повинна підлягати кримінальній відповідальності за чч. 2–4 ст. 382 КК України.

Військові службові особи, у випадку недбалого ставлення до військової служби, а також у випадку умисного неприпинення злочину, що вчиняється підлеглим, або не направлення до органу досудового розслідування повідомлення про підлеглого, який вчинив кримінальне правопорушення, іншого умисного невиконання дій, які за своїми службовими обов'язками повинна була виконати, якщо це заподіяло істотну шкоду, повинні підлягати кримінальній відповідальності відповідно за статтями 425 та 426 КК України.

Ряд статей, які передбачають кримінальну відповідальність за невиконання чи неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків знайшлися і в інших розділах Особливої частини КК України. Зокрема: в ст. 157 КК України (в частині ухилення члена виборчої комісії у роботі комісії без поважних причин); у ст. 175 КК України (стосується випадків

безпідставної невиклати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат громадянам більш як за один місяць, вчиненої умисно керівником підприємства, установи або організації); у ст. 209-1 КК України (в частині неподання, несвоєчасного подання інформації про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають фінансовому моніторингу, спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади зі спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу, якщо такі дії заподіяли істотну шкоду); у статтях 212, 212-1 КК України (в частині умисного ухилення службової підприємства, установи чи організації від сплати податків, зборів, що входять в систему оподаткування і введені в установленому законом порядку, а також єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що призвело до фактичного ненадходження до бюджетів чи фондів коштів у значних розмірах (які в 1000 і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян); у ст. 232-2 (ненадання службовою особою емітента інвестору в цінні папери на його письмовий запит інформації про діяльність емітента в межах, передбачених законом, якщо це заподіяло інвестору матеріальну шкоду в значному розмірі (в 500 і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян); у ст. 237 КК України (стосується ухилення від проведення або неналежного проведення на території, що зазнала забруднення небезпечними речовинами або випромінюванням, дезактиваційних чи інших відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення особою, на яку покладено такий обов'язок, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки); у ст. 238 КК України (в частині приховування службовою особою відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою); у статтях 284, 285 (ненадання допомоги капітаном судна в разі зіткнення з іншим судном екіпажу та пасажиром останнього, а також

зустрінутим у морі або на іншому водному шляху особам, які зазнали лиха та неповідомлення капітаном судна іншому судну, що зіткнулося з ним на морі, назви і порту приписки свого судна, а також місця свого відправлення та призначення); у ст. 329 КК України (мова йде про втрату документів або інших матеріальних носіїв секретної інформації, що містять державну таємницю, а також предметів, відомості про які становлять державну таємницю, особою, якій вони були довірені, якщо втрата стала результатом порушення встановленого законом порядку поводження із зазначеними документами та іншими матеріальними носіями секретної інформації або предметами).

Окрім цього, службові особи можуть нести кримінальну відповідальність за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків за статтями, мова в яких йде про порушення певних спеціальних правил, які зобов'язують до вчинення певних дій (наприклад, ст. 281 КК України).

Всі наведені норми, до певної міри, можна вважати спеціальними щодо норм, передбачених статтями 364, 364-1 та 367 КК України, а тому саме перші слід застосовувати у випадках конкуренції норм.

Вважаю за необхідне також зупинитись на питанні відмежування зловживання владою, службовим становищем чи повноваженнями (статті 364, 364-1 КК України) від службової недбалості (ст. 367 КК України). Ознайомившись із навчальною та довідковою літературою, дійшов до висновку, що основна відмінність – це форма вини: умисна у першому випадку і необережна у другому. Однак, по-перше, із статті 367 КК України це не впливає (за граматичним тлумаченням), а по-друге, за такого розуміння поза межами кримінально-правового регулювання залишаються випадки умисного невиконання чи неналежного виконання службових обов'язків без мети отримання неправомірної вигоди. З цього приводу навіть згадується Проект закону України № 7371 від 07.12.2017, яким пропонувалось доповнення КК України статтею 364-2 «Саботаж», яка б за змістом охоплювала умисне невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків.

Виходячи із чинної редакції ст. 367 КК України, вважаю, що її можна застосовувати і у випадках умисного невиконання

чи неналежного виконання службових обов'язків, адже вказівка на форму вини там відсутня, а несумлінне ставлення, виходячи із наведеного на початку трактування цього поняття, не виключає умислу. Більше того, такий підхід частково і застосовується в судовій практиці, оскільки не виконуючи чи неналежно виконуючи службові обов'язки, особа, здебільшого, бажає так поступати, і лише до наслідків ставиться необережно (тобто має місце так звана змішана форма вини). Хоча з іншої сторони, цілком погоджуюсь з тим, що застосування статті 367 КК України у випадках умисного виконання чи неналежного виконання службових обов'язків, на сьогоднішній день, викличе масу заперечень серед учасників кримінального процесу, і це, скоріш за все, результат того, що так склалась правозастосовна практика. Однак інакше притягнути до кримінальної відповідальності за умисне невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків без мети одержання неправомірної вигоди і за відсутності спеціальної норми, неможливо. Враховуючи це, необхідним є редагування певним чином статей 364, 364-1 та 367 КК України, так, щоб забезпечити безспірне застосування відповідних норм, виключаючи прогалини кримінально-правового регулювання.

Отже КК України містить чимало норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за невиконання чи неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків, розміщених в різних розділах КК України. Загальними нормами є норми, передбачені статтями 364, 364-1 та 367 КК України, які слід застосовувати тоді, коли такі діяння не охоплюються іншими статтями. Відмежовувати норми, передбачені статтями 364, 364-1 КК України від норми, регламентованої ст. 367 КК України слід, насамперед, за спеціальною метою – одержання неправомірної вигоди.

1. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5 вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2015. 680 с.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

А. В. Окушко,
здобувач вищої освіти освітнього
ступеня «магістр» факультету № 1 ПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

В. М. Висоцький,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРИЙНЯТТЯМ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Досудове розслідування кримінальних проваджень у значній мірі залежить від рівня ефективності взаємодії слідчого з іншими підрозділами Національної поліції, що приймають активну участь у сфері розслідування злочинів. Добре налагоджена, раціональна та ділова взаємодія слідчого й підрозділів Національної поліції служить однією з найважливіших умов, що забезпечують успішне розслідування кримінальних проваджень пов'язаних з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

У процесі розслідування злочинів, пов'язаних з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою найбільш раціональною та ефективною є постійна взаємодія слідчих і оперативних підрозділів органів Національної поліції, що дозволяє поєднувати слідчі розшукові дії та оперативно-розшукові заходи на стадії досудового розслідування. В даному випадку специфічної актуальності набуває науково-практичне дослідження проблематики правового

ґрунтування взаємодії слідчих та оперативних підрозділів і формування наукових положень, які спрямовані на підвищення активності в розслідування злочинів названої категорії.

Питанню взаємодії слідчих та оперативних підрозділів під час розслідування злочинів велику увагу у своїх працях приділили А. Ф. Волобуєв, В. А. Гласков, В. П. Захаров, В. С. Зеленецький, М. С. Казаренко, В. О. Коновалов, О. М. Купріянов, В. Г. Лукашевич, В. Т. Нор, В. В. Пивоваров, Д. П. Письмений, В. Д. Пчолкін, І. А. Скуляк, Л. Д. Удаловаї, В. М. Федченко, Н. П. Черняк, Л. І. Щербина та ін.

В. П. Захаров вважає, що під взаємодією необхідно розуміти засновану на законах, узгоджену за місцем і часом, метою спільну діяльність, що спрямована на інтеграцію зусиль, ефективно та комплексне використання сил, засобів та методів оперативних підрозділів [1, с. 130].

Засвоївши сукупність великої кількості ознак, які надають сутності процесу взаємодії, В. Д. Пчолкін зазначив поняття взаємодії як засновану на спільності цілей і завдань, погоджену за часом, місцем і змістом, визначену законодавством діяльність компетентних суб'єктів щодо раціонального застосування наявних сил, засобів і методів для своєчасного виявлення, попередження та розкриття злочинів пов'язаних з прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою [2].

Свою думку стосовно поняття взаємодії надає О. М. Бандурка, який визначає її як комплекс спільних, або узгоджених за часом і місце дії кількох оперативних підрозділів по вирішенню певних завдань в боротьбі зі злочинністю спільними зусиллями [3, с. 139–140].

На відміну від інших науковців, досить цікавим є тлумачення С. А. Невського, який не поділяє думки більшості вчених стосовно використання терміна «взаємодія» та вважає більш ефективним використання терміна «співробітництво» як такого, що забезпечує внутрішній, рефлексивний, мотиваційний та професійний вияв самовираження сторін, що спільно діють. Він гадає, що категорія «співробітництво» відповідає гармонійно-

му й повному злиттю спільних зусиль підрозділів Національної поліції та слідчого в процесі супроводження кримінального провадження та за своїм навантаженням виражає спільну діяльність, що включає в себе не тільки погодження дій між суб'єктами, а й взаємне обґрунтування, засвоєння й реалізацію ними завдань, мети, засобів і самого процесу цієї спільної діяльності [4, с. 7–9].

На мою думку, найбільш доцільним є тлумачення А. Я. Хитри, який зазначає, що взаємодія слідчого із співробітниками оперативних підрозділів під час здійснення кримінального провадження – це заснована на законі і спільності завдань у кримінальному судочинстві погоджена колективна діяльність, яка передбачає ефективне використання правових заходів і сил слідчих, обумовлена їх компетенцією і формами діяльності і спрямована на розслідування і попередження злочинів [5, с. 157].

Відповідно до п. 12 Наказу МВС України № 575 від 07.07.2017 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» досудове розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності здійснюється спеціалізованими підрозділами слідчих управлінь ГУНП та слідчими територіальних органів, підрозділів поліції, які спеціалізуються на розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеної категорії, після визначення прокурорами відповідного рівня за слідчим управлінням ГУНП юрисдикції місця вчинення таких кримінальних правопорушень.

Матеріали оперативного підрозділу, у тому числі територіальних підрозділів Департаменту захисту економіки Національної поліції України, в яких зафіксовано фактичні дані про прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, що направляються до слідчого підрозділу для початку та здійснення досудового розсліду-

вання, в обов'язковому порядку повинні містити відомості про проведену роботу із забезпечення відшкодування завданої шкоди, у тому числі вжиті заходи з розшуку майна і коштів, на які може бути накладено арешт, та про їх місцезнаходження [6].

Початковим підґрунтям розслідування злочинів пов'язаних з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, як правило, є заява громадянина чи безпосереднє виявлення злочину. Саме з моменту прийняття заяви, на мою думку, має відбуватись чітка взаємодія між органами досудового розслідування та іншими підрозділами Національної поліції. Адже будь-які процесуальні помилки на цьому етапі можуть зашкодити подальшому розслідуванню злочину.

Головним чинником, який має значення для подальшого розслідування, являється підготовка і сама «реалізація» факту отримання неправомірної вигоди. Саме в ході досудового розслідування за допомогою інших підрозділів Національної поліції, які вправі здійснювати оперативний супровід стосовно злочинів даної категорії необхідно належним чином зафіксувати факт домовленості між особою, яка отримає неправомірну вигоду і особою, яка надаватиме неправомірну вигоду про предмет неправомірної вигоди, його розмір і незаконні дії службової особи, які вона має вчинити або утриматись від їх вчинення для отримання неправомірної вигоди. Крім того, за допомогою інших підрозділів Національної поліції, які вправі здійснювати супровід стосовно злочинів даної категорії, слід довести, що вказані матеріальні цінності були прямо використані для задоволення власних матеріальних потреб особи, яка отримає неправомірну вигоду або третіх осіб, в інтересах яких він діяв.

Ознайомившись із вище вказаним Наказом МВС України № 575 від 07.07.2017 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» доречно звернути увагу на прогалину, стосовно

уточнення переліку тих підрозділів органів досудового розслідування Національної поліції котрі в змозі розслідувати злочини, пов'язані з прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Аналізуючи взаємодію слідчого з оперативними підрозділами при виявленні та розслідуванні злочинів, пов'язаних з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у рамках нового КПК необхідно дійти висновку про те, що: по-перше, положення наказу МВС № 575 від 07.07.2017 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» дають змогу розширення кола суб'єктів, що на мою думку є негативним чинником, який може зашкодити дотриманню принципу конспірації; по-друге, така діяльність, беручи до уваги складність економічних злочинів, потребує належного науково-методичного забезпечення; по-третє, найефективніша організація розслідування злочинів, пов'язаних з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою можлива тільки при створенні слідчо-оперативних груп на стадії виявлення фактичних даних злочинної діяльності.

1. Захаров В. П. Проблеми діяльності оперативних підрозділів кримінально-виконавчої системи щодо боротьби зі злочинністю (за матеріалами Державного департаменту України з питань виконання покарань): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2001.

2. Пчолкін В. Д. Шляхи удосконалення взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинами в економічній сфері. *Удосконалення взаємодії оперативних підрозділів ОВС і транспортної міліції при розкритті та розслідуванні злочинів*: матеріали наук.-практ. конф. Львів: ЛІВС при НАВС України, 2003.

3. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина І: підручник. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.

4. Невский С. А., Сычев Е. А. Взаимодействие следователей и органов дознания при расследовании преступлений. *Российский следователь*. 2003. № 9. С. 7–9.

5. Хитра А. Я., Кучер В. О. Взаємодія слідчого та органу дізнання при провадженні кримінальних справ: курс лекцій. Львів: ЛьвДУВС, 2009. 100 с.

6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів судового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07.07.2017 року № 575. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17/page>

К. М. Пазина,

курсант 2 курсу, 2 група, факультету № 1
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

Л. М. Сукмановська,

старший викладач кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ У СВІТЛІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В УКРАЇНІ

Корупція являється одним із основних способів руйнування системи державної влади. Факти правопорушень, пов'язаних з корупцією, в органах державної влади на усіх її щаблях вражають суспільство і громадськість, підривають довіру громадян до державних інституцій. У суспільстві давно набули поширення думки про те, що працівники органів державної влади використовують своє службове становище для задоволення власних інтересів, що для них державні справи мають другорядне значення. В очах населення, це має дуже негативне значення, адже зникає певний авторитет органів державної влади, правоохоронних та судових органів, що може призвести до такого страшного явища, як правовий нігілізм.

Дослідження проблеми корупції можна знайти у працях В. П. Авер'янова, А. Н. Бандурки, А. Т. Білоуса, А. В. Гайдука, В. А. Глушкова, Ю. В. Грошового, А. Н. Джужа, Е. Б. Дідоренка,

А. П. Закалюк, В. Т. Зеленецького, М. І. Камлик, В. К. Колпакова, С. Ф. Константинова, О. Кузьменко, М. В. Лошицького, М. І. Мельника, В. І. Олефіра, В. М. Поповича, В. В. Сташиса, В. Д. Сущенко, А. Я. Ція, Р. М. Тучак, В. П. Голосниченка, М. І. Хавронюка, В. І. Шакуна, М. Я. Шевця, Ю. С. Шемшученка та інших. Проте різноманіття досліджень з різних галузей права з антикорупційної діяльності, протидія корупції потребує постійного вдосконалення як загальних підходів до змісту її поняття, так і напрямків деталізації антикорупційної політики.

На жаль, на сьогоднішній день немає жодної у світі держави, яка б існувала без корупції. Проте, ми повинні зазначити, що існує певний перелік країн, що мають значну та прогресивну систему протидії такого явища [1, с. 28]

Корупція (від лат. *corruptere* – *псувати*) – протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їхніх прав і посадових можливостей для особистого збагачення; підкупність і продажність громадських і політичних діячів. Найчастіше термін застосовується по відношенню до бюрократичного апарату і політичної еліти [2].

На думку А. П. Закалюка, який сформулював загальне (соціальне) поняття корупції, остання є виявом суспільно неприйнятної та переважно суспільно небезпечної діяльнісної активності людей, наділених владними або іншими публічними повноваженнями та пов'язаними з ними можливостями, або тих, що прагнуть скористатися останніми з метою одержання будь-яких благ (переваг, послуг, пільг тощо) для себе чи інших осіб не на основі офіційно визначеного порядку (підстав, норми), а на підґрунті реалізації особистої зацікавленості, що призводить до деформації (розкладання) публічних відносин [3, с. 186].

Під корупцією розуміють соціокультурне явище, що полягає у руйнування влади, при якому державні (муніципальні) службовці й інші особи, уповноважені на виконання державних функцій, використовують своє службове становище, статус і авторитет займаної посади у корисливих цілях для особистого збагачення або в групових інтересах [4, с. 8].

Проблема існування та поширення корупції в органах державної влади є досить суттєвою, оскільки її поширення негативно впливає на фінансову, банківську та податкову систему країни. Разом з тим, характерною рисою сьогодишнього стану справ у сфері боротьби з корупцією в Україні є те, що заходи, які здійснюються, не дають бажаного результату. Корупція залишається одним із найпоширеніших і найчисленніших злочинів у нашій державі. Суттєвим недоліком поточного стану боротьби з корупцією є те, що правоохоронні органи нейтралізують лише безпосередніх виконавців корупційних діянь. Поза їхньою увагою залишаються центральні фігури, які розробляють схеми і сценарії корупційних діянь, посадові особи, які сприяють утворенню, прикриттю й захисту цих злочинних груп [5, с. 115].

Рівень та масштаби корупції в країні, ефективність протидії корупційним процесам значною мірою залежать від доброчесності виборних посадових осіб, демократичності політичної системи загалом і виборчого процесу зокрема. Останні виборчі кампанії в Україні свідчать, що грубі порушення демократичних принципів волевиявлення (втручання влади у виборчий процес, підкуп виборців, незаконні судові рішення) призвели до того, що здебільшого на виборні посади потрапляють особи, які не відповідають стандартам доброчесності.

У подальшому процес діяльності виборних посадових осіб також супроводжується корупційною поведінкою, найбільш поширеними проявами якої є: конфлікт інтересів у діяльності виборних осіб, насамперед суміщення депутатської роботи, політичної діяльності з підприємницькою діяльністю та роботою в органах виконавчої влади, що заборонено законом; підкуп виборних осіб, здійснення тиску на них або на бізнес, до якого мають відношення депутати, з метою ухвалення певних рішень або переходу до іншої депутатської фракції (групи); незаконне лобіювання інтересів окремих осіб або бізнес-структур.

Законопроект «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки» закріплює той факт, що за результатами проведе-

ного аналізу виконання Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки та Державної програми щодо реалізації засад Антикорупційної стратегії дві третини передбачених заходів виконано, хоча дія самої Стратегії завершилась у 2017 році.

Невиконані завдання, які залишаються актуальними, та заходи з їх реалізації перенесені до зазначеного законопроекту, що в перспективі повинен затвердити Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки. Так, сюди відносяться: запобігання корупції у представницьких органах влади, у діяльності органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, запобігання корупції у судовій системі, в органах кримінальної юстиції, в органах прокуратури, у в державних і комунальних підприємствах, запобігання корупції у приватному секторі.

Успішна реалізація Антикорупційної стратегії дасть змогу виявити неефективні заходи та на основі їх аналізу розробити більш дієві механізми зниження рівня корупції в Україні, підвищення рівня довіри населення до влади, а також сприяння розвитку конкурентної економіки і залученню іноземних інвестицій [6].

1. Бортник Н. П., Білінська Л. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 28–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_6.

2. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Х.: Право, 2015. 816 с.

3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. К.: Ін Юре, 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів, 2007. 712 с.

4. Бовкун Є. А. Поняття інформаційного забезпечення боротьби з корупцією у діяльності органів державної податкової служби України. *Форум права*. 2010. № 3. С. 6–12. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10bearcu.pdf>.

5. Литвин О. В. Детермінанти корупційних правопорушень у розрізі протидії корупції в податкових органах. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2014. Вип. 1. С. 115–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2014_1_20.

6. Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки: проект Закону України. URL: <https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/2017>.

О. Ф. Пасека,
кандидат юридичних наук,
в. о. завідувача кафедри кримінального права
і кримінології факультету №1 ІПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ

Боротьба з корупцією – складний, багатоетапний процес, який потребує не скільки змін законодавства чи репресивних дій з боку державних органів, скільки зміни свідомості у громадян, які схильні до корупційних проявів. А таких нажаль більшість. Вочевидь намагання влади передбачити у законодавстві значну, подекуди надмірну, кількість норм, які передбачають відповідальність, у тому числі й кримінальну, за діяння, що містять ознаки корупції, або ж створення чергового антикорупційного, подекуди зайвого, державного органу з одного боку є умовно виправданими, з іншого – будуть марними доти, доки мабуть на генетичному рівні не почнуть відбуватися зміни у світогляді щонайменше критичної маси населення.

Звісно зазначене вище жодним чином не свідчить про недоцільність законодавчих змін антикорупційного законодавства. Його слід змінювати та удосконалювати! Відповідь на запитання чи змінюється законодавство у сфері боротьби з корупцією буде очевидна – так, однак чи удосконалюється воно? Законодавець здавалось б усунув окремі недоліки щодо регламентації протидії корупційним проявам (визначив перелік корупційних злочинів, передбачив нові їх склади тощо), однак, традиційно, створив нові.

По-перше, спроба законодавця дати визначення поняття корупційного злочину лише за допомогою перерахування складів злочинів, які до них відносяться є дещо утопічною. Відсутність чітких ознак корупційного злочину ставить під сумнів спробу законодавця визначити вичерпний їх перелік.

Вирішення цього завдання знову ж таки «ляже на плечі» теорії кримінального права. А як відомо скільки людей, стільки буде й думок. Навіть без ґрунтового аналізу теоретичних підходів до визначення цього поняття видно, що абсолютної єдності щодо його змісту серед науковців немає. Так І. В. Тютюгін визначає корупційні злочини як умисні суспільно небезпечних діяння, що володіють всіма ознаками корупційних правопорушень, вчинення яких пов'язане з використанням особою влади, службового становища чи можливостей, що з такого службового становища випливають всупереч інтересам служби, вичерпний перелік яких установлено в законі про кримінальну відповідальність [1, с. 396]. На думку І. Є. Мезенцевої, під корупційним злочином законодавець розуміє передбачене в Особливій частині КК України суспільно небезпечне діяння, яке містить ознаки корупції та корупційного правопорушення [2, с. 76].

Демонструючи усю складність ситуації О. К. Марін зазначає, що корупційним є злочин, що вчиняється службовою особою, яка надає публічні послуги з використанням можливостей свого спеціального статусу з метою одержання неправомірної вигоди, а таких у КК України близько 100 посягань [3].

З огляду на зазначене законодавцю варто було б вирішити цю проблему.

По-друге, спірною видається позиція законодавця щодо віднесення окремих складів злочинів до категорії корупційних. Якщо у більшості випадків відстежити логіку приналежності того чи іншого злочину до корупційного можна, то в окремих випадках цей зв'язок не спостерігається.

З цього приводу слід зазначити, що одні науковці наголошують на недоцільності віднесення до корупційних окремих складів злочинів, натомість інші навпаки вказують на доцільність доповнення переліку таких злочинів й іншими складами.

Так, до прикладу, у наукових публікаціях зазначається, що певні сумніви викликає віднесення законодавцем до групи безумовно корупційних злочинів діяння, передбаченого у ст. 210 КК («Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без

встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням»), зважаючи на те, що неправомірна вигода не є ані предметом, ані метою вчинення цього злочину [1, с. 395].

І навпаки, на думку А. В. Савченка, проблемним є те, що законодавець застосував обмежений підхід до розуміння корупційних злочинів, оскільки не відніс до них злочини, які може бути вчинено «службовою особою з використанням (свого) службового становища» (наприклад, ч. 2 ст. 149, частини 3 і 4 ст. 157, ч. 4 ст. 158, ч. 2 ст. 169, ч. 3 ст. 176, ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 201, ч. 3 ст. 206² тощо), а також деякі інші посягання, передбачені розділом XVII Особливої частини КК України. Окрім того науковець звертає також увагу на те, що такий резонансний злочин, як постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК), у тому числі вчинений суддею (суддями) з корисливих мотивів (за обтяжуючих обставин), чомусь не є корупційним [4, с. 20].

По-третє, однією з ключових ознак корупційних злочинів є їх предмет (чи мета) – корупційна вигода. Однак певні зауваження викликає зміст цього поняття, зокрема у частині того чи можуть бути неправомірною вигодою послуги, пільги, переваги, які не мають матеріального характеру.

Слід пригадати, що до появи у КК України поняття «неправомірна вигода» хабар як предмет окремих видів злочинів мав виключно матеріальний характер.

Як слушно з цього приводу відзначають В. Куц та Я. Триньова, хабарем згідно з усталеною слідчо-судовою практикою визнавалась незаконна винагорода лише майнового характеру. Таке тлумачення офіційно відображено в постанові Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 5 (як і в попередній постанові від 7 жовтня 1994 року № 12) «Про судову практику у справах про хабарництво», у якій визначено, що хабар має суто майновий характер. Ним можуть бути майно (гроші, цінності й інші речі), право на нього (документи, які надають право на отримання майна, користування ним або право вимагати виконання зобов'язань тощо), будь-які дії майнового

характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних або ремонтних робіт тощо). Послуги, пільги та переваги, які не мають майнового характеру (похвальні характеристика чи виступ у пресі, надання престижної роботи тощо), не визнаються хабарем [5, с. 33].

Як видається такий підхід був і є обґрунтованим, однак з метою виключення можливості розширеного тлумачення цього поняття мав би знайти своє відображення в положення КК.

По-четверте, недоцільним видається доповнення окремих статей розділу XVII Особливої частини КК України такими формами, як прийняття пропозиції, обіцянки надати неправомірну вигоду (ч. 1 ст. 160, ч. 3 ст. 354, ч. 1 ст. 368, ч. 3 ст. 368³, ч. 3 ст. 368⁴, ч. 2 ст. 369² КК України), так само як і пропозиція чи обіцянка неправомірної вигоди (ч. 2 ст. 160, ч. 1 ст. 354, ч. 3 ст. 368³, ч. 1 ст. 368⁴, ч. 1 ст. 369, ч. 1 ст. 369² КК України).

Підтвердження цьому можна знайти й у науковій літературі. Наприклад, як зазначає Д. О. Шумейко, видається, що криміналізація прийняття пропозиції надати неправомірну вигоду є хибним рішенням законодавця, в першу чергу, у зв'язку з тим, що в практичній діяльності довести таку домовленість практично неможливо. Окрім того, прийняття пропозиції, скоріш за все, слід розцінювати як виявлення умислу, що передує навіть готуванню до вчинення злочину, що за своєю суттю не є складом злочину [6, с. 43–44].

Виключення цих форм об'єктивної сторони з КК здається обґрунтованим.

По-п'яте, вельми дискусійними є положення статей що передбачають відповідальність за незаконне збагачення та декларування недостовірної інформації. З приводу першого складу злочину є чимало думок, багато з яких свідчать про певну антиконституційність положень цієї статті і з цим важко не погодитись. Щодо другого теж виникають питання з приводу доцільності криміналізації таких діянь.

На думку К. К. Полькіна, необхідність криміналізації декларування недостовірної інформації зумовлюється наявністю

таких підстав: 1) несприятлива динаміка такого виду діянь; 2) істотний розвиток нової групи суспільних відносин на підставі соціальних, політичних, економічних змін у державі; 3) необхідність кримінально-правової гарантії охорони конституційних прав та свобод; 4) наявність міжнародно-правових зобов'язань України щодо протидії корупційним правопорушенням [7, с. 148].

Однак невже в КК України немає заходів реагування на такі діяння і без положень ст. 366¹ КК України. Як видається є. Щонайменше – підrobка документів (ст. 358 КК) чи службове підроблення (ст. 366 КК), адже декларація про доходи теж є офіційним документом!

Звісно вище зазначено далеко не всі проблеми, пов'язані із кримінально-правовою протидією корупційним проявам. Очевидно, що потрібні ґрунтовні дослідження усіх аспектів цієї проблематики і, відповідно, необхідні доречні і своєчасні зміни до положень антикорупційного, в тому числі й кримінального, законодавства України.

1. Тютюгін В. І., Косінова К. С. Поняття та ознаки корупційних злочинів. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 1 (4). С. 388–396.

2. Мезенцева І. Є. Визначення предмета корупційних злочинів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 5 (38). С. 76–81.

3. Марін О. К. Антикорупційні новели кримінального законодавства. *Громадський портал Львова*. URL: <http://www.gromada.lviv.ua/analytic/936>

4. Савченко А. В. Корупційні злочини в Україні: проблеми кримінально-правового розуміння. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 14–24.

5. Куц В., Триньова Я. Поняття корупційних злочинів та їх види. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 4. С. 32–36.

6. Шумейко Д. О. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: проблеми правової кваліфікації. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 39–51.

7. Полькін К. К. Про обґрунтованість криміналізації декларування недостовірної інформації. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 1. С. 142–155.

І. Д. Пастух,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри
адміністративного права і процесу
(Національна академія внутрішніх справ)

ДІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ СЛУЖБОВОГО СУМІСНИЦТВА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Відповідно до ст. 25 «Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності» Закону «Про запобігання корупції» особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється, по-перше, займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України, по-друге, входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України. У даній нормі містяться загальні обмеження щодо заняття іншими видами діяльності, проте міститься у уточнення «якщо інше не передбачено Конституцією або законами України», яке вимагає при визначенні конкретного переліку дозволених видів діяльності враховувати відповідні положення законодавства, що регулюють особливості проходження того чи іншого виду публічної служби.

Відповідно до ст. 66 «Службове сумісництво поліцейських» Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або

творчої [2]. Аналіз зазначеної норми дозволяє зробити декілька висновків. Перший – перелік дозволених інших видів оплачуваної діяльності для поліцейського охоплює лише декілька їх видів на відміну від загальної норми, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції». Другий – з’являється новий вид діяльності – науково-педагогічна. Спробуємо з’ясувати: чи є у таких відмінностях принципові особливості і як це впливає на сучасну систему проходження служби в органах та підрозділах Національної поліції?

Відповідно до пункту 33 частини першої статті 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3] *наукова діяльність* визначається як інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування. Основними її видами виступають фундаментальні та прикладні наукові дослідження. У рішенні Конституційного суду України від 06. 10. 2010 за №21-рп/2010 (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів) наукова діяльність розглядається в якості виду інтелектуальної і творчої діяльності, що забезпечують реалізацію прав і свобод громадян, спрямовані на одержання, поширення, використання нових знань, фахових навичок, їх практичне застосування.

Творча діяльність визначається як індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність [4]. Стаття 54 Конституції України гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості; кожний громадянин має право на результати своєї творчої діяльності. Отже, під творчою діяльністю поліцейського слід розуміти індивідуальну чи колективну творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність, тобто художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України.

Відповідно до Закону України «Про освіту» *викладацькою* визнається лише та діяльність, яка спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або

фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо), та яка провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником, самозайнятою особою (крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або іншою фізичною особою на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору [5]. Як зазначалося вище, поліцейський має право поєднувати свою роботу із науково-педагогічною діяльністю. Її поняття закріплене у п. 24 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3]. Це «педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах та закладах післядипломної освіти, що пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю». Виходячи з викладеного, поліцейський має право поєднувати свою діяльність тільки з тими видами оплачуваної викладацької діяльності, що здійснюються у вищих закладах освіти та закладах післядипломної освіти, наприклад, у закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського або начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції. Прийняття Закону України «Про Національну поліцію», а також створення 2 вересня 2015 центрального органу виконавчої влади – Національна поліція стало першими кроками у масштабній реформі, метою якої стало перетворення міліції з репресивного інструменту влади в сервісну службу для населення України. Одним із перших заходів її досягнення стало утворення патрульної поліції. Згодом, 5 липня 2017 року Голова Національної поліції повідомив про підписання ним наказу про утворення поліцейської академії – Академії патрульної поліції. Відповідно до положення Академія є державною установою Національної поліції України, що надає первинну підготовку поліцейських, яких вперше прийнято на службу в патрульну поліцію, а також проводить окрему службову підготовку патрульних поліцейських. У системі Національної поліції України також функціонує декілька Державних установ «Навчальний центр підготовки поліцейських», у яких здійснюється первинна професійна підготовка та підвищення кваліфікації поліцейсь-

ких. Це означає, що ці установи не відносяться до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, і, як наслідок, науково-педагогічна діяльність у них не здійснюється. Тобто, залучити до викладання специфічних дисциплін поліцейських практиків на платних засадах даний заклад не може, оскільки поліцейському така діяльність заборонена законом. Питання чому саме викладацьку діяльність для поліцейських замінили на науково-педагогічну також залишається відкритим.

Ситуація, що склалась, негативно впливає на досягнення мети реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України, – забезпечення тісного взаємозв'язку науки і практики.

Не зрозумілою залишається також позиція законодавця стосовно не включення до переліку дозволених оплачуваних видів діяльності, зокрема, інструкторської практики зі спорту. Спеціальна фізична підготовка поліцейського, що здійснюється у робочий або позаробочий час, в якості інструктора або виконавця, включає в себе прийоми і тактику дій, що використовуються ними при виконанні своїх службових обов'язків в разі необхідності застосування заходів фізично-примусового впливу або прийомів самозахисту з використанням спеціальних та підручних засобів і табельної зброї, а також дій під час несення служби в надзвичайних ситуаціях. Тому заборона такого виду оплачуваної діяльності як інструкторська гальмуватиме прагнення поліцейських до фізичного саморозвитку і як наслідок, знижуватиме фізичну, психологічну й технічну готовність правоохоронців до виконання поставлених перед ними завдань.

З урахуванням викладеного, пропонується внести зміни до ст. 66 Закону України «Про Національну поліцію», виклавши її у такій редакції: «Поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім наукової, викладацької або творчої, а також інструкторської практики зі спорту».

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

3. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.
4. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 24. Ст. 168.
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.

А. З. Пашаєв,

здобувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
(*Одеський державний університет
внутрішніх справ*),

С. В. Андрусенко,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
(*Одеський державний університет
внутрішніх справ*)

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ ШЛЯХОМ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Проблема боротьби із корупційними злочинами набуває значної актуальності в сучасних соціально-економічних та політичних умовах. Корупція – це використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [1], наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [1], або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Корупційними злочинами відповідно до примітки ст. 45 Кримінального кодексу України (далі за текстом – КК України) [2] вважаються злочини, передбачені ст.ст. 191, 262, 308, 312,

313, 320, 357, 410 КК України [2], у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 КК України [2].

Корупція в Україні набула ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних цілей. Масштаби поширення корупції загрожують національній безпеці України, наприклад у відповідності до єдиного звіту про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за квітень 2018 року опублікованого Генеральною прокуратурою України, було виявлено 497 осіб, які вчинили злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [3].

Запобіганням злочину слід вважати недопущення реалізації злочинних намірів готування до злочину (відповідно до ст. 14 КК України [2]) шляхом виявлення осіб, які мають намір вчинити злочин, і вжиття до них передбачених законом заходів щодо недопущення скоєння злочину та виявлення і усунення причин та умов, що породжують злочинність або сприяють їй. Запобігання злочинів є однією з цілей кримінальної юстиції, яку у деталізованому вигляді можна визначити і систематизувати у наступному вигляді: виявлення осіб, схильних до вчинення злочинів, і вплив на них; виявлення і усунення причин і умов, сприяючих вчиненню злочинів; вплив на осіб, що вчинили злочини і що відбувають покарання; ухвалення комплексу заходів до осіб, які раніше вчинили правопорушення, і недопущення рецидиву з їх боку [4, с. 13].

Запобігання корупційним злочинам – це особливий вид соціального управління, напрям антикорупційної діяльності, який полягає в усуненні, нейтралізації чи обмеженні дії факторів корупції, цілеспрямованому впливі за допомогою комплексу спеціально розроблених законних засобів на систему суспільних відносин, що складаються у сфері реалізації публічної

влади, що має на меті стимулювання осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та інших суб'єктів до правомірної поведінки у сфері публічної влади, перешкоджання вступу їх у корупційні відносини та припинення таких відносин [5, с. 16–17].

Сучасний стан корумпованої злочинності вимагає від правоохоронних органів, які наділені правом боротися та протидіяти корупційними злочинами – активного використання можливостей оперативно-розшукової діяльності, а саме застосування спеціальних методів, сил і засобів, виконання оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів з метою недопущення вчинення корупційних злочинів або виявлення корупційних злочинів на ранніх етапах.

При плануванні, організації і виконанні організаційно-правових заходів при запобіганні корупційних злочинів шляхом оперативно-розшукової діяльності, особлива увага приділяється використанню конфіденційного співробітництва. У відповідності до п. 14 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [6] оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності надається право використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями ст. 275 Кримінального процесуального кодексу України (далі за текстом – КПК України) [7]. Відповідно до ст. 275 КПК України [7] під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК України [7].

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий, уповноважений оперативний підрозділ, який виконує доручення слідчого, прокурора, має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених ст. 275 КПК України [7] (п. 3. 9. Інструкції про організацію про-

ведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні) [8].

Конфіденційне співробітництво є одним з найбільш ефективних і дієвих методів оперативно-розшукової діяльності і широко використовуються оперативними підрозділами у випадках, коли необхідно вирішувати складні завдання щодо запобігання, виявлення та розслідування корупційних злочинів.

Конфіденційне співробітництво спрямована на одержання оперативної інформації негласним способом, одержана у такий спосіб інформація, може стати відомою оперативному підрозділу ще завчасно, до вчинення корупційного злочину, що може позитивно вплинути на процес запобігання корупційних злочинів. Підбір кандидатів на залучення до конфіденційного співробітництва проводить сам оперативний працівник з урахуванням наступних індивідуальних особливостей, а саме: освіти, віку, статті, професії, навичок, вмінь та розвідувальних можливостей конфідента.

Залучення конфідентів до співпраці у запобіганні корупційних злочинів повинно проводитись на умовах добровільності, конфіденційності, конспірації, цілеспрямованості, забезпечення безпеки конфідента та знаходитись на постійному контролі оперативного працівника. Конфідентів слід залучати до конфіденційного співробітництва з урахуванням його міста роботи, служби або професійної зайнятості, а саме на підприємствах, установах та організаціях будь-якої форми власності, а також в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Варто відмітити, що конспіративний спосіб отримання інформації є найбільш ефективним адже, таємний характер джерела інформації наділяє оперативного працівника перевагою у раптовості проведення відповідних оперативно-розшукових заходів або негласних слідчих (розшукових) дій та зменшує пильність корупціонерів. Перевагою, що підтверджує ефективність, цього джерела є також можливість конфідентів входити у довірчі відносини з особами, що становлять опера-

тивний інтерес для оперативних підрозділів. Цілком зрозумілим є той факт, що ніхто, крім оперативного працівника, а в деяких випадках і його керівника, не повинен знати про конфіденційне співробітництво особи з оперативними підрозділами. Оперативний працівник повинен вжити всіх необхідних заходів для того, щоб інформація про конфідента була дійсно конфіденційною та законспірованою (це потрібно тому, що під час запобігання або виявлення корупційних злочинів оперативні підрозділи дуже часто зустрічають протидію з боку злочинців, інших правоохоронних органів, прокуратури чи суду, які намагаються захистити корупціонерів різними методами та засобами).

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

3. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за квітень 2018 року. *Офіційний веб-сайт генеральної прокуратури України*. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113654&libid=100820&c=edit&c=fo.

4. Хомколов В. П. Организация управления оперативно-розыскной деятельностью: системный подход. М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1999. 191 с.

5. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра юрид. наук: 12.00.08. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 26 с.

6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–13. Ст. 88.

8. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України; Міністерства внутрішніх справ України; Служби безпеки України; Адміністрації державної прикордонної служби України; Міністерства фінансів України; Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

А. З. Пашаєв,
здобувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
(*Одеський державний університет
внутрішніх справ*),

В. Ю. Томіна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(*Одеський державний університет
внутрішніх справ*)

ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ ШЛЯХОМ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Особливістю корупції в Україні є наявність домінуючих чинників не тільки матеріально-економічного, а й ідеологічного, морального характеру, загальної і правової культури. Перехід до ринкових відносин значна частина громадян сприйняла як повну відмову не тільки від комуністичної ідеології, але й від ідеології взагалі.

Цей вакуум і було заповнено вседозволеністю, свавіллям та іншими моральними хибами. Корупція – це своєрідне дзеркало суспільства, його моральної і правової чистоти, економічного, політичного та соціального стану. Вона характеризує основні соціальні процеси, які відбуваються у державі та суспільстві, у ній відображено найбільш актуальні для держави та суспільства проблеми. Вона є одним із головних чинників поділу суспільства на дві соціальні підсистеми, які співіснують паралельно: одна з них зорієнтована на правові та моральні норми, інша – на використання протиправних засобів [1, с. 18–21].

Корупційними злочинами відповідно до примітки ст. 45 Кримінального кодексу України (далі за текстом – КК України) [2] вважаються злочини, передбачені ст. ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК України, у випадку їх вчинення

шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368–369-2 КК України [2].

На думку А. В. Савченко поряд із законодавчим визначенням поняття «корупційні злочини», яке надано у примітці до ст. 45 КК України [2], існує необхідність у його поглибленому теоретичному розумінні. Корупційні злочини необхідно розглядати як системоутворювальні компоненти корупції та одночасно мати типові риси суспільно небезпечних діянь, передбачених КК України [2].

Їх перелік слід розширити та уточнити, при цьому корупційними слід визнати і ті злочини, які вчиняються «службовою особою з використанням службового становища» (а не тільки «шляхом зловживання службовим становищем»). Також необхідно узгодити перелік корупційних злочинів з їх переліком, визначеним у міжнародних конвенціях зокрема, потрібно вважати корупційними ті посягання, що пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України) [3, с. 22] та порушенням вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму (ст. 209-1 КК України).

Виявлення злочинів є цілеспрямованою діяльністю оперативних і слідчих підрозділів для встановлення, фіксації фактів, обставин учинення злочинів та осіб, причетних до їх учинення й отримання інформації, яку можна використати як докази в перебігу досудового слідства [4, с. 117–118]. Виявлення злочинів у сфері службової діяльності – це система специфічних розшукових та процесуальних дій спеціально уповноважених державних органів та посадових осіб із отримання початкової інформації про ознаки злочину (факт вчинення, слідів, предметів, документів, інформації та даних тощо) та її процесуальної реєстрації.

Виявлення злочинів у сфері службової діяльності має певну специфіку, яка визначається кількома стрижневими елементами, серед основних: умови вчинення (інтелектуаль-

ність та освіченість суб'єктів злочину; корпоративність професійного осередку; закритість управлінської системи для суспільства; безкарність посадових осіб, що вчиняють злочини у сфері службової діяльності тощо) та тактичні особливості, які, своєю чергою, визначаються безпосередньо видом злочину, умовами, формами, способами протидії розслідуванню тощо [5, с. 285–286].

Після виявлення злочину, що вчиняється або вчинений, оперативні працівники повинні негайно передати зібрані матеріали до слідчих підрозділів (ч. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [6]) для початку кримінального провадження, і надалі досудове розслідування здійснюється шляхом проведення слідчих (розшукових, у тому числі негласних) дій. Оперативні підрозділи позбавлені можливості ініціативи, оскільки у ч. 2 ст. 41 Кримінального процесуального кодексу України (далі за текстом – КПК України) [7] прямо вказано, що співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора». Тому оперативні підрозділи здійснюють негласні слідчі (розшукові) дій винятково за дорученням слідчого (прокурора), який є керівною ланкою в цій системі підпорядкування, а оперативні підрозділи, відповідно, керованою, тобто слідчі є суб'єктами як розслідування, так і процесу виявлення злочинів [8, с. 356].

Відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [6] оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності надається право використовувати конфіденційне співробітництво, у ч. 1 ст. 275 КПК України [7] зазначено, що слідчий має право використовувати інформацію, що отримана внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у ситуаціях, що передбачені КПК України [7]. У свою чергу, аналіз відомчої та міжвідомчої нормативно-правової бази дає підстави стверджувати, що слідчий не наділений повноважен-

нями залучати різні категорії громадян до негласного співробітництва, налагоджувати зв'язки з негласними джерелами, адже агентурно-оперативна робота є складовою частиною оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів, визначених у ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [6], основана на негласному співробітництві з громадянами, та здійснюється з метою попередження, виявлення, припинення правопорушень, пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України [2], в інтересах кримінального провадження та для отримання інформації з метою забезпечення безпеки громадян, суспільства і держави.

Вважаємо, що слідчий наділяється правом використання результатів конфіденційного співробітництва у процесі розкриття злочину та як доказів під час судового розгляду [9, с. 360–362].

Конфіденційне співробітництво особи з оперативним підрозділом повинно мати виключно добровільний та усвідомлений характер. Співробітництво на інших засадах таких як залякування, погроза, обман і тому подібне неможливе, і є не правовим. При залученні осіб до конфіденційного співробітництва з метою виявлення корупційних злочинів, оперативний працівник повинен з'ясувати для себе, що саме спонукає майбутнього конфідента до співпраці. Встановлення мотивів є необхідним не тільки для того, щоб зрозуміти саму психологію особи, а і спрогнозувати майбутню співпрацю в певному ракурсі.

Конфіденційне співробітництво є за своєю суттю негласним, тобто невідомим для сторонніх осіб, і забезпечує постійне надходження інформації про об'єкт розробки. Дана інформація може мати різний за своїм характером зміст, тому оперативний працівник повинен її проаналізувати, враховуючи особистість конфідента, мотиви його співпраці, особисті, розумові, комунікативні та професіональні якості – вміння бути «своїм», вміння налагоджувати комунікацію з об'єктами розробки, запам'ятовування та відтворення отриманих відомостей та

фактів, крім того до осіб, які залучаються до конфіденційного співробітництва з метою виявлення корупційних злочинів висуваються спеціальні вимоги, а саме: інтелектуальність та освіченість конфідента; досконале володіння спеціальними знаннями про специфіку роботи підприємств, установа та організації будь-якої форми власності, а також органів державної влади та місцевого самоврядування; уміння розпізнати ознаки корупційних злочинів; наявність розвідувального потенціалу.

1. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І. О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

3. Савченко А. В. Корупційні злочини в Україні: проблеми кримінально-правового розуміння. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 14–24.

4. Петросян В. Г. Криміналістичне та оперативно-розшукове забезпечення виявлення злочинів, вчинених суб'єктами господарювання з ознаками фіктивності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2012. 190 с.

5. Ромців О. І. Проблеми виявлення злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії. *Вісн. Націон. ун-ту «Львівська політехніка»*. Сер.: Юридичні науки. Львів, 2015. № 813. С. 281–286.

6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–13. Ст. 88.

8. Шаповалов О. О. Реалізація компетенції слідчих шляхом виявлення ознак злочинів під час досудового розслідування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. № 5. С. 354–358.

9. Тагієв С. Р., Гекова Ю. І. Особливості використання інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва, під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 листоп. 2016 р.); МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 360–363.

М. В. Пашковська,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем публічної безпеки та порядку
(Національна академія внутрішніх справ)

ПРИЧИНИ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ СЕРЕД ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

Не зважаючи на той факт, що триває антикорупційна реформа, досі залишаються відкритими питання вдосконалення системи й механізму запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції України.

Поширення корупції в органах поліції пояснюється тим, що ці органи – найбільше правоохоронне відомство, сфера діяльності якого пов'язано із здійсненням контролю за дотриманням правил у різних сферах суспільного життя, де порушуються права та свободи громадян.

Відповідно до п. «з» ст. 3 закону «Про запобігання корупції» поліцейські є суб'єктами на яких поширюється дія цього закону, який визначає, що **корупція** – використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

В свою чергу, **неправомірна вигода** – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, за яке законом встановлено

кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [1].

Причини й умови, які зумовлюють корупційні прояви серед працівників поліції, тісно пов'язані з тими, які є характерними для всіх категорій працівників державного апарату, а саме високий рівень впливу поліцейських на різні сфери суспільного життя згідно з чинним законодавством, низький рівень заробітної плати й соціальної захищеності, впевненість посадових осіб Національної поліції України у непокараності. Найбільша шкода від цього явища полягає у тому, що воно негативно позначається на довірі суспільства до поліції [2, с. 156].

Запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції становить собою частину загальнодержавної антикорупційної політики, яка об'єднана національною ідеєю подолання цього негативного явища, включає стратегію розвитку публічно-правових відносин щодо усунення, нейтралізації чи обмеження дії посадових осіб органів Національної поліції (детермінант) корупції та цілеспрямованому впливі за допомогою комплексу адміністративно-правових інструментів для досягнення поставлених цілей, що складаються у сфері реалізації завдань та функцій Національної поліції України [3].

До основних ознак запобігання корупції в органах Національної поліції України слід віднести:

- 1) визначений правовий інструментарій, що необхідний для досягнення поставлених цілей;
- 2) обов'язковий характер для всіх поліцейських;
- 3) публічний інтерес – новий європейський правоохоронний орган, в основі роботи якого європейські цінності забезпечення прав і свобод людини і громадянина;
- 4) чітко визначені цілі, завдання та напрямки щодо запобігання корупції в діяльності Національної поліції;
- 5) спрямованість на ефективну реалізацію прав і свобод людини і громадянина, що закріплені в Конституції України;
- 6) створення такої системи соціальних зв'язків, за якої істотно зменшується ймовірність виникнення ситуацій, які спонукають до зловживання службовим становищем;

7) відкритість та доступність для громадськості та всіх осіб, які цікавляться питаннями запобігання корупції в органах Національної поліції цієї діяльності;

9) створення відповідних стимулів до правомірної поведінки та обмежень для зловживань службовим становищем посадовими особами Національної поліції тощо.

До завдань запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції віднесено:

1) створення сприятливих умов для чесного і законного виконання посадовими особами Національної поліції своїх службових обов'язків і несприятливих умов для зловживання ними своїми службовими повноваженнями;

2) створення рівного, належного та ефективного механізму прийняття на службу в органи Національної поліції;

3) запобігання корупції в органах Національної поліції як однієї із складових національної ідеї подолання цього негативного явища;

4) гармонізація національного законодавства з нормами міжнародних договорів, учасницею яких є Україна, щодо запобігання проявам корупції в цілому та органах Національної поліції зокрема;

5) здійснення комплексу інформаційно-культурних заходів для ознайомлення громадськості із заходами щодо запобігання корупції в органах Національної поліції;

6) мінімізація корупційних ризиків в діяльності Національної поліції.

Основними напрямками запобігання корупції в органах Національної поліції, що містять найбільшу кількість корупційних ризиків є:

1) підбір, підготовки кадрів та проходження служби в органах Національної поліції;

2) надання адміністративних послуг посадовими особами Національної поліції;

3) здійснення юрисдикційних та контрольно-наглядових повноважень органами Національної поліції [4, с. 427–434].

Таким чином, головними причинами корупції в органах Національної поліції України є неналежне грошове забезпечен-

ня працівників, відсутність жорсткого соціально-правового контролю за діяльністю посадових осіб та їх відповідальністю, наявність значних залишків старої командно-адміністративної системи як надмірно великого управлінського апарату, низький рівень освіти та правової культури посадових осіб.

1. Закон України про запобігання корупції: від 14 жовт. 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

2. Мосякіна О. А. Удосконалення механізмів державного управління для подолання корупційних проявів в органах внутрішніх справ України. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: «Державне управління». 2014. № 2 (11). С. 155–160.

3. Шинкаренко Н. В. Причини виникнення корупції в органах Національної поліції України. *Право і безпека*. 2016. № 3 (62). URL: <http://orcid.org/0000-02-45-879X> <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/12345/1416>

4. Шатрава С. О. Запобігання корупції в діяльності органів національної поліції як необхідна складова антикорупційної політики держави. *Forum Prava*. 2017. (5). 427–434. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3065/Zapobihannia%>

І. М. Проць,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

СУТНІСТЬ ТА ПРИЧИНИ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Корупція – це негативне соціальне явище, джерело економічних, політичних і соціальних ризиків для українського соціуму. Україна є однією з найкорумпованіших держав. Влучним є визначення корупції як соціального явища, яке охоплює всю сукупність діянь, пов'язаних з неправомірним використанням особами наданої їм влади та посадових повноважень з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб,

а також інших правопорушень, що створюють умови для вчинення корупційних діянь або їх приховування [1, с. 24].

Так, за даними міжнародної протикорупційної організації Transparency International, яка оприлюднила черговий Індекс сприйняття корупції, Україна здобула 30 балів зі 100 можливих у «Індексі сприйняття корупції» (CPI) за 2017 рік і посіла 130 місце (зі 180 країн). Це на 1 бал більше та на 1 позицію вище, ніж у минулому році (29 балів, 131 місце зі 176 країн). Але в динаміці результати минулого року нижчі (1 бал проти 2) ніж у 2016 році [2].

Сутність корупції необхідно визначати враховуючи той факт, що вона є різнобічним явищем із негативними наслідками у соціальній, економічній і політичній сфері життя держави, та не може зводитись до конкретного правопорушення.

У вітчизняній літературі існує низка різноманітних думок з приводу визначення явища корупції з огляду на його багатогранність, які, проте, не дають чіткої відповіді на запитання про його сутність. Деякі науковці ототожнюють його лише з хабарництвом, інші – зі зловживанням владою чи службовим становищем для задоволення власних інтересів чи з корисливою метою тощо.

Насамперед руйнівна дія корупції проявляється в падінні престижу й авторитету влади на всіх рівнях, руйнуванні моральних основ суспільства, зрощуванні корумпованої частини публічних службовців з тіньовими кримінальними колами, небезпеки розвитку псевдо громадянських соціальних відносин.

Соціальні аспекти корупції проявляються в політичній, економічній, культурній та інших сферах життєдіяльності українського суспільства в масштабах, близьких до критичного показника. Вплив корупції на адміністративне й соціальне середовище державних службовців, трансформацію їх моральних норм і цінностей, корпоративну культуру державної служби сьогодні дуже значний [3, с. 1–2].

Причини і наслідки корупції на сьогодні не можна пояснити однозначно, передусім, тому що між ними немає чіткої межі і не завжди можна визначити що є первинним, а що

вторинним. Так, нерозвинена економіка може породжувати корупцію і одночасно бути її наслідком.

Причини корупції умовно можна звести до кількох груп:

- політичні: пов'язані з можливістю використовувати надані повноваження для задоволення приватних інтересів;
- економічні: з огляду на можливість використання державними службовцями їх повноважень у сфері управління економікою;
- правові: неефективна система антикорупційних засобів та недосконале законодавство у сфері протидії корупції;
- організаційно-управлінські: пов'язуються з можливістю посадовими особами прийняття рішень на свій розсуд, масове заміщення посад державних службовців шляхом використання особистих зв'язків;
- соціально-психологічні: низька громадянська свідомість, менталітет, що деформується усвідомленням можливості без зайвих зусиль та втрати часу вирішити будь-яке питання тощо;
- економічні: економічна ситуація в країні, низький рівень заробітної плати.

На думку О. Кальмана, існує один чинник, який зумовлює прояви всіх інших чинників. Це відсутність жорсткого соціально-правового контролю за діяльністю посадових осіб та їх відповідальністю в умовах демократизації суспільного життя і переходу до ринкових відносин [4, с. 149].

Корупція загрожує національній безпеці та суспільному ладу України, системно і комплексно впливає на формування і діяльність владних і політичних інститутів, підриває довіру громадян до влади, ускладнює відносини України з іноземними партнерами.

Корупція не лише становить загрозу розвитку держави та стабільності й безпеці суспільства, а й сприяє підриву її демократичних інститутів та цінностей. Поширення корупції має вкрай негативний вплив на формування і діяльність органів державної влади, підриває довіру громадян до них, зводить нанівець принцип верховенства права та руйнує засади моралі та почуття справедливості в суспільстві.

Поширення корупції в Україні, крім того, становить загрозу її демократичному розвитку, конституційному ладу, підриває авторитет України на міжнародній арені, створюючи тим самим безпосередню загрозу національній безпеці [5, с. 213].

Отже, необхідність протидії корупції є однією з головних проблем сучасного українського суспільства. При цьому одним із головних чинників боротьби з корупцією в органах влади – це механізми покращення рівня економічної свободи в країні, збільшення винагороди за працю і лише на основі цього збільшення відповідальності державних службовців та інших посадових осіб.

Держава має нагальну необхідність боротьби з корупцією, багатогранність і різнобічність якої потребує вдосконалення механізмів її протидії та зниження корупційних впливів на політичну, економічну, соціальну сфери життя України та є одним з пріоритетних напрямів державної політики сьогодні. Українська громадськість приділяє дедалі більше уваги проблемі подолання корупції. Корупція стала чинником, який реально загрожує національній безпеці, демократичному розвитку держави та суспільства, конституційному ладу України. Корупційні прояви підривають авторитет країни, завдають шкоди функціонуванню державного апарату, обмежують конституційні права і свободи людини та громадянина, порушують принципи верховенства права, встановлений порядок здійснення повноважень посадовими і службовими особами органів державної влади, управлінських структур приватного сектору, руйнують моральні та суспільні цінності, дискредитують державу на міжнародному рівні.

1. Корнієнко М. В. Курс кримінології: Особлива частина. К., 2001. 480 с.

2. Україна через системну бездіяльність влади остаточно отаборилася в клубі найкорумпованіших країн світу. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2017/>

3. Побережний В. В. Сутність та причини корупції в системі органів державної влади. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 2. С. 1–7.

4. Кальман О. Г. Місце і значення соціально-правового контролю в системі заходів протидії корупції в Україні. *Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність. Liability of Public Officials for Corruption*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. семінару. Х.: НЮА ім. Ярослава Мудрого; Харків. центр по вивченню організованої злочинності спільно з Амер. ун-том у Вашингтоні; Ін-т вивчення проблем злочинності Акад. прав. наук України. 2003. С. 148–151.

5. Скулиш Є. Прояви корупції у сучасних умовах. *Право України*. 2010. №11. С. 213–227.

Ю. Ю. Саута,

курсант 2-го курсу, 203 взводу факультету №2
(Одеський державний університет
внутрішніх справ),

К. М. Рудой,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного права
і адміністративного процесу
(Одеський державний університет
внутрішніх справ)

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

На сучасному етапі формування і становлення України як незалежної, демократичної, соціальної і правової держави корупція є особливо небезпечним явищем. Вона підриває авторитет демократичних інститутів держави, гальмує хід економічних реформ. Крім того, корупція порушує законні права та інтереси громадян, негативно впливає на правовий і моральний стан суспільства [1, с. 108]. Правовою основою антикорупційної політики виступає Антикорупційна стратегія, яка розробляється Національним агентством з питань запобігання корупції на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії. Верховна Рада України щороку не пізніше 1 червня проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджує та

оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики [3].

Корупційне правопорушення – це умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 4 Закону України «Про запобігання корупції», за вчинення якого встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність.

Адміністративна відповідальність – це примусове, з додержанням встановленої процедури, застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу на правопорушника.

Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення передбачена главою 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) «Адміністративні корупційні правопорушення»[2].

Згідно КУпАП за вчинення корупційного правопорушення передбачено два види стягнень: штраф та конфіскація.

Ознаки корупційного правопорушення:

- діяння, що містить ознаки корупції;
- вчиняється особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- тягне адміністративну, кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Адміністративним законодавством визначено уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції в Україні:

- 1) органи прокуратури;
- 2) органи Національної поліції;
- 3) Національне антикорупційне бюро України;
- 4) Національне агентство з питань запобігання корупції.

Закон України «Про запобігання корупції» встановлює перелік осіб, що визначаються суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення. Такий перелік дозволяє виділити не лише тих, то може понести відповідальність за відповідні порушення, а й осіб, які зобов'язані виконувати встановлені законодавством антикорупційні обмеження та обов'язки. Так,

стаття 3 Закону України «Про запобігання корупції» виділяє 3 групи суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення:

I група – особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

II група – особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

III група – особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми.

Склад адміністративного правопорушення – це сукупність встановлених законом об'єктивних та суб'єктивних ознак, що характеризують дію або бездіяльність як адміністративне правопорушення.

Виділяють наступні елементи складу корупційного правопорушення: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

1. Об'єкт корупційного правопорушення – це те, на що посягає особа, а саме – суспільні відносини, що охороняються адміністративним законодавством.

2. Об'єктивна сторона корупційного делікту – це зовнішній прояв суспільно небезпечного посягання на об'єкт, що перебуває під охороною адміністративно-правових санкцій.

3. КУпАП визнає суб'єктом проступку – винятково фізичну особу.

4. Суб'єктивна сторона корупційного проступку – проявляється у психічному ставленні особи до вчиненого нею протиправного діяння і включає в себе три елементи: провину, мотив і мету, де провина завжди є обов'язковим елементом складу [4, с. 228].

Провадження у справах про корупційні правопорушення (проступки) – це особливий різновид адміністративно-деліктних проваджень у системі адміністративного процесу, який

значною мірою врегульований правовими нормами, що сконцентровані в розділах IV і V КУпАП (глави 18–33).

Провадження у справах про корупційні проступки за своєю структурою схоже на кримінальний процес, але воно значно простіше і передбачає менше процесуальних дій.

Таке провадження має чотири стадії:

- 1) порушення справи та адміністративне розслідування;
- 2) розгляд і прийняття рішення у справі;
- 3) оскарження та опротестування прийнятого рішення;
- 4) виконання постанови.

Принципи провадження у справах про корупційні правопорушення:

1. розгляд справ на засадах рівності громадян (ст. 248) перед законом і органом (посадовою особою), який розглядає справу незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови та інших обставин.

2. Швидкість та економічність розгляду справ про адміністративні правопорушення, специфічність яких обумовлена властивістю управлінської діяльності щодо оперативного вирішення постановлених завдань.

3. Розгляд справ керуючись законом і правосвідомістю (ст. 252). Специфічність розгляду полягає у власному забезпеченні посадовою особою, яка розглядає справу, позитивних і негативних рис протиправної дії, оцінки поведінки правопорушника, його майнового, сімейного стану, можливості виправлення громадським впливом, здійснення виховної роботи тощо [5].

Отже, адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення – це комплекс превентивних, виховних, організаційно-правових, економічних заходів, що застосовуються спеціально уповноваженими суб'єктами до осіб, які вчинили корупційні правопорушення, з метою протидії корупції в Україні.

1. Коваленко О. А. Боротьба з корупцією в митних органах. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: Право. 2012. № 2. С. 107–112.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток № 51.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>

4. Административное право Украины: учебник / под ред. Ю. П. Битяка. 2-е изд., перераб. и доп. Х.: Право, 2003. С. 127; Битяк Ю. П., Зуй В. В. Административное право Украины (Общая часть): учеб. пособие. Х.: Одиссей, 1999. С. 36; Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України: навч. посібник. К., 1995. С. 228.

5. Стадії провадження у справах про адміністративні корупційні правопорушення. URL: <http://dp.dsns.gov.ua/ua/Ostanni-novini/131.html>.

Ю. М. Сивак,

курсант 3-го курсу факультету №1
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*),

Н. І. Дідик,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

КОРУПЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОМУ СЕКТОРІ РЕГУЛЮВАННЯ

Корупція нині є актуальною проблемою і суттєвою перешкодою на шляху євроінтеграції України, утвердження України як демократичної і правової держави, розбудови громадянського суспільства, а також приватного бізнесу.

Протягом останніх чотирьох років відбулися істотні зміни антикорупційного законодавства України, що покращили стан боротьби з корупцією. Однією з визначальних новел стало ухвалення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року [1].

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, корупція – це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про

запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Корупція в суспільно-соціальному значенні є певною девіантною поведінкою публічних посадових осіб, що проявляється в нелегітимному використанні повноважень, можливостей, а також інших суспільних ресурсів, доступ до яких вони мають завдяки своєму статусу і фактичному становищу, для отримання особистої, групової, або корпоративної вигоди, всупереч інтересам суспільства [3, с. 186].

З юридичної точки зору, корупція – це:

- підкуп-продажність державних службовців;
- зловживання владою або посадовим становищем, здійснене в певних особистих інтересах;
- використання посадових повноважень, статусу посади, а також її авторитету для задоволення особистого інтересу або інтересів третіх осіб;
- елемент (ознака) організованої злочинності [4, с. 111].

Згідно із ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», корупційним правопорушенням вважається умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 4 Закону України «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [2].

Перелік адміністративних правопорушень пов'язаних з корупцією закріплений у главі 13-А КУпАП. Умовно їх можна розподілити на такі види:

- порушення спеціальних обмежень, спрямованих на запобігання та протидію корупції (ст.ст. 172-4, 172-5, 172-6, 172-7, 172-8, 172-9-1, 172-9-2 КУпАП);

– невжиття заходів щодо запобігання та протидії корупції (ст. 172-9 КУпАП) [5].

Отже, можна констатувати, що через свою багатогранність корупція є одним із тих явищ, за час історичного існування якої застосовувалися різні наукові підходи до її правового та наукового визначень, розуміння її сутності. Це пояснюється особливостями правової культури різних країн світу, розвитку законодавства, а також різним сприйняттям того самого діяння суспільствами певних країн, залежно від ментальності, традиції, рівня демократизації та розвитку громадянського суспільства.

Таким чином, корупція це своєрідне дзеркало суспільства, його моральної і правової чистоти, економічного, політичного та соціального стану. Вона характеризує основні соціальні процеси, які відбуваються у державі та суспільстві, у ній відображено найбільш актуальні для держави та суспільства проблеми. Вона є одним із головних чинників поділу суспільства на дві соціальні підсистеми, які співіснують паралельно: одна з них зорієнтована на правові та моральні норми, інша – на використання протиправних засобів [4, с. 117].

Ми можемо зробити висновок, що корупція як соціально-економічне явище:

- соціально обумовлена (тобто є продуктом соціального життя);
- має свою соціальну вартість (тобто «ціну», яку платить суспільство за існування корупції);
- суттєво впливає на найважливіші соціальні процеси – економічні, політичні, правові та ін.;
- має історичні витоки і глобальний характер;
- є соціальним, економічним, політичним, правовим, психологічним і моральним явищем;
- має властивість постійно видозмінюватися відповідно до соціальних реалій.

1. Про Національне антикорупційне бюро України: Закону України від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 47. Ст. 3040.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. №49. Ст. 3186.

3. Кононенко С. Я. Шляхи вдосконалення боротьби з корупцією в ОВС України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*: науково-практичний журнал. Київ. 2007. № 17. С. 185–193.

4. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. Київ: КНТ, 2008. 368 с.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

М. Я. Сидор,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного права

та адміністративного процесу факультету №3 ІПФПНП

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ОСНОВНІ ЧИННИКИ, ЯКІ Є ПЕРЕДУМОВОЮ ПОШИРЕННЯ КОРУПЦІЇ У НАЦІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ

У сучасній правовій концепції побудови діяльності правоохоронних органів боротьба з корупцією займає одне з провідних місць. Згідно проведених досліджень, однією із причин відставання нашої держави від сучасних міжнародних стандартів є високий рівень корупції. У світовому Індексі сприйняття корупції від Transparency International за 2017 рік Україна отримала лише 30 балів зі 100 можливих та посіла 130 місце серед 180-ти країн у світовому Індексі сприйняття корупції (CPI). Сусіди України у рейтингу – Гамбія, Іран, М'янма та Сьєрра-Леоне [0]. Відтак, зауважимо, що немаловажною умовою формування демократичного устрою в Україні є протидія корупції. Тому слід звернути увагу на досвід боротьби з цим явищем у країнах з високими соціальними та правовими стандартами, серед яких Фінляндія, Сінгапур, Німеччина, Данія

та ін. На даний час розвиток теорії управління, а саме опрацювання відповідних концептуальних основ, що є підставою для подальшої конкретизації завдань і забезпечення логічної послідовності практичних кроків, є базовою передумовою для вирішення життєво важливих соціально-економічних і правових проблем. Виникає суспільний запит щодо протидії корупції та створення державних інститутів особливого призначення: Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань тощо.

Тому цілком є зрозумілим прискіплива увага як наукової спільноти, так і працівників правоохоронних органів та системи державного управління з приводу теоретичних і прикладних аспектів подолання корупції в українському суспільстві. Проблема корупції у своїх роботах приділяли такі дослідники, як І. Сікора, А. Сафонов, С. Телешун, Ю. Таран, Є. Перегуда, І. Рейтерович, В. Щербань та ін.

На законодавчому рівні в Україні поняття корупції визначено у Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [2].

Будучи неформальним інститутом, корупція нажаль, відіграє немаловажну роль в дискредитації правоохоронної діяльності, розбалансуванні соціальної системи та несправедливому перерозподілу матеріальних благ.

В даному випадку, слід погодитися із позицією О. Прохоренка, який вказує, що за своїм змістом, корупція є багатоаспектним соціальним явищем [3]. До характеристик цього явища відносимо:

1) існування неформальної, особливої інфраструктури повсякденних взаємовідносин, до якої входять владні представники;

2) включає в себе не тільки криміналізовану форми поведінки, але й деякі адміністративні та дисциплінарні проступки;

3) є відображенням політичних, економічних, ідеологічних та інших соціальних явищ і процесів, що мають місце

в суспільстві та державі, і є результатом недосконалого функціонування державних та суспільних інститутів, закономірною реакцією членів суспільства на вади суспільного розвитку;

4) культурним, психологічним явищем, пов'язаним із внутрішнім світом осіб, щодо реалізації владних повноважень.

Відомий економіст О. Пасхавер відмічає, що в українському суспільстві сформувалися дві групи домінуючих інтересів – це фінансові інтереси корумпованого чиновництва та бізнесінтереси власників великого капіталу, які прагнуть забезпечити собі тіньову ренту. Між цими двома групами впливу виникла система олігархічних відносин [4, с. 108].

Роблячи підсумки слід погодитися із багатьма дослідниками [5, с. 288], що серед основних чинників, які є передумовою поширення корупції в Україні є:

- не відмежованість політики від бізнесу, відповідно публічних і приватних інтересів, що має місце у зв'язку з незрілістю інститутів громадянського суспільства, які повинні обмежувати й контролювати владу;

- нерозуміння основними суб'єктами політичного життя цінностей свободи і демократії для формування ефективної системи протидії корупції;

- відсутність демократичних механізмів для досягнення політичного компромісу;

- висока концентрація політичної влади та ресурсів у правлячої еліти;

- узгодження форм номенклатурно-корпоративного правління з елементами демократичної процедури;

- усталеність номенклатурних традицій і зв'язків;

- значне укорінення неформальних владних відносин, формування номенклатурного корпоративізму замість плюралістичної демократії.

1. Войтович О. Рейтинг TI: Україна – найкорумпованіша країна в Європі після Росії. *Deutsche Welle*. 2018. URL: <http://p.dw.com/p/2t5u6>.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. № 1700-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

3. Прохоренко О. Я. Корупція по-українськи: монографія. К.: НАДУ, 2005. 166 с.

4. Головкін Б. М. Загальна характеристика детермінантів злочинності в Україні. *Форум права*. 2014. № 1. С. 106–111. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2014_1_21.pdf.

5. Бойко А. М. Політичні чинники корупції в Україні. *Вісник Львівського національного університету*. 2011. Вип. 53. С. 284–289.

В. Г. Сюравичк,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінології

та кримінально-виконавчого права,

науковий співробітник наукової лабораторії

з проблем забезпечення публічної безпеки і порядку

навчально-наукового інституту № 3 НАВС

(Національна академія внутрішніх справ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

Корупційна злочинність є одним з найактуальніших видів злочинності. Як зазначає М. І. Мельник, корупція – це соціальне явище, яке охоплює всю сукупність корупційних діянь, пов'язаних з неправомірним використанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави, наданої їм влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших корупційних правопорушень, у тому числі тих, які створюють умови для вчинення корупційних діянь або є приховуванням чи потуранням їм» [1]. На думку І. В. Пиголенко, корупція – багатоаспектне, багаторівневе, системно організоване соціальне явище, що органічно інтегрує в собі як економічну, юридичну, етичну, так і соціальну складові. Вона пронизує всі сфери і підсистеми суспільного буття, зачіпає інтереси всіх соціальних груп, прошарків і класів суспільства, вражає економіку і політику, соціальну сферу та культуру. Це особлива форма протиправної діяльності, злочин проти суспільства,

державної влади, інтересів державної служби всіх рівнів, взаємодія між посадовцем і особою, які добровільно вступили у змову. Звідси – незаконність отримання матеріальних і нематеріальних благ, формування аморального соціального середовища [2].

Незважаючи на те, що питання корупції досліджувало багато вітчизняних вчених у різних галузях права, на переконання Е. В. Расюка, до цього часу не вибудовано антикорупційної політики. І лише зараз завдяки консолідації виконавчої і законодавчої влади вибудовується системна державна антикорупційна політика [3]. Дослідження стану корупції є важливою складовою антикорупційної політики країни. Разом з певними зрушеннями у цій сфері державні інституції не використали потенціал цього інструменту раціонально. Адже знання про реальний стан речей у цій сфері дасть змогу розробити ефективні запобіжні заходи та мінімізувати передумови корупційної злочинності [4].

Щодо стану корупційної злочинності провідним всесвітнім громадянським рухом з протидії корупції «Transparency International» було проведено дослідження, за даними якого у 2016 р. (індекс цього р. включає 176 країн і територій) Україна посіла 131 місце (індекс 29 балів з 100 можливих – це лише на три бали вище ніж у 2014 р.). Трійкою лідерів у найвідомішому світовому антикорупційному рейтингу CPI 2016 р. є Данія, Фінляндія та Швеція із 91, 90 і 89 балами відповідно. Найкорумпованішими країнами світу є Північна Корея та Сомалі із 12 балами. Сусідами України за ганебним антикорупційним індексом 29 балів є Казахстан, Росія, Непал та Іран [5].

Варто зазначити, що державна антикорупційна політика є неефективною, а Україна перебуває перед вибором між суб'єктом та об'єктом міжнародних відносин. Відповідно до статистичних даних кількість адміністративних і кримінальних корупційних правопорушень протягом 2012-2016 років залишалась доволі стабільною. Середні щорічні значення правопорушень даної категорії становили: 2479 – для адміністративних правопорушень та 2341 – для кримінальних правопорушень [4].

За результатами соціологічного дослідження, здійсненого Центром Разумкова у 2016 р., корупція, на думку респондентів, найбільше поширена у таких органах державної влади й окремих сферах: медицина – 84,6%; правоохоронні органи – 84,0%; судова система – 83,4%; державна влада в цілому – 82,3%; політична сфера загалом – 79,6%; вища освіта – 77,4%; органи прокуратури – 76,7%; податкові органи – 76,6%; політичні партії – 76,0%; митна служба – 71,9%; місцеве самоврядування в цілому – 67,8%; економічна сфера, діяльність підприємств – 67,3%; СБУ – 58,0%; середня освіта – 52,7%; Збройні сили України – 46,8%; професійні спілки – 45,2%; громадські організації – 39,1% [6]. Інтерес також являє собою статистична інформація, що характеризує суб'єктний склад корупційних правопорушень. Протягом аналізованого періоду щороку в середньому притягалось до адміністративної відповідальності 1829 осіб, до кримінальної – 1909. Відповідні частки державних службовців у структурі всіх корупційних правопорушників становили 9,1% і 15,4% [6].

Варто звернути увагу на мізерні показники притягнутих до відповідальності державних службовців 1–2 категорій. Так, за останні 4 роки до адміністративної відповідальності було притягнуто лише 5 таких осіб, а до кримінальної – 12. Це при тому, що за офіційними даними виявляють державних службовців 1–2 категорій, які вчинили кримінальні корупційні проступки більше 200 осіб щороку. За типологією О. Ю. Шостко, саме державні службовці 1–2 категорій є найбільш небезпечним типом корупціонера – особливо злісним (політичним) корупціонером, яка відрізняється від інших категорій обсягами і масштабністю владних можливостей для самозбагачення та отримання інших вигод. Завдяки офіційному статусу, політичному, владному і фінансовому впливу цих осіб нейтралізується діяльність правоохоронних органів із виявлення їх злочинів. Більше того, у своїх протиправних цілях вони активно використовують правоохоронні органи, а також суди (наприклад, у політичній боротьбі за владу, фальсифікуючи результати виборів) [7].

Щодо законодавчого забезпечення запобігання корупції, засади антикорупційної політики держави містяться у Конституції України, інших законах та нормативно-правових актах України, а також міжнародних правових актах, зокрема: Конституції України [8]; Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003 р. [9]; Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. [10]; Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 р. [11]; Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII «Про запобігання корупції» [12]; Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1699-VII «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [13]; Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України» [14] та ін.

На думку Н. В. Кулакової, суттєвим недоліком діючого антикорупційного законодавства є те, що воно приймається без кримінологічної експертизи [4]. Експертиза повинна бути комплексною, а до експертних груп входити юристи різних галузей права, економісти, політологи, правозахисники, співробітники правоохоронних органів. Оскільки значними можливостями по контролю за корупцією та її запобігання володіють різні галузі права: конституційне, банківське, митне, цивільне, процесуальне та ін. Саме в цих галузях утворюються можливості для «правомірної» корупції і таким чином формується «корупційне» законодавство. Питання про необхідність організації кримінологічної експертизи ставиться протягом останніх десяти років, а саме така експертиза могла б виявити не тільки можливості для корупції, але й запропонувати заходи, що не дають можливість вчинити корупційні діяння, підвищити ризик при їх вчиненні та зниження потенційної вигоди. Також існує потреба у розробленні законопроекту про внесення змін до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо врегулювання окремих правових питань організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України: особливості набору та реалізації повноважень працівників, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність; конкретизація

положень в частині критеріїв недопуску осіб до участі у конкурсах на зайняття вакантних посад у Національному антикорупційному бюро України; чітке визначення повноважень Національного антикорупційного бюро України в частині забезпечення протидії корупційним правопорушенням, у тому числі в питаннях міжнародного співробітництва; врегулювання питань представницьких функцій Національного антикорупційного бюро України під час реалізації повноважень в частині визнання правочинів недійсними; врегулювання правових основ діяльності Національного антикорупційного бюро України під час реалізації повноважень в частині витребування майна, здобутого злочинним шляхом; вирішення правових питань матеріально-технічного забезпечення Національного антикорупційного бюро України; врегулювання питань оплати праці працівників Національного антикорупційного бюро України [4].

Щодо криміногенних факторів, які виступають у ролі детермінант корупційної злочинності, вони зумовлені суттєвими протиріччями в соціально-економічному житті суспільства і можуть бути представлені у вигляді декількох груп: правові, економічні, організаційно-управлінські та соціальні, фактори [15].

Ми погоджуємося з думкою авторів навчального посібника, виданого фахівцями Національної академії внутрішніх справ [4], а також І. Б. Медичким [16], що серед усіх зазначених факторів корупційної злочинності, одними з найважливішими є соціально-психологічні причини та умови. Соціологічні дослідження свідчать, що значна частина громадян України не оцінює корупцію негативно і вважає для себе за можливе за допомогою корумпованих відносин (давання хабарів, використання службових можливостей родичів, друзів, знайомих, які перебувають на державній службі тощо) вирішувати особисті питання. За деякими опитуваннями, приблизно 75,0% жителів України переконані, що для позитивного вирішення питань у державних органах потрібно обов'язково давати хабарі. Викладене свідчить про невисоку морально-психологічну готовність населення до рішучої протидії як корупції взагалі, так і корупційним правопорушенням, зокрема, тобто за такої морально-

психологічної ситуації суспільство не тільки змирилося з існуючою ситуацією, пристосувавши до неї правила поведінки, але й визнає корупційні відносини припустимими з точки зору моралі й ефективними – з позиції досягнення результату. Соціально-психологічні фактори корупційної злочинності проявляються у деморалізації суспільства, недостатній сформованості та організованості громадян, пасивності громадян по відношенню до всюдозволеності влади. Це сприяє формуванню у членів суспільства «подвійних стандартів» моралі та поведінки і призводить до того, що виміром всього стають гроші, а значимість людини визначається розміром її статків. Відбувається девальвація та знищення соціальних регуляторів: норма моралі, права, релігії, громадської думки [4].

Також потрібно зазначити, що важливу роль у вчиненні корупційних злочинів відіграє віктимна поведінка громадян, їх віктимність, яка є причиною, або умовою даних злочинів. Корупційна віктимізація являє собою процес перетворення індивіда, групи і суспільства в цілому, що володіють віктимністю, в жертв корупційних злочинів. Процес перетворення індивіда в жертву корупційного злочину обумовлений сукупністю об'єктивних і суб'єктивних факторів, протікає в формі віктимної поведінки в умовах криміногенно-віктимогенної взаємодії злочинця та його жертви і завершується заподіянням жертві шкоди злочином корупційного характеру. Слід зазначити, що найбільші розбіжності пов'язані з оцінкою ролі віктимності в детермінації процесу становлення жертви корупційного злочину. Корупційна віктимність – похідна властивість, функція злочинності, поза якою злочинність взагалі не існує і не проявляється. Зазначимо, що вплив корупційної віктимності на вчинення злочинів у даній сфері, її детермінованість сукупністю різних факторів об'єктивного і суб'єктивного характеру, різноманітність її проявів в криміногенно-віктимогенному процесі, криміналізація різних сфер організації суспільного життя, вплив злочинності на характер і динаміку суспільного розвитку дозволяють розглядати корупційну віктимність як системну властивість злочинності.

Характеризуючи причини і умови корупційної віктимізації громадян, слід підкреслити, що в останні роки віктимогенна обстановка в Україні кількісно і якісно «збагатилася» віктимогенними факторами. У цілому провідним фактором, що визначає зміст і ступінь корупційної віктимізації громадян, є процес криміналізації суспільного життя. Службовці та посадові особи, уповноважені на виконання управлінських функцій, є для громадян представниками держави. Їх протиправна поведінка у громадян асоціюється як державна несправедливість, формується відчуття беззахисності, переконання в тому, що в державі існує обстановка кримінального свавілля. Чим вище посадове становище корупціонера, тим більший негативний ефект протиправних дій на населення. Крім того, коли громадяни стикаються з елементами корупції, що вразили і комерційні структури, то в їхній свідомості виникає якась приреченість, тобто вони стають толерантними по відношенню до цього явища і нерідко самі стають учасниками корупції, зокрема, підкупу посадової особи або представника комерційної організації.

Корупційні злочини посягають на більш важливі і разом з тим вразливі сфери життя суспільства і, як правило, пов'язані з безпосереднім або опосередкованим заподіянням моральної, фізичної, матеріальної шкоди державі, юридичним особам і окремим громадянам або їх групам. У зв'язку з цим можна розділити типи жертв корупційних злочинів в залежності від того, кому було завдано безпосередню або опосередковану шкоду. Жертвам корупційних злочинів, кому було завдано безпосередню шкоду, відповідає рольовий тип віктимності, а тим жертвам, кому було завдано опосередковану шкоду, – ситуативно-віктимний тип потерпілого.

Також в корупційних злочинах присутня рольова віктимність, яка в загальному плані розглядається як статусна, професійна вразливість особи, як об'єктивна в даних умовах характеристика соціальної ролі людини, незалежна від його особистісних властивостей, підвищена небезпека посягань лише в силу виконання такої ролі. Вказуючи на роль, ми відносно людини до певної соціальної групи, ідентифікуємо його

з нею. Однак насправді вона неминуче набуває індивідуальні характеристики, від яких залежить «діапазон можливостей» конкретного виконання ролі, в тому числі злочинця або жертви. Слід зазначити, що в основному жертва ставиться корупціонером в таку ситуацію, при якій підкуп є єдиним «виходом» для досягнення бажаного результату, тобто проявляється закономірність її поведінки.

Корупційна віктимність поряд з іншими причинами та умовами забезпечує існування корупційної злочинності, визнає можливість вчинення злочинів. Якщо індивідуальна корупційна віктимність може реалізуватися, а може залишитися в вигляді нереалізованих схильностей, то масова корупційна віктимність завжди одночасно потенційна і реалізована, з огляду на те, що віктимні схильності людей, для більшості з них залишилися нереалізованими, разом з тим закономірно можуть реалізуватися для деякої їх частини.

Корупція вразила практично всю систему державної служби, і впоратися з цим злом можна значною мірою за рахунок активізації тих, чи інших законних прав, що порушуються корумпованими чиновниками. Важливо, щоб ця активність була підтримана державою і в першу чергу – правоохоронними органами.

Отже, для подолання корупції в державі необхідна віктимологічна реабілітація жертв корупції, тобто система взаємопов'язаних і взаємообумовлених державних заходів, спрямованих на відновлення порушених прав жертв корупційної злочинності, а також на компенсацію заподіяної шкоди і відновлення їх ділової репутації.

Вважаємо, що рішення комплексу завдань із запобігання корупційним злочинам можливе лише при послідовному опрацюванні питань ресурсного і законодавчого забезпечення віктимологічної політики, а також при розробці нормативних стандартів поведінки з жертвами корупційних злочинів. Необхідно створити систему не просто правової освіти, а систему освіти саме в області прав і свобод людини, форм і методів їх захисту. Кожен громадянин повинен знати свої права, вміти

їх відстоювати. Надзвичайно важлива цілеспрямована робота з виховання громадянської позиції у підростаючого покоління.

-
1. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. К.: Атіка, 2001. 304 с.
 2. Пиголенко І. В. Хабарництво як соціальний феномен сучасного суспільства. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VKPI_soc/2009_4/Pugolenko.
 3. Расюк Е. В. Антикорупційна політика України – один із пріоритетів запобігання та протидії корупції. Актуальні проблеми кримінологічної політики в Україні: матеріали міжвуз. наук.-теорет. конф. (Київ, 25 квіт. 2012 р.). К.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. 252 с. С. 48–53. С. 48.
 4. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання: навч. посібник / автор. кол.: В. В. Василевич, О. М. Джужа, А. О. Джужа, О. Г. Колб, О. І. Колб, Н. В. Кулакова, Ю. О. Левченко, А. В. Микитчик, С. І. Мінченко, С. А. Мозоль, Т. В. Миронюк, Г. С. Поліщук, Е. В. Расюк, А. В. Савченко; за ред. проф. О. М. Джузи та доц. Е. В. Расюка. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 345 с.
 5. Результати дослідження провідного всесвітнього громадського руху з протидії корупції «Transparency International». URL: <http://www.transparency.org>.
 6. Центр Разумкова. URL: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=903.
 7. Шостко О. Ю. Кримінологічна характеристика корупційної злочинності в Україні. Питання боротьби зі злочинністю. 2014. Вип. 28. С. 69–78.
 8. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. Дата оновлення: 30 вер. 2016. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
 9. Конвенція ООН проти корупції від 31 жов. 2003 р. (ратифікована Україною 18 жов. 2006 р.). Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
 10. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією: міжнародний документ Ради Європи від 27 січ. 1999 р. № ETS 173. (ратифікована Україною 18 жов. 2006 р.). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
 11. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: міжнародний документ Ради Європи від 04 листоп. 1999 р. (ратифікована Україною від 16 бер. 2005 р.). http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_102.
 12. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жов. 2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 03 серп. 2017. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
 13. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14 жов. 2014 р. № 1699-VII. Дата оновлення: 08 серп. 2015 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.

14. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жов. 2014 р. № 1698-VII. Дата оновлення: 05 січ. 2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

15. Бойко А. М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження): монографія. Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 380 с.

16. Медицький І. Б. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави: монографія. Івано-Франківськ: Львівський ДУВС, 2007. 360 с.

Ю. А. Хатнюк,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ОСНОВНІ ФОРМИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Розглядаючи протидію корупції, використовують різні заходи: суто репресивні, які полягають у виявленні, розслідуванні та розкритті корупційних правопорушень і притягненні винних осіб до відповідальності, або превентивні, серед яких такі як покращення прозорості, підзвітності і доброчесності державних структур, правовий захист громадян та підвищення правової обізнаності, підвищення етичних стандартів у діяльності публічних службовців, просвітницька робота з населенням та окремими цільовими групами, виховання молоді у дусі неприйняття корупції та ін. Але жоден з цих заходів не буде успішним, якщо під час їх реалізації буде відсутня підтримка з боку суспільства. Досвід багатьох країн свідчить про те, що активність громадян, зацікавлених у подоланні корупції, є головною передумовою подолання корупції.

Першим кроком до успіху в протидії корупційним проявам повинно стати виховання громадської та правової

свідомості в суспільстві, що передбачає насамперед знання громадянами своїх прав й уміння їх захищати і відстоювати, а також формування в суспільстві негативного ставлення до корупції. Треба пам'ятати, що немає корупції в тій країні, де суспільство не допускає підношень чиновникам [1, с. 50].

Існують три основні форми участі громадськості у протидії корупції: інформативна, консультативна та активна.

Інформативна участь є взаємодією суб'єктів владних повноважень із громадянами й об'єднаннями громадян, в ході якої першими надається інформація, що стосується самої процедури прийняття ними відповідних рішень. Формування та здійснення державної політики є прозорим лише за умови повного та відкритого інформування громадян, яке здійснюється як на вимогу або за запитом громадян та їх об'єднань, так і за ініціативою суб'єктів владних повноважень.

Консультативна участь є особливою формою участі громадськості у запобіганні корупції, оскільки саме нею забезпечується здійснення зворотного зв'язку між громадянином і владою. Консультації із заінтересованими особами спрямовані на забезпечення якісного виконання суб'єктами владних повноважень своїх функцій і завдань. Це не в останню чергу пов'язано з вивченням альтернативних поглядів, усвідомлення різниці між ними і необхідністю досягнення певного консенсусу.

Щодо активної форми, то вона за своєю сутністю є партнерством суб'єктів владних повноважень та громадян і їх об'єднань, яке перш за все полягає у виконанні другими роботи, пов'язаної з формуванням політики держави та прийняттям рішень за дорученнями перших. Дана форма також, в свою чергу, поділяється на такі види участі громадськості в запобіганні корупції, як контроль, аналіз, моніторинг, експертиза. При цьому даний перелік не є вичерпним.

Громадський моніторинг є запланованим, систематизованим, експертним, об'єктивним дослідженням обраної галузі діяльності громадянського суспільства, проведення якого відбувається відповідно до прийнятої схеми задля досягнення

змін. Метою будь-якого моніторингу є подальша розробка ефективних шляхів удосконалення об'єктів моніторингу. Результати моніторингів підлягають оприлюдненню задля доведення до громадськості та сприяння особам, які можуть і бажають долучитися до вирішення проблем, виявлених у ході моніторингу. Тобто моніторинг – це плановий збір даних щодо конкретної проблеми, діяльності, з подальшим опрацюванням, аналізом, доведенням результатів до відома усіх заінтересованих осіб із метою розробки шляхів вирішення виявлених проблем.

Щодо громадських експертиз, то процедура і порядок їх проведення встановлює постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 року № 976 «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» [2].

Основна відмінність між громадськими моніторингом і експертизою полягає в тому, що перший є суттєво ширшим за другу. Експертне середовище також визнає моніторинг більш автономним і демократичним. Це пов'язується з можливістю його спрямування на всі види діяльності органів публічної адміністрації. На практиці моніторинг традиційно застосовують здебільшого в сферах освіти, медицини, судоустрою, бюджетного права, земельній, енергозбереження, а також ґендерних питаннях тощо [3].

Участь громадськості має своїм завданням сприяння системному діалогові між органами публічної адміністрації та громадянським суспільством, який призведе до підвищення якості запобігання і протидії корупції. Саме тому забезпечення цієї діяльності й удосконалення її форм та видів можна вважати одним із пріоритетних напрямків ефективного розвитку антикорупційної політики України.

Закон України «Про запобігання корупції» передбачає участь громадян, громадських об'єднань у заходах щодо запобігання, виявлення і протидії корупції. Зокрема, громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання корупції мають право:

– повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів, а також громадськості;

– запитувати та одержувати від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації», інформацію про діяльність щодо запобігання корупції;

– проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій;

– брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції;

– вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції;

– проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції;

– проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції;

– здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству;

– здійснювати інші не заборонені законом заходи щодо запобігання корупції [4].

Отже, одним із впливових об'єктів організаційно-правового механізму протидії корупції завжди є суспільство. Антикорупційна стратегія України серед заходів стосовно

цього об'єкта зазначає проведення на постійній основі інформаційних кампаній, орієнтованих на різні соціальні групи та спрямованих на усунення толерантного ставлення до корупції, підвищення рівня співпраці влади та громадян у протидії корупції.

Окремо визначається необхідність розроблення законодавчих норм щодо збереження анонімності заявника та його захисту від переслідування, переходу до нових форм співпраці, таких як діалог та партнерство.

1. Шрамко С. С. Роль громадської свідомості у запобіганні корупції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2014. Вип. 28. Т. 3. С. 48–51.

2. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 року № 976. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF>

3. Корнієнко О. О. Правовий статус та гарантії діяльності громадськості як суб'єкта запобігання корупції. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/7/84.pdf>

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

І. Р. Шинкаренко,

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри ОРД та СТ

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Основним викликом сьогодення до кримінальної поліції є перебудова моделі діяльності кримінальної поліції з реактивної на проактивну. Означене в умовах існування інформаційно-

го суспільства визначає здійснення постійного аналітичного пошуку та аналітичної діяльності на підставі реструктуризації та оптимізації потоків інформації. Підґрунтям означеного може стати кримінальний аналіз.

Революційним у використанні кримінального аналізу у діяльності кримінальної поліції світу став період 90-х років коли відповідно до наукової революції стало формуватися інформаційне суспільство та змінилися підходи до діяльності поліції у бік створення системи протидії всім видам злочинності. Це сприяло створенню Міжнародної асоціації кримінальних аналітиків (IACA), яка формує стратегію та напрями діяльності кримінальних аналітиків у всьому світі [1].

Таким чином кримінальний аналіз сформувався в окремий напрямок професійної діяльності притаманний всім кримінальним поліціям більшості розвинених держав світу. Як наслідок до структури Генерального секретаріату Інтерполу входить підрозділ кримінального аналізу. Європол будує свою діяльність на підставі технологій та результатів кримінального аналізу.

На сьогодні можемо виокремити основні риси та складові кримінального аналізу кримінальної поліції:

- сукупність систематичних аналітичних процесів;
- вивчення певних характеристик та тенденцій;
- визначення та розуміння (осмислення) зв'язків між кримінальною інформацією (інформацією про злочин) та іншою;
- систематичну специфічну інформаційно-аналітичну діяльність;
- полягає у опрацювання інформації, яка є суттєвою для управління або прийняття рішення;
- здійснюється з метою попередження, припинення, розкриття та розслідування злочинів або приймати управлінські рішення.

В умовах сьогодення деякі науковці виокремлюють два види кримінального аналізу – аналітичний пошук та аналітичне дослідження. Основним змістом аналітичного пошуку є організація інформації таким чином, щоб полегшити завдання

з вилучення сенсу із зібраних даних. Аналітичне дослідження полягає у встановленні взаємозв'язків між особами, подіями та предметами [2, с. 133].

На наш погляд складовими кримінального аналізу є також діяльність з отримання, обробки, реструктуризації інформації та прогнозування розвитку ситуації.

Слід відзначити, що спроби використання у системі МВС-Національної поліції кримінального аналізу у вигляді аналізу загально-державної оперативної обстановки та напрямками протидії окремим видам злочинності (стратегічний кримінальний аналіз) використовується декілька десятиліть. Підґрунтям означеного є моніторинг оперативної обстановки, який не обмежується постійним контролем (діагностуванням) ситуації. До його складу входять аналіз та прогнозування оперативної обстановки, планування заходів впливу на стабілізацію оперативної обстановки [3, с. 175–186].

Враховуючи думку науковців про прогнозування оперативної обстановки, як складової її моніторингу як першої стадії кримінального аналізу та враховуючи завдання, що вирішуються під час оперативно-розшукової діяльності, можемо визначити види оперативно-розшукове прогнозування:

а) стратегічне прогнозування тенденцій та чинників розвитку середі функціонування, кримінологічної обстановки, сил та засобів правоохоронних органів, результативності протидії злочинності, громадської думки про стан середі функціонування, криміногенної ситуації, результативність діяльності правоохоронних органів (у межах стратегічного кримінального аналізу).

б) тактичне прогнозування ситуації на період здійснення конкретних оперативно-розшукових заходів (у межах тактичного аналізу):

– прогнозування імовірної ситуації, що може скластися в період проведення оперативно-профілактичних заходів, для визначення варіантів-моделі використання оперативно-розшукових сил та засобів та вибору тактики протидії злочинності (організаційно-управлінське прогнозування);

- прогнозування імовірної поведінки об'єктів оперативно-профілактичного впливу з метою визначення тактичних прийомів здійснення оперативно-розшукових заходів щодо протидії злочинності;

- прогнозування імовірної поведінки негласних співробітників у визначених умовах під час виконання завдань оперативних працівників, що необхідно для визначення моделі їх навчання та інформаційно-тактичного забезпечення їхньої діяльності;

- короткострокове – квартал, півріччя, рік;

- середньострокове – п'ять–десять років;

- довгострокове – п'ятнадцять та більше років.

Таким чином, оперативно-розшукове прогнозування повинно розглядатися як невід'ємна частина процесу оперативно-розшукового моніторингу у складі кримінального аналізу та бути його результативною частиною. Логіка сьогодення та враховуючі закон криміналістичної трансформації Є. Ф. Буринського – О.І. Винберга, означені види кримінального аналізу повинні бути засновані на сучасному програмному забезпеченні та відповідному рівні комп'ютерної техніки.

З означеного можемо констатувати, що:

- *кримінальний аналіз є діяльністю співробітників правоохоронних органів на ґрунті використання інтелектуального програмного забезпечення та системного підходу щодо збору відповідної інформації, аналітичного вивчення певних характеристик, тенденцій з метою встановлення взаємозв'язків між фактами, подіями, явищами, суб'єктами та об'єктами, оптимізації управління правоохоронними органами на державному, територіальному рівні та під час вирішення конкретних задач протидії злочинності (профілактика – попередження – виявлення – припинення – розслідування кримінальних правопорушень – виконання покарань – ресоціалізації засуджених);*

- кримінальний аналіз можливо поділити на три рівня: тактичний, оперативний та стратегічний;

- стримує активне використання кримінального аналізу відсутність відповідних експертних програм та організаційних структур.

До проблем впровадження системи кримінального аналізу в діяльність НП України підґрунтя формування моделі поліцейської діяльності керованої аналітикою ІЛР слід віднести:

- відсутність єдиного централізованого аналітичного підрозділу;
- відсутня концепція впровадження концепції кримінального аналізу в діяльність Національної поліції України;
- відсутність сучасної нормативно-правової бази у сфері формування та використання моделі поліцейської діяльності керованої аналітикою ІЛР (кримінального аналізу) в органах Національної поліції України;
- неналежний рівня використання можливостей кримінального аналізу в структурних департаментах Національної поліції України;
- недостатнє забезпечення оперативних підрозділів Національної поліції України сучасною оргтехнікою, комп'ютерним програмним забезпеченням;
- відсутність системи навчання, підготовки та перепідготовки працівників відповідних аналітичних підрозділів відповідно до світової моделі поліцейської діяльності керованої аналітикою ІЛР;
- відсутність сучасної методики щодо збору та обробки інформації з «вулиці» відповідно до стандартів ЄС 4*4/5*5; за формування відповідних інформаційних банків даних тощо.

Шляхами подолання означених проблем повинні бути:

- розробка та впровадження програмного забезпечення з метою проведення тактичного аналізу у межах конкретних кримінальних проваджень, а також забезпечення формування слідчих версій. Означені програми необхідно внести до стандарту підготовки слідчих органів досудового розслідування.
- створення на базі одного з ВНЗ факультету підготовки фахівців для аналітичних підрозділів та введення окремих дисциплін за тематикою «Використання інформаційних технологій для виявлення та розслідування злочинів» для факультетів

підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування.

1. Problem-oriented policing. *Wikipedia*. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Problem-oriented_policing. Regional Crime Analysis GIS.

2. Узлов Д. Ю., Струков В. М. та ін. Применение интеллектуальной системы криминального анализа в реальном времени (RICAS) для аналитического сопровождения оперативно-розыскной деятельности и досудебного расследования. *Право і безпека: Юриспруденція. Юридична психологія (психологічні науки)*. Харків, 2015. № 2. С. 132–139.

3. Шинкаренко І. Р. Моніторинг оперативної обстановки: теоретичні підвалини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. Спеціальний випуск № 4. 2010. С. 175–186.

Л. М. Шмаль,

викладач відділу підготовки прокурорів
з організації роботи в органах прокуратури
Інституту спеціальної підготовки
(Національна академія прокуратури України)

ПОВНОВАЖЕННЯ КЕРІВНИКА МІСЦЕВОЇ ПРОКУРАТУРИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВИКОНАННЯ ПІДЛЕГЛИМИ ВИМОГ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Конвенція ООН проти корупції визначає корупцію як явище, що стоїть на заваді розвитку демократичних інститутів, етичних цінностей та справедливості, а також принципу верховенства права [1]. Одним із ключових елементів системи запобігання та протидії корупції в Україні виступає електронне декларування, що являю собою інноваційний механізм контролю майнового стану, що забезпечує доступ та перевірку даних, що підлягають внесенню до декларації.

Ключову роль у реалізації основних положень законодавства щодо запобігання та протидії корупції в Україні відіграє Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)

[2]. Зокрема із набранням чинності Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2017 року запроваджено нові антикорупційні механізми та посилено відповідальність за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень [3].

Відтепер електронне декларування є обов'язковим для всіх державних службовців, керівників державних і комунальних підприємств, а також для осіб, робота яких фінансується з державного бюджету. До перерахованих категорій входять також народні депутати, судді та прокурори.

Правові та організаційні засади здійснення фінансового контролю визначено в низці нормативно-правових актів, зокрема Законі України «Про запобігання корупції» (Закон), Законі України «Про прокуратуру», рішеннях НАЗК, галузевих актах Генеральної прокуратури України тощо. Так, Законом на осіб уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (у тому числі на прокурорів), покладено обов'язок декларування свого майна, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру.

Відповідно до ст. 18 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, затвердженого всеукраїнською конференцією прокурорів 27 квітня 2017 року, прокурор зобов'язаний своєчасно подати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у порядку, передбаченому антикорупційним законодавством [4]. Слід зазначити, що згідно ст. 15 Закону України «Про прокуратуру» прокурори в Україні мають єдиний статус незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку прокурор обіймає у прокуратурі [5].

Статтею 49 Закону зобов'язано державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, а також юридичні особи публічного права перевіряти факт подання декларацій суб'єктами декларування та повідомляти Національне агентство про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному ним порядку.

В системі органів прокуратури України повноваженнями щодо забезпечення вимог фінансового контролю наділені низка суб'єктів.

Відповідно до п.п. 6.2 п. 6 Положення «Про Генеральну інспекцію Генеральної прокуратури України» на відділ запобігання правопорушень в органах прокуратури покладено контроль за дотриманням працівниками регіональних і місцевих прокуратур обмежень і вимог, передбачених антикорупційним законодавством, своєчасним поданням ними декларацій про майно, доходи, витрати фінансового характеру, вивчення цих декларацій на предмет відповідності зазначеної у них інформації фактичному матеріальному стану працівників органів прокуратури [6].

Крім того, у п. 2 розділу III «Порядку організації роботи з питань внутрішньої безпеки в органах прокуратури України» наказ Генеральної прокуратури України від 13 квітня 2017 року № 111, керівники прокуратур усіх рівнів *у межах компетенції* забезпечують перевірку фактів подання працівниками прокуратури декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, дотримання ними обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції» [7].

В частині перевірки факту подачі декларації та інформування НАЗК працівниками яких керівник місцевої прокуратури приймає на роботу, а саме державних службовців, відповідно до частини 2 пункту 2 статті 31 Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII [8], керуючись п. 1 «Порядку перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоечасного подання таких декларацій» від 06 вересня 2016 року № 19 є його *безпосереднім обов'язком* [9]. Чинне адміністративне законодавство чітко встановлює адміністративну відповідальність за порушення вимог фінансового контролю (стаття 172-6 «Кодекс України про адміністративні правопорушення» від 7 грудня 1984 року № 8073-X) [10].

Проаналізувавши статті Закону України «Про запобігання корупції» можна виділити наступні повноваження щодо реагування керівника місцевої прокуратури на порушення підлеглим працівником порядку подачі декларації:

1) доведення до відома підлеглого працівника про необхідність своєчасної подачі декларації протягом десяти днів з дня отримання ним повідомлення НАЗК про неподання декларації за відповідний рік та повідомлення НАЗК про такий факт неподання або несвоєчасного подання щодо осіб, яких приймає на роботу – за спеціальною формою, а щодо інших підлеглих – можна у довільній формі;

2) після виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення підлеглими працівниками зобов'язані у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції, керуючись пунктом 7 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції».

3) у разі складання уповноваженими органами протоколу, керуючись пунктом 5 статті 65 Кодексу України «Про запобігання корупції» вирішити питання у межах компетенції про відсторонення держслужбовця від виконання службових повноважень до закінчення розгляду справи судом після надіслання протоколу на підставі частини 1 пункту 4 статті 64 Закону України «Про прокуратуру».

Однак, відповідно до статті 51 Закону України «Про прокуратуру» прийняття рішення про звільнення прокурора з посади після набрання законної сили судовим рішенням про притягнення прокурора до адміністративної відповідальності за корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом наділений керівник регіональної прокуратури.

Системний аналіз норм антикорупційного законодавства, а також деяких нормативних актів та документів Генеральної прокуратури України тощо дає підстави стверджувати, що пов-

новаження керівника місцевої прокуратури фактично зводиться до забезпечення виконання підлеглими працівниками *в межах компетенції* вимог фінансового контролю. Саме керівнику місцевої прокуратури важливо спрямувати підлеглих працівників до дотримання вимог із запобігання корупції, а саме вимог фінансового контролю, який повинен їх спрямовувати більше працювати над розумінням своїх обов'язків за Законом та особисто відповідати за їх виконання.

Керівник місцевої прокуратури забезпечує дотримання підлеглими працівниками вимог фінансового контролю щодо своєчасності в межах компетенції: подання передбачених Законом видів декларацій.

Для забезпечення дотримання вимог фінансового контролю підпорядкованими працівниками керівник місцевої прокуратури *може вживати комплексних превентивних заходів*:

1) проведення оперативних нарад щодо дотримання прокурорами вимог фінансового контролю, визначених Законом України «Про запобігання корупції»;

2) проведення навчань, тренінгів з залученням практичних працівників, науковців, викладачів з проблем виконання вимог Закону України «Про запобігання корупції» (у тому числі в частині фінансового контролю);

3) забезпечити постійний моніторинг антикорупційного законодавства для системного контролю за станом та тенденціями розвитку національного законодавства у частині забезпечення фінансового контролю.

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року, ратифікована від 18 жовтня 2006 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

2. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/>

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

4. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів від 27 квітня 2017 року. URL: http://www.kdkp.gov.ua/ua/dokuments_vkp.html

5. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 № 1697-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

6. Положення про Генеральну інспекцію Генеральної прокуратури України. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/polstr.htm>

7. Про затвердження Порядку організації роботи з питань внутрішньої безпеки в органах прокуратури, затверджений наказом Генеральної прокуратури України від 13 квітня 2017 року № 111. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0623-17>

8. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 № 889-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

9. Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 06 вересня 2016 року № 19 «Порядок перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій». URL: <https://nazk.gov.ua/sites/default/files/poryadok>.

10. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran1839#n1839>

С. В. Якімова,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права і процесу

(Національний університет «Львівська політехніка»)

ПРО СИСТЕМУ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Системний підхід, як один із головних напрямків методології спеціального наукового пізнання та соціальної практики, сприяє не лише формуванню адекватного уявлення про явище, що досліджується, але ефективному вирішенню конкретної проблематики. Методологічна специфіка системного підходу полягає у дослідженні складових, що утворюють цілісність. При цьому об'єднання таких складових у єдину цілісність дозволяє досягнути сутності складного явища. Використання системного підходу є виправданим лише щодо складних об'єктів пізнання, які є органічним цілим. Як зазначається у сучасних наукових джерелах, корупція в Україні набула ознак системної якості

[1, с. 50]. В умовах об'єктивної дійсності корупція проявляється у формі корупційних правопорушень з-поміж яких корупційні злочини вирізняються підвищеною суспільною небезпекою. Корупційні злочини, на відміну від інших корупційних правопорушень, заподіюють «... істотну шкоду суспільним відносинам, у першу чергу, в сфері службової діяльності, підриваючи авторитет органів державної влади чи місцевого самоврядування та встановлений порядок управління, або як мінімум створюючи реальну загрозу заподіяння такої шкоди» [2, с. 50].

У Великій українській юридичній енциклопедії (2016 р.) до ознак, що визначають корупційні злочини, як систему, віднесено: 1) особливу сферу соціальних відносин, у якій можливе їх вчинення – це сфера публічної влади (державне управління та місцеве самоврядування); 2) неправомірне використання (зловживання) відповідною службовою особою наданих їй повноважень та пов'язаних із ними можливостей; 3) діяльність всупереч інтересам суспільства, держави – задоволення шляхом такого використання (зловживання) особистого інтересу чи інтересу третіх осіб; 4) спеціальний суб'єкт – особа публічної влади (уповноважена на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування) [3, с. 453].

На переконання В. М. Киричка, В. М. Куца, І. Є. Мезенцева корупційні злочини, як систему, визначають такі групи ознак: 1) склад злочину, передбачений КК України; б) ознаки корупційного правопорушення [4, с. 14; 5, с. 35; 6, с. 76].

З урахуванням змін до КК України, згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 р. [7], корупційними злочинами визнаються суспільно небезпечні діяння, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 (так звані «безумовно», завжди корупційні злочини); а у випадку вчинення шляхом зловживання службовим становищем, також і діяння, передбачені статтями 210, 354, 364, 3641, 3652, 368–3692 КК України (так звані «умовно» корупційні).

За результатами дослідження В.І. Тютюгіна усі корупційні злочини, як системне утворення, характеризуються єдністю ознак й, передусім: 1) з об'єктивної сторони діяння передбачають не просто використання службового становища, а зловживання ним; а відтак, вчинене – суперечить інтересам службової діяльності особи; 2) умисне психічне ставлення до вчинюваного діяння, коли особа завжди усвідомлює, що використовує службові повноваження чи пов'язані з ними можливості всупереч інтересам служби і бажає їх використати саме так; 3) в своїй абсолютній більшості корупційні злочини пов'язані з одержанням чи даванням, пропозицією чи обіцянкою неправомірної вигоди; 4) одержувачем неправомірної вигоди чи її обіцянки або пропозиції є службова особа юридичної особи приватного чи публічного права; особа, яка надає публічні послуги або працівник підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою [2, с. 394–396].

Разом з тим, такий підхід не в повній мірі видається досконалий. Адже, наприклад, одержання неправомірної вигоди працівником підприємства, установи організації, який не є службовою особою, не може бути пов'язаний з використанням ним службового становища.

Саме підкуп – в найбільшій мірі ілюструє специфіку та сутнісний зміст корупційної поведінки. Для підкупу, як корупційного злочину, характерно дві сторони вигодоодержувача: 1 – спеціальний суб'єкт відповідальності за корупцію, якій отримав неправомірну вигоду чи прийняв її обіцянку, пропозицію (службова особа; особа, яка надає публічні послуги; працівник підприємства, установи чи організації; виборець; учасник референдуму); 2 – загальний суб'єкт відповідальності за корупцію, який незаконно отримав відповідні «послуги» у зв'язку з незаконним використанням іншою особою наданих їй повноважень, влади, службового становища чи займаного становища на підприємстві, в установі чи організації або у зв'язку з безпосередньою реалізацією особою свого виборчого права або права голосу. Однак в останньому випадку – підкуп виборця, учасника референдуму – за кримінальним законом України не включено до вичерпного переліку корупційних злочинів, що

містяться у примітці до ст. 45 КК України. Такий підхід не згоджується з сутнісним змістом корупційного правопорушення. Адже, як зауважує Н. О. Лопашенко, визначальною ознакою, що вирізняє так звані «безумовно» корупційні злочини з-поміж інших – це специфічність діяння суб'єкта відповідальності за корупцію, що виражається у формі підкупу [8]. До того ж, як акцентують увагу авторитетні міжнародні антикорупційні організації, в Україні спостерігається високий рівень корупції, зокрема й у виборчій сфері.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що у теорії кримінального права проблема визначення системо утворюючих ознак корупційних злочинів остаточно не вирішена. Як наслідок, у положеннях КК України відсутня законодавча дефініція поняття корупційного злочину. Такий стан справ не сприяє належному кримінально-правовому механізму захисту від корупційних злочинів в Україні.

1. Веприцький Р. С., Шевчук Т. А. Характерні риси сучасної корупційної злочинності в Україні. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції*: зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 31 берез. 2017 р.). Харків: ХНУВС, 2017. С. 50–51.

2. Тютюгін В. І., Косінова К. С. Поняття та ознаки корупційних злочинів. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 1 (4). С. 388–396.

3. Велика українська енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій, В. І. Борисов та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. 1064 с.

4. Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію. Харків: Право, 2013. 424 с.

5. Куц В., Триньова Я. Поняття корупційних злочинів та їх види. *Вісник Національної академії прокуратури України: проблеми сьогодення, теорія, практика, життя академії*. 2012. № 4. С. 32–36.

6. Мезенцева І. Визначення предмета корупційних злочинів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 5(38). С. 76–81.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 12 лютого 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 17. Ст. 118.

8. Лопашенко Н. А. Противодействие российской коррупции: обоснованность и достаточность уголовно-правовых мер. URL: [http://sartracss.sgap.ru./Pub/lopashenko\(18-03\).htm](http://sartracss.sgap.ru./Pub/lopashenko(18-03).htm).

А. С. Ярошенко,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
загальноправових дисциплін та адміністрування
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Корупція за своєю природою явище надзвичайно різноманітне. Багато злочинів пов'язані з корупційними діями, і корупція лежить в основі цілого ряду глобальних загроз. Таких як: організована злочинність, сучасне рабство, тероризм і багато іншого. Це створює виклики, на які держава не може не реагувати. Саме тому Україні потрібно докласти зусиль, та об'єднаних зусиль по боротьбі з корупцією. Корупція не визнає ні національних ні державних кордонів. Для боротьби з нею потрібні міцні партнерські відносини за участю урядів держав, приватного сектору і громадянського суспільства як на місцевому, так і на глобальному рівнях. Корупція є загальною проблемою для всіх. Вирішення цієї задачі дозволить побудувати більш справедливе, безпечне і заможне майбутнє не тільки в середині держави, а й всьому світу.

Питанням боротьби та запобігання корупції присвячені праці таких вчених-правознавців як М. В. Буроменський, А. В. Гайдук, В. І. Гладких, А. І. Долгова, О. О. Дудоров, Д. Г. Заброда, В. С. Зеленецький, О. Г. Кальман, М. І. Камлик, В. В. Лунєєв, В. Д. Малков, М. І. Мельник, Є. В. Невмержицький, В. І. Попов, І. О. Ревак та інші. Проте, тема міжнародного співробітництва в сфері запобігання корупції залишається недостатньо дослідженою, а тому є актуальною та такою, що потребує подальшого вивчення.

Боротьба з корупцією є одним з пріоритетних напрямів діяльності держави відповідно до Стратегії сталого розвитку

«Україна-2020» [1]. Аналізуючи сутність явища корупції В. І. Попов зазначав, що корупція знаходить своє відображення у трьох аспектах: політичному, соціально-економічному і правовому [2, с. 55].

Світовий досвід боротьби з корупцією спирається на міжнародні угоди і стандарти. Україна неухильно виконує свої зобов'язання відповідно до Конвенції ООН протидії корупції, яка була підписана 31.10.2003, ратифікована 18.10.2006, та набула чинності 01.01.2010; Конвенцією ОЕСР по боротьбі з підкупом посадових осіб іноземних держав у разі проведення міжнародних ділових операцій від 21.11.1997, Цивільну конвенцією по боротьбі з корупцією Ради Європи від 04.11.1999, Сорок рекомендацій групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) від 25.09.2003.

Нормативно-правову основу законодавства України в сфері боротьби з корупцією складають Конституція України, ЗУ «Про запобігання корупції», ЗУ «Про очищення влади» та інші. Вчені наголошують на важливості законодавчої бази в питанні запобігання корупції. Зокрема, правова складова корупції відображається в гальмуванні прийняття необхідних законів або прийняття таких, які дають можливість неоднозначного їх тлумачення. Соціально-економічні і політичні чинники корупції є вторинними, або надбудовою над її правовою основою [3, с. 17].

Ряд законів, положень та механізмів співпраці України, що стосуються корупції, впливають із законодавства Європейського Союзу. Наприклад, законодавство про боротьбу з відмиванням грошей, законодавство в сфері підприємництва і державних закупівель, а також механізми співпраці в галузі кримінального правосуддя і правоохоронної діяльності. Оскільки наша держава наразі не є членом Європейського Союзу, існує необхідність імплементації існуючого законодавства ЄС, при застосуванні у внутрішньому національному праві. Існує необхідність постійного оновлення законів, стандартів та механізмів співпраці, щоб відобразити нові зовнішні зв'язки, а також зберегти нашу здатність до боротьби з корупцією.

Можна виділити наступні заходи по боротьбі з корупцією:

- захист від корупції шляхом створення відкритих і стабільних організацій в державному та приватному секторах;
- запобігання корупції шляхом зміцнення професійної чесності та непідкупності;
- переслідування і покарання корупціонерів, зміцнюючи здатність правоохоронних органів, органів кримінального правосуддя і нагляду розслідувати, переслідувати і карати правопорушників;
- зменшення впливу корупції там, де вона має місце, включаючи відшкодування збитків викликаних корупційною діяльністю.

Таким чином, реальний прогрес боротьби з корупцією вимагає колективних, узгоджених міжнародних дій. Станом на сьогоднішній день уряд приділяє велику увагу, включаючи дипломатичний сектор, зусиллям направленим на заохочення і підтримку заходів по боротьбі з корупцією з боку міжнародних партнерів, громадянського суспільства та приватного сектору. Вдалося досягти певного прогресу у виконанні зобов'язань, взятих відповідно до міжнародних домовленостей по боротьбі з корупцією.

1. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

2. Попов В. И. Проявление коррупции в современных условиях. *Коррупция в России: состояние и проблемы*: материалы конф. М.: И-т МВД России, 1996. С. 55–57.

3. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол., доц. І. О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

ЗМІСТ

Благута Р. І.

Протидія корупції в Україні: реалії та перспективи (вступне слово)	3
---	---

Ангеленюк А.-М. Ю.

Деякі аспекти затримання підозрюваного по кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із корупцією	5
---	---

Ардель І. М., Нагірна О. В.

Нормативно-правове підґрунтя протидії корупції в Україні	8
--	---

Барілка А. І., Хитра О. Л.

Проблемні питання подолання корупції в діяльності правоохоронних органів	13
---	----

Бесага І. В.

Окремі питання розгляду Верховним судом справ щодо запобігання корупції у сфері діяльності органів прокуратури	18
--	----

Бондар В. С.

Розробка балістичного стандарту по гільзах як засіб підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення та розслідування злочинів, учинених із застосуванням вогнепальної зброї	22
---	----

Бортник Н. П., Єсімов С. С.

Протидія корупції в умовах використання інформаційних технологій	33
---	----

Братель С. Г.

Зарубіжний досвід врегулювання конфлікту інтересів	37
---	----

Бурда С. Я.

Окремі аспекти щодо розмежування корупційних злочинів за КК України	41
--	----

Василенко О. В., Хитра О. Л.

Корупція – деструктивний фактор сьогодення	44
--	----

Винник А. О.	
Спеціальна конфіскація майна як засіб боротьби із корупційними злочинами.....	47
Висоцька І. Б., Нагірна О. В.	
Корупція в Україні: сутність, причини та наслідки.....	51
Висоцький В. М.	
Корупція як загроза національній безпеці України.....	57
Воробчак М. М., Ангеленюк А.-М. Ю.	
Проблеми перекладу під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією.....	60
Гаврильців М. Т., Штойко В. І.	
Адміністративно-правові заходи запобігання корупції в органах виконавчої влади України.....	64
Гамалюк Б. М.	
Корупція як соціально-культурне явище.....	69
Грищук А. Б.	
Корупційні ризики в діяльності державних службовців.....	72
Гулак О. В., Павленко В. І.	
Проблемні питання запобігання корупції в Україні: правовий аспект.....	76
Гуцуляк М. Я.	
Про строки давності для корупційних правопорушень в контексті Проекту Закону України від 03.04.2018 № 8218.....	80
Дубінська З. П.	
Адміністративно-правове регулювання протидії корупційним проявам при проведенні спортивних змагань.....	84
Дущак О. Ю., Ангеленюк А.-М. Ю.	
Деякі аспекти дотримання засади розумності строків при наявності корупційних проявів.....	90
Єсімов С. С.	
Деякі аспекти аналізу корупції в інформаційному суспільстві.....	94
Жук О. М.	
Шляхи активізації протидії корупційній злочинності в Україні.....	98

Загорська О. І.	
Органи прокуратури як суб'єкти протидії корупції поза межами кримінального провадження.....	102
Йосифович Н.-Л. Д., Йосифович Д. І.	
Проблемні питання застосування адміністративного законодавства у сфері протидії корупції.....	107
Ковалів М. В., Щеголев О. В.	
Основні заходи запобігання корупції в Україні.....	111
Ковальчук В. П.	
Кримінологічна характеристика політичного корупціонера.....	115
Комарницька М. О.	
Регламентация кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди за законодавством окремих зарубіжних держав.....	119
Кононець В. П.	
Особливості кваліфікації адміністративних корупційних правопорушень.....	124
Корпан І. М., Висоцький В. М.	
Корупція: психологічний і моральний аспекти.....	130
Лещишин В. В., Висоцька І. Б.	
Вплив корупції на забезпечення економічної безпеки в Україні.....	135
Лозинський Ю. Р.	
Корупційні правопорушення: адміністративно- правовий аспект.....	138
Луговий В. О.	
Контроль за виконанням заходів запобігання корупції в органах Національної поліції.....	140
Луговий І. О.	
Родинні зв'язки та конфлікт інтересів на публічній службі: проблеми співвідношення.....	143
Луценко М.-М. Б., Висоцький В. М.	
Стан та наслідки корупції в освіті.....	147
Мармура О. З.	
Окремі аспекти кримінальної відповідальності за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків.....	150

Окушко А. В., Висоцький В. М.

Взаємодія органів досудового розслідування з іншими підрозділами національної поліції при виявленні та розслідуванні злочинів, пов'язаних із прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.....156

Пазина К. М., Сукмановська Л. М.

Протидія корупції у світлі антикорупційної стратегії в Україні.....161

Пасека О. Ф.

Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової протидії корупційним проявам.....165

Пастух І. Д.

Дія антикорупційного законодавства в частині службового сумісництва поліцейських.....170

Пашаєв Арзу Закір огли, Андрусенко С. В.

Запобігання корупційним злочинам шляхом конфіденційного співробітництва.....174

Пашаєв Арзу Закір огли, Томіна В. Ю.

Виявлення ознак корупційних злочинів шляхом конфіденційного співробітництва.....179

Пашковська М. В.

Причини корупційних діянь серед поліцейських в Україні.....184

Проць І. М.

Сутність та причини корупції в системі органів державної влади.....187

Саута Ю. Ю., Рудой К. М.

Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення.....191

Сивак Ю. М., Дідик Н. І.

Корупція в адміністративно-правовому секторі регулювання.....195

Сидор М. Я.

Основні чинники, які є передумовою поширення корупції у національній системі.....198

Сюравич В. Г.

Актуальні питання протидії корупційним злочинам.....201

Хатнюк Ю. А.

Основні форми участі громадськості
у протидії корупції.....210

Шинкаренко І. Р.

Кримінальний аналіз як засіб підвищення
ефективності діяльності підрозділів
кримінальної поліції.....214

Шмаль Л. М.

Повноваження керівника місцевої прокуратури
у забезпеченні виконання підлеглими вимог
фінансового контролю.....219

Якімова С. В.

Про систему корупційних злочинів в Україні.....224

Ярошенко А. С.

Нормативно-правове регулювання механізму
запобігання корупції на міжнародному рівні.....228

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ, ПОПЕРЕДЖЕННЯ
ТА ПРИПИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

*Матеріали постійно діючого
науково-практичного семінару
(інтернет-видання)*

25 травня 2018 року

Упорядник – **Д. І. Йосифович**,
кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції,
завідувач кафедри адміністративного права та адміністративного
процесу факультету № 3 Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ

Опубліковано в авторській редакції

Макетування *Н. М. Лесь*

Формат 60×84/₁₆. Умов. друк. арк. 13,72.
Зам. 81-18.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

№ 2541 від 26 червня 2006 р.